

(todo el fondo de portada y contraportada color amarillo)

WI'TZ KA'WL

TXUMU'N TETZ WI'TNUM ARMIT

(fotografía zaculeu de fondo y Atanazio Tzul sobrepuesto)

CONSTITUCIÓN POLÍTICA DE LA REPÚBLICA DE GUATEMALA

K'ULB'IL YOL TWITZ PAXIL
Academia de Lenguas Mayas de Guatemala

AMA'L TETZ XTXIMB'IL TE'J QAYOOL
Comunidad Lingüística Awakateka

WI'TZ KA'WL

TXUMU'N TETZ WI'TNUM ARMIT

INSERTAR
EL
ESCUDO
NACIONAL

CONSTITUCIÓN POLÍTICA DE LA REPÚBLICA DE
GUATEMALA

K'ULB'IL YOL TWITZ PAXIL
Academia de Lenguas Mayas de Guatemala
Dirección Lingüística y Cultural
Programa de Traducción – PT –

Autoridades de la ALMG

PEM. Juan Antonio Morán Mus
Wi'tz B'ajxom
Presidente

Lic. Abelino Román Lajuj
Ky'iltqanil e'ch Jilwutz Aq'un
Jefe Administrativo

Prof. Juan Alvarez Ramírez
Kolol Pwoq
Tesorero

Lic. José Sanic Chanchavac
B'ajxom Tximoltetz e'ch Yool
Director Lingüístico

K'ULB'IL YOL TWITZ PAXIL
Academia de Lenguas Mayas de Guatemala –ALMG–
13 Calle 11-52 Zona 1, Guatemala, Guatemala
Telefax 2323404, 2329342, 2500213
Correo electrónico: almg@terra.com.gt

Guatemala w P t (2002)

AMA'L TETZ XTXIMB'IL TE'J QAYOOL
COMUNIDAD LINGÜÍSTICA AWAKATEKA

WI'B'ANLWI'
AMA'L TETZ XTXIMB'IL TE'J QAYOOL
JUNTA DIRECTIVA
COMUNIDAD LINGÜÍSTICA AWAKATEKA

Wi'tz B'ajxom:	T.U.	Cruz Velásquez Mendoza
Ka'p B'ajxom:	Sr.	Pascual Vicente Méndez
Ajtz'ib':	Prof.	Juan Castro López
Kolol Pwoq:	Ing.	Valentín Rodríguez Alcón
B'ajx Chaqum:	Sr.	Juan Calixto Mendoza Solís
Ka'p Chaqum:	Profa.	Emiliana Hernández Mejía
Toxi'n Chaqum:	Sr.	Juan Velásquez Solís

AQ'UNWIL XMAYLTETZ AQ'UN
PERSONAL ADMINISTRATIVO

PEM. Ajpuu' Fernando Rodríguez Mejía
Ky'iltqanil Aq'un
Coordinador Técnico

PAP. Hugo Leonardo Méndez López
Joyol Taqnil Aq'un
Técnico Investigador

PC. Angelica María Mendoza Velásquez
Ajtz'ib' ejnin Ky'iltqanil Pwoq
Secretaria Contadora

MEPU. Pablo Raymundo Mendoza
lky'sol le qayool
Traductor

PEM. Fernando Rodríguez Mejía
lky'sol le qayool
Traductor

AMA'L TETZ XTXIMB'IL TE'J QAYOOL
COMUNIDAD LINGÜÍSTICA AWAKATEKA
6ª Calle 5-37 Zona 1
Aguacatán, Huehuetenango
Telefax: 766- 0222
Correo electrónico: clawakateka@almg.org

XHCHAJB'IL

Ilijt qaq'un ye nq'e'tz ntina'tz nataj ye ja'aq'lij mu'xh ama'la'tz tul txumu'n tetz pito'nib', tajwe'nkunin aq'un tan xhchajona'n jun ma'kla'tz ye xhch'eyanq tan b'ena'n qatanum switz, na i'tzb'in najaqtzaj ye Wi'tz Ka'wl, ye niky'nintu' chib'en wunaq swutz tuch' chimeb'i'l. I'tz napitonin Academia de Lenguas Mayas de Guatemala tan Ama'l tetz Ttximb'il te'j Qayool ja'elku'n te'j jun Wi'tz Ka'wl le qayool, tan tele'nku'n te'j ye nataltzaj wajxaqlaji'n txol le Wi'tz Ka'wl.

Ye aq'una'j le qayool, ala'ix yob' xe'tzle'nix txumle'n weqle'n, tampaj ye tajwe'n kuninqlo b'a'n tz'an i'tz mb'anon ye ana' me'ltzaj tan Ama'l tetz Ttximb'il te'j Qayool. Ja'ok tul ajal ye qapuntil tan jilo'n. Jab'ajij xome'n te'j ye weql tz'ib'e'n txumijt tan Academia de Lenguas Mayas de Guatemala ejnin kujinaqt tan ka'wl 1046-87. Ye jun aq'una'j b'intzijnin at xho'kyil tampaj ojqe'l nab'ajij tan b'anla'n. Aq'lij chichusu'n e' ye b'anon ye aq'una'j kyaq'un: Ajkolpin ejnin e' chusu'l tib'aj ka'wl, b'antz nsq'ilku'n tz'an b'anle'n aq'une'j na'elpont ye kyi'q tx'ixpij ye talma'il txumu'n at tul Wi'tz Ka'wl ejnin kyaq' chitzi' e' xmayiltetz te'j tan wi'tx'e'nku'n ejnin nakawun Academia de Lenguas Mayas de Guatemala tib'aj aq'una'tz. Kyaqkyen xhchiq'ab' Qatanum ye xkonse'n jun u'ja'j, ninq tz'aq'on b'a'n tetz kyeqil wunaq tan tajsqe'n ama'l ejnin chimunl Qatanum, ninq ch'eyan tan jale'n b'alaj tzatzi'n sqaxo'l le ama'l Paxil-Guatemala. Alchoqtu' txumu'nul tan jib'se'n aq'une'j b'an lkyaq'u'.

PRESENTACIÓN

Conscientes en que los espacios políticos logrados no deben encasillarse en la idea de solamente contar con ellos, sino es por demás necesario tomarlos y hacer de ellos un instrumento al alcance de todos los guatemaltecos indígenas, para poder así compartir un territorio basado sobre un marco de derecho constitucional igualitario. Por tal razón, la Academia de Lenguas Mayas de Guatemala por medio de la Comunidad Lingüística Awakateka, presenta la traducción de la Constitución Política de la República de Guatemala al idioma Awakateko, como parte del cumplimiento del artículo 18 transitorio de la Carta Magna.

Esta traducción es el producto de una ardua tarea que se ha iniciado desde hace ya algunos años, pero que ñor la naturaleza del documento, ha sido sujeto a revisiones minuciosas, tanto por la parte técnica de la Comunidad Lingüística Awakateka como de los hablantes, encabezados por los traductores, quienes a su vez han logrado que el documento sea legible en las distintas variantes dialectales que componen este idioma. El alfabeto utilizado en este documento, es el unificado por la Academia de Lenguas Mayas de Guatemala y aprobado mediante el acuerdo gubernativo 1046-87. No está de más mencionar que esta traducción, como cualquier otra de su especie, contendrá errores, pero también ha de saberse que son involuntarios. El proceso de traducción se inició con la capacitación y orientación intensiva de los traductores nativos hablantes del idioma en mención; entre los que había: Abogados y estudiantes ya avanzados de la carrera de las ciencias jurídicas y sociales, a efecto que la traducción tuviera consistencia técnica y no perdiera su contenido legal en materia de significados. Se les dieron los lineamientos técnicos para la traducción, se les proveyó material necesario, bibliografía como materiales de consulta y la atención directa por medio de un técnico específico asignado para ese menester. Por ende, esta traducción, se apega lo más próximo al espíritu verdadero que conlleva cada artículo de la Constitución, ya que cuenta con la aprobación de personas idóneas que participaron en las revisiones y el aval de la Comunidad Lingüística respectiva como representante legal directa de la Academia de Lenguas Mayas de Guatemala en el lugar. Queda entonces a disposición de los hablantes de este idioma la traducción presente, la que se hizo pensando en los hablantes presentes y futuros sabiendo que será de mucha utilidad para conocer sus derechos y obligaciones de cada uno en su propio idioma y como un granito de maíz para la construcción y consolidación del Estado de Derecho que se anhela en este territorio de Paxil-Guatemala. Cualquier comentario sobre el particular, será bien recibido, siempre para mejorar trabajos por haber.

TAJLAL XAQ U'J

B'AJX WEQL

Ye wunaq, xak ejnin munl Wi'tnum

JUNIT KOLOJ

KA'P WEQL

Ama'l Skyetz Wunaq

B'AJX KOLOJ

Ama'l tetz Jujun

KA'P KOLOJ

Ama'l tetz Kmon Kyeqil

B'AJX JATX - Ye Najanl

TOXI'N KOLOJ

Munl ejnin Ama'l skyetz kyeqil wunaq ejnin tetz e'ch jilwutz txumu'n tetz pito'nib'

KYAJI'N KOLOJ

Maqb'il wutz ama'l aq'ijt tan Wi'tz Ka'wl

TOXI'N WEQL

Wi'tnum

B'AJX KOLOJ

Wi'tnum ejnin puntl nakawun

KYAJI'N WEQL

Ka'wl Kmon

B'AKX KOLOJ

Xkonse'n Ka'wl Kmon

O'I'N WEQL

Weqlil ejnin Kmon Jutz'iltetz Tajkawil Wi'tnum.

B'ajx Koloj

Weql Ttxolb'il Txumu'n tetz Siky'o'n

QAQI'N WEQL

Kyiwsb'il nataq' Wi'tz Ka'wl ejnin kolche'n b'alaj nuk'u'nib' le Wi'tz Ka'wl

B'AJX KOLOJ

Chajo'n tan kolo'nib'

JUQI'N WEQL

Stz'a'pe'n Wi'tz Ka'wl

JUNIT KOLOJ

Stz'a'pe'n Wi'tz Ka'wl

WAJXAQI'N WEQL

B'ixb'a'nt tetz kob'ox q'ej ejnin wi'tzb'ilil

JUNIT KOLOJ

B'ixb'a'nt tetz kob'ox q'ej ejnin wi'tzb'ilil

KMON WI'TXL TXUMU'N TETZ WI'TNUM

WI'TZ KA'WL TXUMU'N TETZ WI'TNUM ARMIT

NA'WSE'N B'I' QATAJ

O'qetz, o' elsanl chitzi' kmon tetz Wi'tnum, siky'ijcho' ejnin kyi' pitijcho' ejnin swutzku'n kmon, qamolo'nqib' tul Kmon Wi'txl Txumu'n tetz Wi'tnum, tan weqla'nku'n xtxintxal txumu'n xkonq skyetz wunaq tul k'olchb'il ama'l; naqoksaj ye b'ajx at wunaq, ye xak ye lweqlij xo'l kmon i'tz b'ajx nataj ky'iky'le'n wunaq; tan toke'n tul ajal ye jun najb'il i'tz xe' b'alaj chajo'n xo'l kmon, ejnin tajwe'nku'n ajb'is joy b'a'n tetz kyeqil wunaq, tan b'ixewe'n xe' ye b'intzij, q'uqlijk'u'lal, b'alaj xtisya', niky'nintu', tzaqpu'ntu' tzatzi'n skyetz wunaq; pitijcho' tan chitxumu'n e' qataj ky'e'x, ejnin jutze'n qapuntil ye chajijtkyen sqetz; kyi naqaka'p qak'u'l tan kyiwise'n ye taq'le'n q'ej wunaq xo'l jilwutz kmon, tan b'ixewe'n, q'uqewe'n ejnin ajsqe'nkuntu', qale atit kyokle'n e' ajkaw ejnin e' ate' tzaq' Ka'wl.

JAB'NIX QA'N, JAKU' WIQAAQ'AB' TE'J EJNIN XKONQEN YE

WI'TZ KA'WL TXUMU'N TETZ WI'TNUM ARMIT

B'AJX WEQL

Ye wunaq, xak ejnin munl Wi'tnum

JUNIT KOLOJ

q Txol. Kolche'n wunaq. Ye Wi'tnum Armit sweqe'tib' tan chikolche'n wunaq tu e' chinajanl ye wi'tz xak i'tz tan joyle'n b'a'n chixo'l kmon.

w Txol. Munl Wi'tnum. I'tz munl Wi'tnum tan taq'le'n b'alaj i'tz'a'n, na'tkuntu' lb'ene't, kyi lbajij xhuq'il, wi'tz tzatzi'n ejnin siky'o'nib' skyetz wunaq.

KA'P WEQL

Ama'l Skyetz Wunaq

B'AJX KOLOJ

Ama'l tetz Jujun

e Txol. Ky'iky'le'n tz'ajb'il. Ye Wi'tnum nataq' q'ej ejnin naky'ik'lej chitz'ajb'il wunaq jetz nacho'k lak'puj te'j chitxu', ncha'tz ky'iky'le'n wanqil jun wunaq.

r Txol. Kyi lmaqlij wutz ejnin niky'nintu' q'ejlal. Le Armit kyeqil wunaq kyi lmaqliwutz ejnin niky'nintu' at q'ej tan taq'le'n tajwe'n tetz. Ye yaj tu xna'n, toq'b'e'npetib' nqo kyi', niky'nintu' chiq'ej ejnin chimunl. Kya'l tz'ok b'uchle'n tan telse'n q'ej. Kyeqil wunaq chiloq'e'kyib'.

t Txol. Ama'l tan qab'anol. At ama'l tetz wunaq tan b'anol ye kyi'k xtxintxal swutz ye ka'wl, kyi'k tokle'n jaq' jun ka'wl qo kyi b'ixb'a'nt tul Wi'tz Ka'wl nqo naxtxoltzaj. Ncha'tz kyi lsk'ul xuxij nqo tz'ok te'j tqan tan txumu'n nqo tan mb'i nanuk' ye kyi'k il ky'a'n ta'n.

y Txol. Ye tz'amo'n. Kyi'k kuj tan tx'amxe'n jun wunaq tan b'ena'n xetze', qo kyi'k til ejnin qo kyi'k u'j at wiq'ab' pujul xtisya' te'j. Sk'ula' tx'amxij qo jatx'amxku'n tan b'anle'n il. Ye

ltx'amxij jun wunaq tajwe'n lb'en swutz pujul xtisya' tan tilwe'n til, tajwe'n kyi ltz'iky' qaq ch'ich' tz'amijtu's, ejnin nq'etz alchoqtu' ajkawil tz'ok tan tilwe'n til.

Qo at jun ajxtisya', nqo junt i'tz taq'un ye kyi lsb'an ye tz'ib'a'nkyen, kupon swutz che'n natal ka'wl, ejnin tz'iky'pon xhchiwutz wi'tz ajxtisya', kyi lch'iwlij, ejnin tz'okpon b'anle'n tana'n til.

u Txol. Stzib'lal tul u'j ye tx'amxe'n. Kyeqil wunaq ye ltx'amxij tajwe'n stzib'lal tetz lajqe'lnin, tan yoltu' ncha'tz tul u'j, ye stzib'lal ye b'itzuntz ye ntx'amxij, na'tzun skyetz ama'lil qalej ltz'opone't. lte'nin puntila'tz ye tz'aq'lij stzib'lal lajqe'l tetz ye jun kololtetz, ye ltz'b'ixb'aj wunaq ye ntx'amxij, ejnin ye ajb'is tan taq'le'n stzib'lal i'tz ye ajkaw.

i Txol. Tajwe'nil tetz na'tzun tx'amxij. Kyeqil wunaq ye ltx'amxij tajwe'n tz'a'lchij tetz le yol, ye tz'aq'loq jun kololtetz, ye xomoq tan telse'n stzi' tq'ab' xtisya'. Kyi lsk'ul b'uchlij tan toksal til swutz alchoq wunaq, tajwe'n che'n ljilon swutz ajxtisya'.

o Txol. Xhch'ote'n chitzi' ye e' tz'amijche' nqo jopijche'. Ntin e' wi'tz ajkaw pujul xtisya' at kyokle'n tan xhch'ote'n chitzi' e' ye tz'amijche' nqo jopijche'. Tajwe'n tz'i'lwij ye kyi ltz'iky' tib'aj jun q'ej ye txolb'ila'j.

Ye qo nq'etz wi'tz ajkaw pujul xtisya' lch'otin chitzi' kyi'k q'ej ejnin kyi'k taq'naq.

p Txol. Ye ama'l tetz xetze'. Ye ltx'amxij jun wunaq, kyi lsk'ul alchoqtu' ama'l tz'oka't jopij, tajwe'n che'n tz'ok tul xetze' ye i'tz xak ilijt kyaq'un wunaq. Ye nq'etz che'n chokpon wunaq nachitx'amxijkunin tul xetze' ye qale tz'iky'pone't ky'ixk'uj kyaq'un.

At kyil ajkaw ejnin ch'eyum te'j qo nq'etz che'n tz'an puntilil jaqilkyen.

Q Txol. Tx'amxe'n tan il nqo juchu'n nq'etz nim il. Kyi lsk'ul chitx'amxij wunaq ye nachijuchun tul jun ka'wl ye qo lchajon ye e'ch tu'j nqo stzib'lal taq'un jun wunaq ye tajsqe'n wutz nqo taq'unte'n ye wi'tz ajkaw.

Tan e'ch txolb'ile'tz ye wi'tz ajkaw ntin stale' stzib'lal ye txintxal ye jun juchu'na'tz ejnin staq'e' stzib'lal tetz ajkaw pujul xtisya' tan ta'lche'n tetz ajuchunl, tan topone'n swutz pujul xtisya', kob' q'ej tib'aj ye mb'ajij ye juchu'n tul q'ej ye at tama'lil. Tan b'aje'n ye e'ch txolb'ile'tz atnintunin tama'lil kyeqil e'ch q'ej tul yob', tul wajxaq ch'ich' jalchan jalen wajxaqlaj ch'ich' kulb'il q'ej.

Alchoq skyetz ye lspaj ye jun chaqo'ne'tz skawsoq chinatal ka'wl. Alchoq skyetz ye kyi lxxhaj techl nqo ltz'a'lchij stzib'lal ye na'tzun skyetz i' chij ye b'ixb'a'nt tul jun weqla'j, sjatxloq xhchiq'ab' e' wi'tz ajkaw pujul xtisya' ye at naqa'nintz te'j jun tquja'tz ye ltx'amxij.

W Txol. Puntilil tan kolo'nib'. At rmeril tan kololtib' wunaq, kyi maqlij mb'i nach'eyan tetz. Kya'l tz'okpon swutz ky'ixk'uj, maqliwutz, qo taxq chaqlij, b'itlij ejnin waq'xij swutz pujul xtisya' nqo swutz wi'tz pujul xtisya' ye i'tz taq'un.

Kya'l jun wunaq tz'ok swutz wi'tz pujul xtisya' ye ewun nachaq'uj, nqo kyi nachajon puntilil xtisya' tul u'j.

E Txol. Mb'i xak ye lb'ajij tz'amo'n tan xetze'i'n. Kyi lsk'ul lb'ajij tz'amo'n tan xetze'i'n ye qo kyi'k stzib'lal ye jab'ajij jun juchu'n, nin qo kyi'k stzib'lal ye tz'aqnaqku'n, tan tokse'n ye janin b'nix jun juchuna'tz taq'un ye wunaq ye na ajwij ye ltz'amlij.

Ye e' ajkaw skyetz e' kyik'lom kyi lsk'ul ye lkyaq' nqo lchichajchan stzib'lal tul aq'ol stzib'lal txo'l kmon, jun wunaq ye txa'n ch'otij stzi' kyaq'un wi'tz pujul xtisya'.

R Txol. Kyi'k til ejnin chajonq xtisya' chiwutz wunaq. Kyeqil wunaq kyi'k til, qo taxq a'Ichij chipaj tan wi'tz pujul xtisya', ye kyi'k rmeril tan kolpe'n.

Ye ajuchunl tu ye na'tzun mb'ajij juchu'n tuch', wi'tz ch'otwil, ejnin ajkolpin ye siky'iche', sk'ula' yolij nqo ltaltzaj le u'j, sk'ula' kyajsqej, nqo xhchiwutzku'n, kyeqil xtisya', sk'ula' kyil e'ch u'j, ejnin e'ch suti'n nab'ajij, kyi lmaqlij chiwutz te'j, ejnin jalku'n chajlij e'ch u'j skyetz.

T Txol. Kyi Isk'ul ye ltz'aj ka'wl wutzkok. Ye ka'wl kyi'k kuj tan paqxe'n wutzkok ntin qo ltz'ok wutzpe'm ejnin xhch'e'yanq te'j juchul il.

Y Txol. Taq'la'nkyen til te'j ejnin skye'j tajwutz. Tul kyeqil weql xtisya', kya'l jun wunaq sk'ula' b'uchlij tan toke'n tq'ol til te'j, qo'q te'j najanl ejnin te'j tuch' tan naja'n nqo te'j tajwutz nataltazaj le u'j.

U txol. Kyi'k il nqo paj qo kyi'k natal tul ka'wl ye lb'nix il. Kyi'k txintxal ye e'ch txolb'il nqo telse'n q'ej ye qo kyi natal le ka'wl ye i'tz jun il nqo juchu'n at txintxal.

Tzaq'tzaj ye mb'ajij ye juchu'n. Kyi'k xetze'i'n tan tx'oq'b'e'n.

I Txol. Kyimichil tz'aq'lij tetz jun ajuchunl. Kyi Isk'ul kyimich tz'an jun wunaq le puntile'j:

- a) Qo chi'chk'u'lal tu at te'j jun wunaq.
- b) Qo xna'n.
- c) Qo tijlk'u'lal wunaq ye jatzaq ox k'al yob' ta'n.
- d) Qo tampaj txumu'n at xetze' nqo tampaj taq'un txumb'il kmoni'n.
- e) Qo cho'n at tul junt ama'l tan kolo'nib'.

Sk'ula' maqxij kyimichil tan e'ch u'j nakolon ajuchunl, tajwe'n chitz'amxij e'ch u'j tan pile'n kolxij ajuchunl. Qo kyi'k junt u'j xkye' tan kolpe'n b'nixoq puntillil kyimichil.

Sk'ula' xkye' Wi'tz B'anol Ka'wl tan maqle'n kyimichil.

O Txol. Weql xetze'. Ye weql xetze' tajwe'n Ich'eyan tan xhchusle'n nqo b'ixb'aje'n ajxetze'inl tan paqxe'nt xo'l kmon ejnin tajwe'n tz'elku'n te'j ye b'ixb'a'nt le e'ch weqle'j ye nuky'ijt:

- a. Tajwe'n chi'lwij na'e' wunaq; kyi Isk'ul ninq lab'ej chiwutz, kyi Isk'ul chib'uchlij, tz'amlij, tz'elsij xtz'ix, tz'elsij yab' txumu'n, lpitlij tan b'anle'n qo'q lxuxij, lpitlij tan b'anle'n jun aq'un ye kyi lxkye' te'j, kyi lb'ajij e'ch txolb'il ye chin tx'ixwilnin te'j q'ej wunaq. Nin kyi lcho'k tetz chixkonsb'e'tz wi'tz ajchusunl.
- b. Tajwe'n cho'n lcha'tij tan xhchojle'n chipaj le ama'l ye b'ixb'a'nt. Kyeqil aq'unwil tetz xetze' tajwe'n e'ku'n siky'ijche' ejnin b'ixb'a'nche' te'j kyaq'un; ejnin
- c. Kuj chijilon skyetz kyajwutz qo Ichijaq nqo tetz ye b'ajxij tan chikolche'n qo'q b'ajxom tetz tyoxh, nqo ajtz'ak, cho'n xom te'j qo ajoylaj tetz jun q'ab' ajkaw tetz tnumil.

Ye qo kyi lche'lkun e' Wi'tnum tan b'anle'n tana'n ye kob'ox txolb'ila'tz ye ate' le jun txolila'j staq'e' ama'l tetz ajuchunl tan jaqol tetz tajkawil tnum tan xhchojol ye juchu'n ye lb'ajij te'j nin ye wutz paq'lunl wi' xtisya' kawunq tan kolche'n ye ajuchunl.

Ye Tajkawil Tnum tajwe'n sb'ixb'aj nqo ljoy puntil tan tele'nku'n te'j ye b'ixb'a'nt tul jun txolile'j.

q P Txol. E' juy taxq tz'aq wajxaqlaj yob' kya'n. Ye e' juy taxq tz'aq wajxaqlaj yob' kya'n ye nachijuchun kyi lchib'en xetze'. Tajwe'n tz'ok chichusla'n tib'aj chib'anl e' juy ejnin e' ak'aj.

Ye e' juy nim kyil nachijuchku'n, chokpon jaq' chika'wl wunaq ejnin tul ama'l ye i'tz kyaq'un tan chich'eya'n e' juy. Kyi'k kuj tan kyo'ke'n xetze' skyetz tijlk'u'lal. At jun u'j nakawun tib'aj txolb'ile'tz.

q q Txol. Kaws skyetz e' tajkaw, e' chaqum nqo aqunwil tetz tnum. Ye e' ajkaw nqo aq'unwil tetz tnum qo'q alchoq skyetz wunaq lkyaq'ku'n chiq'ab'te'j kob' ka'wl ye b'ajxche' swutz ye june'j chikawsoq ta'n ka'wl, ejnin tajwe'n che'l laju'n te'j kyaq'un qo'q kyi't sk'ul tz'aq'lij jun chimunl qo'q jun kyaq'un txo'l kmon.

Qo at jun ky'ik'lom tetz xetze' ye lxkonsaj jun taqla'n nqo ma'kl te'j jun wunaq ye tz'amij nqo at xetze', i' skyaq tzaq' chinatal ye ka'wl tetz xetze'. Ye il ye lb'ajij te'j jun txolb'ila'tz kyi'k b'ajsb'il wi'.

q w Txol. Ye b'nixnaqkyen taq'un jun wunaq. Kyi lab'ej wutz jun wunaq tampaj b'nixnaqkyen taq'un, nakolon Wi'tz ka'wl te'j ejnin kyeqil e'ch u'j nataq' ama'l skyetz wunaq, ntin qo namaqontzaj u'j te'j, qo at wiq'ab' ajpujunl xtisya', ejnin ntin nab'ajij maqo'n te'j.

q e Txol. Xtxintxal ye ltz'ok qb'al xeka'l. At xtxintxal ye ltz'ok qb'al xe' jun najb'il qo kyi'k swutz nqo kyi ltaq' ama'l ye taw ye najlij txe'. Ntin qo at jun ka'wl nataltazaj wutz u'j taq'un jun ka'wl nataltazaj swutz u'j taq'un jun ajkaw pujul xtisya', qalej natalwit ye mb'i xak ejnin mb'i sb'ajoj, nacha'tz kyi lsk'ul ye ntaxq opon qaq ch'ich' jalchan qo'q nsqen ik' wajxaqlaj ch'ich' kulb'il q'ej. Ye jun txolb'ile'tz ye lb'ajij swutzku'n ye taw ka'l, nqo swutzku'n ye aq'ol tetz ye ka'wl.

q r Txol. Kya'l xmayin u'j nastz'am, tu'jil ejnin e'ch tu'j jun wunaq. Kyi lsk'ul alchoq tu xmayin e'ch u'j nastz'am jun wunaq, tu'jil nqo e'ch tu'j. Jalen qo at wiq'ab' pujul xtisya' b'a'n tz'i'lwij ejnin xmayxoq e'ch u'je'tz, at txolb'il sq'ilku'n tz'an. Kyi'k rmeril tan tilwe'n e'ch u'j nastz'am jun wunaq, cha'tz mb'i nayol qo'q na'eltzaj tul ch'ich', ejnin u'j ye mak'u'n nastz'am qo'q mb'i kuntu u'jil ye ak'aj ma'kl nab'anon.

Ye e'ch tenex u'j, tu'jil ejnin kyeqil u'j kolij ye techl nab'ajij chojo'n xku'tx, sk'ula' xmayxij taq'un ajkaw ye i'tz munl, at tul ka'wl che'n tz'an puntilil b'anle'n. At xtxintxal b'ajij xhchitla'n jatna' chojo'n mb'ajij, jatna' poq naxkon tan jun wunaq, nqo tz'aqo'n, jamel ejnin alchoq tu tzip'lal naxkon tetz jun wunaq qo'q tetz jun txob' wunaq, ntin txolb'il ye tajwe'n nab'anlij ye na'opon q'ejlal tan xhchajona'n ye nakawun ka'wl te'j.

Ye e'ch u'j nqo tzip'lal ye ewintzi' joylij ye nq'etz che'n nataltazaj tul jun txole'j, kyi'k xak ejnin kyi lch'eyan tul xtisya'.

q t Txol. Chitxuq'e'n e' wunaq ejnin e' moy. Ye chitxuq'e'n e' wunaq tu e' moy sb'ajoj ntinkuntu' kyaq'un e' ky'ik'lom b'ixb'a'ntche' ye qo atku'n tajwe'nil ye lb'ajij. Tan b'anle'n ye jun txolb'ile'tz ye e' ky'ik'lom tajwe'n chichajkyib' tu b'e'chkyetz ye b'ixb'a'nt ejnin

tajwe'n ltz'ok tan txuq'e'n jun yaj, nin xna'n ltxuq'in jun xna'n tajwe'n lteq xhchi' ye q'ej wunaq kyi ltelsaj xtz'ixl nqo yub'el loq'ij tan wunaq.

q y Txol. Ama'l tan xo'n. Kyeqil wunaq at ama'l tetz tan toke'n, tz'a'tij ejnin xone'n nqo tan tele'n tul ama'l wi'tz tnum ejnin sk'ula xtx'ixpej najanl qo'q xtx'ixpej ka'l qale najla't, ntina'tz maqon ye nataltzaj le ka'wl.

Kyi Isk'ul tz'el laju'n jun wunaq ye i'tznaq le nim tnum, kyi Isk'ul maqlij wutz tan toke'ntzaj tul ama'l wi'tz tnum cha'tz kyi Isk'ul maqlij wutz tan telsa'ntzaj tu'j tetz xo'mb'il tk'u'laq tnum nqo alchoq tu u'jil na'echan wutz.

Alchoq tu wunaq sk'ula' tz'el ejnin tz'oktzaj tul ama'l wi'tz tnum ejnin kyi tajwe'j u'j tan taq'la'n ama'lil.

Tzkawunq ka'wl skye'j e' ye kyi lkyoksaj ye puntillil jaqilkyen.

q u Txol. Ama'l tan kolo'nib' tul junt tnum. Ye Wi'tnum staq'e' ama'l tan kolo'nib', cho'n xom te'j ye b'ixb'a'nt kya'n tu e'ch xe'aq tnum.

Ye ltz'ajtzaj ch'inu'n jun wunaq cho'n xom te'j ye b'ixb'a'nt nqo oknaq chiyol ye e' tnum te'j.

Kyi Isk'ul tz'ajtzaj ch'inu'n jun aj Wi'tnum ye qo ye til i'tzuntu' txumu'n, nacha'tz kyi Isk'ul chijatzlij tq'ab' jun ajkaw tetz junt nimel tnum. Jaltku'n qo oknaq chiyol te'j chi tana'n e' b'iyol wunaq nqo natelsaj chiq'ej kob'oxl nimel tnum.

Kyi Isk'ul tz'aj laju'n jun ajwer wunaq ye kolo'ntib' le qatnumil ye qo til i'tzuntu' txumu'n le k'olchb'il ama'l tan topone'n le ama'l ye natzan tan joyle'n.

q i Txol. Ama'l tan jaqla'n. Kyeqil wunaq ate' tul ama'l wi'tz tnum, at ama'l skyetz tan jaqla'n xhchukkuntu' nqo ala' xona'n tz'an tan jaqla'n mb'i tajwe'n swutz ajkaw, tajwe'nku'n b'anlij tana'n che'n nataltzaj tul ka'wl.

Ye puntillil tib'aj kawu'n tajwe'n b'anxij tana'n ye natzan jaqla'n ejnin mb'en tzip'lal ye mb'ixetkyen, tajwe'n kyi ltz'ik' junaqlaj q'ej tan b'anle'n tana'n.

Ye puntillil tib'aj chojo'n, qo ajkaw xmayxij ye pixijt kyaq'un ajkaw, tan yub'se'n ye chojo'n, kyi tajwe'n jaqlij chojo'n ye taxq b'nix tana'n nqo mb'i natzan jaqla'n.

q o Txol. Sk'ule' qokopon le e'ch ama'l qalej nachaq'uje't ye e' ajkaw tetz witnum. At ama'l tetz alchoq wunaq tan tokompone'n le e'ch ka'l tetz pujb'il xtisya', qo'q le e'ch maq nqo q'ab' ka'l qalej nachaq'uje't e' wi'tz ajkaw tetz witnum tan b'anle'n b'ikuntu' jilwutz munl nqo tan taq'le'n q'ej i', chinatal Wi'tz Ka'wl.

Ye e' ajwer wunaq sk'ule' chokopon pono ntinkuntu' swutz q'ab' wi'tz ajkaw tetz ye tanum at tzine'j le Wi'tnum ye qoj kyi lb'ajij b'alaj xtisya' te'j.

Ye qo nq'etz cho'n tz'ajnin wi' ye xtisya', kyi'k q'ej ye ntaxq b'aj chajij nqo alchij ye e'ch puntillil tan kololtib' wunaq chinatal ye ka'wl tetz witnum.

q p Txol. Chajonq ye aq'un tib'aj kawu'n. Kyeqil aq'un nab'nix tib'aj kawu'n xhchajonq skyetz wunaq. At ama'l skyetz wunaq tan jaqla'n tzip'lal ye mb'i tajwe'n, mb'i kuntu q'ejil, u'j, mujil, kyeqil u'j b'anijt, tz'aq'loq tetz na'tzun ljaqon, chajxoq kyeqil u'ja'tz skyetz na'tzun na'awon, ntin qo nq'etz cho'n xkonq skyetz ajky'ik'lom tnum nqo skyetz q'ab' ajkaw ky'ik'lom wi'tz tnum, nqo at tzip'lal ye tetz jun wunaq ye at txixntxal chajxij.

q Q Txol. Kuj lqokpon qalej kolije't e'ch u'j nin e'ch xe'u'j kyaq'un e' aq'unwil tetz wi'tnum. Kyeqil e' wunaq at ama'l tetz kyetz tan kyopone'n tan tilwe'n kolb'il u'j nin e'ch xe'u'j nqo b'ikuntu' jun kolb'il tetz u'j ye kolij kyaq'un e' aq'unwil tetz witnum. Tan tilwe'n ye mb'i xak nqo mb'i na xkone't ncha'tz tan lape'n, yub'se'n, nin tan toke'n tetz ak'ajil. At txtintxal ye lxmajij ye kolb'il u'j ye molol tetz wi chiq'ab' wunaq te'j e'ch jilwutz txumu'n weqij tan chisky'le'n e' tajwa'nil tnum, pono kyi' ye u'j kolij kya'n e' ajkaw ye nab'ixb'an ye chisky'le'n e' wi'b'anlwi'tnum.

q W Txol. Wi'tz xak chaqo'n. Kyi tajwe'n lb'en jun wunaq tan tb'ite'n jun chaqo'n swutz jun ajkaw, qo'q aq'unwil skyetz wunaq qo kyi nataltzaj wi'tz xak chaqo'n nab'ajij te'j.

q E Txol. Kuj chomo'nib' ejnin xo'n tan sich' tb'e'. At ama'l tan b'aje'n e'ch chomo'nib' ye puntiku'n. Kyi'k ma'kl tuch' ye at txtintxal swutz ka'wl.

Ye ama'l aq'ij tetz chomo'nib' nin tan b'aje'n sich' tb'e' kyi'kkuj tan jich'e'nku'n wutz, nqo lab'e'n ye ka'wl ma'lan tetz taq'un b'aje'n jun b'alaj txolb'il tb'e'.

Kyeqil e'ch chomo'nib' nab'ajij tb'e' nqo stzolt'e'j tyoxh tetz q'uqlak'u'lal te'j itz'ajb'il, kuj lb'anlij pono cho'n xomoq jaq' ka'wl.

Tan b'aje'n ye e'ch txolb'il nataj talche'n stzib'lal tetz ajkaw ye at tokle'n te'j kyaq'un e' weqoltetz.

q R Txol. Ama'l tan chomo'nib'. Na'aq'lij ama'l chomo'nib'.

Kya'l jun wunaq tajwe'nku'nq chomtib', kyi lxm chixo'l jun txob' wunaq tan ky'ik'lomi'n qo'q b'ikuntu xak. Ntin e' je'naqpon chichusu'n kyaq'un.

q T Txol: At ama'l tan qaq'ol qatxumu'n. Kuj tan qaq'ol qatxumu'n tul b'ikuntu' puntil kyi'k maqb'il tetz nacha'tz nq'etz jalenku'n tz'aq'lij ama'l tetz. Ye ama'le'tz at tetzqetz tan Wi'tz Ka'wl kyi'k b'e' te'j tan maqxe'n taq'un jun ka'wl qo'q tan chitxumu'n nq'u'jt ajkaw. Alchoq skyetz ye kyi ltz'a'w xkonse'n ye jun ama'la'tz ye aq'ijt tetz qol tz'ik'tku'n tib'aj, qo ltelsej chiq'ej wunaq nqo chitx'ixl ye e' wunaq ye kyi'k kyokle'n te'j, sb'ajq twi' chinatal ka'wl. Alchoq skyetz ye nachon te'j nqo ltb'it ye natzan b'anle'n i' nqo telse'n xtz'ixl kuj tan kololtib' b'a'n xhchit stzib'lal tan txx'olche'n nqo yub'se'n te'j ye txumu'n.

Kyi'k il nqo paj ky'a'n ta'n e'ch stzib'lal ye ky'a'n xocho'n ta'n, yolche'n nqo tokse'n techl, skyej e' ajkaw nqo aq'unwil tetz Wi'tnum, te'j puntil ye kyaq'un ye b'ixnaq kya'n.

Ye e' ajkaw ejnin aq'unwil tetz Wi'tnum tajwe'n lchijaq jun pujul xtisya' tetz ye at chiq'ej, qalej ate't e' wunaq ye natal ye ka'wl, qale lkyalwit ye kyeqil ye yolb'il tetz jun wunaq nq'etz b'intzij weqijkuntu' nqo txumijkuntu' nqo jun aq'un natzan chiyolche'n te'j ye kyi'k xe'. Tan taq'le'n stzib'lal ye yol ye weqij te'jqul wunaq, ye naxochlij, tajwe'n tz'aq'lij stzib'lal tul ite'nin txolb'ile'tz, nqo mb'i puntil maq'le't stzib'lal tan telse'n q'ej nqo xtz'ixl .

Ye e'ch txolb'il ye naxkon tan xhchitle'n e'ch stzib'lal chixo'l kmon wunaq cho'n naxkon nqo cho'n at tajwe'nil skyetz wunaq, ejnin kyi lsk'ul ye lche' majij. Qo at paj nqo il ky'a'n ta'n jun txumu'n ye ltz'eltzaj tul e'ch elsb'il stzib'lala'tz, kyi lsk'ul chijo'xij, maqxij, tz'ok qb'al tk'u'l, tz'ok kyechl, chikolxij qo'q chi po'tze'n te'j weql chimunl ye nachib'an e' maqk'a'y elsanl stzib'lal, weqb'il u'j mak'b'il u'j, ma'kl tetz u'j nqo b'ikuntu' naxkon skyetz e' elsanl stzib'lal xo'l kmon wunaq.

At ama'l tan tokonpone'n qb'al tan telse'ntzaj e'ch stzib'lal ejnin kya'nin jun ajkaw lmaqon ye jun ama'la'tz.

Ye q'ej taq'un jun wunaq aq'unwil ye aq'ij taq'un ye Wi'tnum, kyi Isk'ul ye Ixkonsaj tan pitle'n nqo maqle'n chiwutz wunaq te'j ama'l tan taq'le'n ye xtxumu'n

Ye ma'lal te'j kyajsqe' chichukuntu' ye e'chq il nqo juchu'n ye nataltaj ye jun txolile'j. Kyeqil ye nataltaj te'j ye jun ama'la'tz ye b'ixb'a'nt nakawun ye jun Ka'wl te'j ye b'ixb'a'nt tetz Taq'le'n Txumu'n.

Ye e' taw ye aq'ol stzib'lal txo'l kmon tajwe'n lkyaq' ch'eya'n skyetz e' chitol stzib'lal, tan b'ixb'aje'n nqo kyiwise'nkyen ye najb'il wunaqe'tz.

q Y Txol. Alchoq tyoxhil xome't. Kyeqil tyoxh kyi maqij chiwutz tan aq'un. Kyeqil wunaq at ama'l skyetz tan choxome'n tul jun tyoxh nqo na'tzun q'uqle't k'u'l, sk'ula xom chixo'l tuch' nqo xchukuntu', tan chusu'n, xome'n ejnin b'anle'n ye nataj tyoxhil, kya'l maqon te'j xtxolb'ile'tz, ntin kyi lb'ajij xuxi'n skye'j e't wunaq, tz'i'lwoq ye weql ajkaw tyoxhil ejnin e't wunaq tetz junt tyoxh.

q U Txol. Q'ej ye weql ka'wl le e'ch tyoxh. Na'aq'lij q'ej ye weql ka'wl tetz ye kmon Ajtyoxh. Nin jilwutz tyoxh, b'ikuntu' natoksaj, e'ch jutz'ib' ejnin kmon chomo'nib' tetz q'uqlej k'u'lal, tz'aq'loq q'ej ye chiweql ka'wl chinatal ka'wlil ye chixe', ejnin ye ajkaw tetz Wi'tnum. Kyi Isk'ul ninq tal kyi' ye qo kyi nab'uchun.

Ye Wi'tnum staq'e' ye tu'jil ye meb'i'l nqo mb'i at tuch', ye kmon Ajtyoxh nin kyi'k jamel qo puntiku'n nqo, xtxolb'ilku'n ntetaj tan xkone'n te'j mb'i xak tetz, qo tetznin kmon Ajtyoxh tana'n sajle'nixtu's. Kyi Isk'ul ye ninq xuxij, e'ch me'b'il ye cho'n at te'j chib'i' kob'oxt wunaq ncha'tz ye e'chs meb'i'l ye aq'ijt tan tajkawil tnum tan xkone'n nqo nachixkonsaj te'j e'ch chimunl.

Kyeqil ye e'ch ,meb'i'l kyetzaq tyoxh ye naxkon tan taq'le'n q'ajsb'il, tan taqla'n chusu'n, qo'q tan chich'eya'n kmon kyi'k tajwe'n tan xhchojle'n xku'tx nqo lchichoj ye k'olchb'il ye ama'l.

q I Txol. Kolcha'n ejnin xkonsa'n ma'kl. At ama'l tan kolcha'n ma'kl tan xkona'n taq'un jun wunaq, ntin e'ch ma'kl aq'ijt ama'l taq'un ka'wl, b'a'n kolxij tul ka'l. Kuj kyi ltz'aq'lij, ntin qo nakawun pujul xtisya' te'j ye i'tz munl.

At rmeril tky'ajnin jun wunaq ma'kl, ye nakawun ka'wl te'j.

q O Txol. Meb'i'l wunaq. Na'aq'lij q'ej meb'i'l wunaq nachin tajwe'nin tetz. Kyeqil wunaq at ama'l tetz tan jale'n meb'i'l chinatal ye ka'wl.

Ye Wi'tnum nataq' q'ej ye xkonse'n ye jun ama'le'tz ejnin tajwe'n sb'ixb'aj ye e'ch xtxolb'il nsq'ilku'n tan tijol nqo xkonsal ye taw meb'i'l, cha'stzun lb'en jun wunaq swutz nacha'tz tan xhch'uye'n nqo tan b'ene'n Wi'tnum swutz ejnin tan taq'le'n b'a'n skyetz kyeqil wunaq.

w P Txol. Majo'n. At rmeril tz'el majij meb'i'l wunaq ye qo che'n xkonq skyetz jun tzob' wunaq, xkonq skyetz kyeqil nqo na'kuntu xkona't ye b'intzij at tajwe'nil. Ye majo'n tajwe'n tz'i'lwij ye nataltaj ka'wl mb'i puntilil tz'an, ye jamel meb'i'l tz'elpon majij kawunq jun ilol te'j tz'i'lwoq jatna' jamel tana'n jalu'.

Tajwe'n b'ajx choxij jamel ejnin poq xkonq tan xhchojla'n, ntin qo kuje taw meb'i'l junt jilwutz chojo'n b'ajij.

Ntin qo at oyintzi', lb'ajij jun il nqo nq'etz b'a'n nab'ajij chixo'l wunaq, sk'ula' je kamb'a'n nqo xetij majla'n meb'i'l, nqo tz'el majij taxq choxij, tajwe'n nakuntutzej il tan xhchojxa'n. At ka'wl tan tilwe'n puntilil cho'n tzb'an meb'i'l ye na'tzun na'oyintzi'.

Ka'wl kawunq te'j puntilil xhchojla'n ye tx'otx' pak'ltu's ye ltz'el majij. Kyi Isk'ul tz'iky' lajuj yob' tan xhchojla'n jamel.

w q Txol. Ky'ik'lb'il tetz ama'l tetz meb'i'l. Tampaj ye jilwutz aq'un nqo juchu'n tan txumu'n kyi Isk'ul ye lmaqliwutz ye jun ama'la'tz te'j meb'i'l te'j alchoqtu' puntil. At txintxal ye majle'n meb'i'l nqo je'se'n wi' ye xku'tx ye naxhchoj ye e'ch meb'i'l. Kyi Isk'ul ye ninq lje' wi' ye xku'tx te'j ye xhchojil tetz ye meb'i'l ye txa'n choxij.

w w Txol. Ama'l tetz ajb'anol nqo ajalsan taqla'n. Na'aq'lij ama'l tetz ajb'anol ejnin ajalsan taqla'n; ye e' ajb'anol nqo ajalsan kyetzkontu' ye taqla'n nab'nix kya'n, nakawun ka'wl te'j ejnin e'ch u'j b'nixnaq chixo'laq tnum.

w e Txol. Ama'l tetz wi'tz b'anol taqla'n maq k'a'y ejnin aq'un. Aq'ij ama'l skyetz e'ch wi'tz b'anol taqla'n, tetz maql k'a'y ncha'tz tetz aq'un. Jalku'n qo lb'anon il skye'j wunaq nqo chijaqo'n wunaq ye lmaq ka'wl wutz.

w r Txol. Ama'l xomkyen skye'j wunaq. Nataq' Wi'tz Ka'wl ama'l ejnin kolb'il kyetz kyeqil wunaq, alchoq skyetz ama'lil kyi tz'ib'a'n le Wi'tz Ka'wl ejnin qo nach'eyan skye'j wunaq tajwe'n oqen tul ajal.

At q'ej tajb'il kmon swutz tajb'il jun wunaq.

Kyi'k xak ejnin kyi lb'anlij ka'wl nakyaq' ajkaw nqo na'kuntu sita't, ye na'ok tan maqla'n nqo na'ok tan kob' k'u'lali'n te'j ama'l ejnin kyeqil nach'eyan skyetz wunaq at tul Wi'tz Ka'wl.

w t Txol. Chiq'unse'n e' ajuchunl ejnin chipajpal. E' ye kyi lkyaq'kyib' ye b'ixb'aje'n k'alche'n te'j chiqan e' pajol tetz ye ama'l aq'ij tetz wunaq, alchoqtu' wunaq lb'anon ejnin tz'iky'oq til tan jun xocho'n kyi'k tajwe'nil ye at xe' nqo weqlil. B'a'n atit ye lchik'ub'e'nkyib' e' tnum tan ky'iky'le'n nqo kolche'n ye e'ch ama'l tu kyeqil ye na'aq'on b'a'n skyetz ye aq'ijt tk'u'l ye wi'tz k'awl.

w y Txol. Q'ej ama'l b'ena'ntzi'n. At jun txumu'n nataltaj ye kyeqil ama'l ye nach'eyan skye'j wunaq, qo ku'naq wichiq'ab' le u'j ejnin oknaq chitzi' e'ch tnum tan b'anle'n ejnin oknaq stzi' Wi'tnum tan b'anle'n, at q'ej swutz ka'wl at tk'u'l jun tnum.

KA'P KOLOJ
Ama'l tetz Kmon Kyeqil

B'AJX JATX
Ye Najanl

w u Txol. Ky'iky'b'iltetz ye najanl. Ye Wi'tnum sky'iky'le' ye najanl txo'l kmon, tul meb'i'l ejnin tu xhch'eye'n tajta'ql ye najanl. Staq'e' weql tan kyoq'e'nku'n tantu' ye umle'n ye b'intzij, ni'ky'nintu' at ama'l tetz kyetz jun lmuj wunaqe'tz e' ajkaw, ajb'is ejnin at ama'l tetz kyetz wunaq tan chib'ixb'al ye jatne' chinitxa' nakyaj ejnin jatne' yob' chixo'l chinitxa' sb'an.

w i Txol. Oq'b'e'nib'. Ye Wi'tnum nataq' q'ej ye oq'b'e'nib' tzone'ja'ntu's, ejnin i'tz ka'wl ma'lan tetz ye jun txolb'ile'tz.

w o Txol. Umlen. Ye umlen b'an lchib'an ye e' tajkawil wiq'ab' tnum, e' axtol, wi'tz ajtz'ib' ejnin kyaq'un e' wi'b'anlwi' tyoxh ye b'ixb'a'ntche' tan tajkawil ye tyoxh.

w p Txol. Niky'nintu' chiq'ej nitxa'. Niky'nintu' chiq'ej nitxa' swutz ka'wl, ejnin niky'nintu' at ama'l tetz kyetz. At txintxal lab'e'n chiwutz.

w Y Txol. Chiky'iky'le'n e' tel juy ejnin e' b'ixh. Ye Wi'tnum sky'iky'le' tan kyi yob'te'n chiwanqil, chitxumu'n ejnin ncha'tz tan kyi tele'n chitx'ixl ye e' tel juy ejnin e' b'ixh.

w W Txol. Ch'onwi'. Ye ch'onwi' taq'e' Wi'tnum chich'eyb'il kyetz, ejnin tile' tan tele'nku'n te'j ye ama'l ejnin munl ye nach'eyan skye'j ch'onwi'.

w E Txol. E' xhnuqkuntu' chiwanqil. Ye Wi'tnum che' tky'iky'le' e' xhnuqkuntu' chiwanqil, skyu e' at chiyana'sil chiwanqil, chitxumu'n nqo kyi nanachon jun weqlil chiwanqil.

Tajwe'n Itz'ok le ajal le k'olchb'il Wi'tnum ye tajwa'n'il chi'ajtz'ak txo'l kmon, ncha'tz tan joyle'n chich'eya'n nqo chib'ixb'aje'n tan kyokeye'n le ajal txo'l kyeqil.

Iye ka'wl ma'lanqtetz ye jun txolb'ile'tz ejnin b'ixb'ajoj jun ama'l ye ya'tznin xak ncha'tz e' aq'umson niky'na'kuntu' nataj.

w R Txol. Q'ajb'il nitxa'. Ye Wi'tnum nataq' q'ej ejnin naky'iky'lej ye e' q'ajb'il nitxa'. Ye q'ajb'il nitxa' najopwutz chij ye nitxa'ku'nq ye q'ajb'il taj.

Naxtxol ye tajwe'n'il tan chikolche'n e' nitxa' meb'a' tuch' e' ilijche'kyen tb'e' wikojb'il Wi'tnum.

w T Txol. Tajwe'n'il tan taq'le'n waj. At txintxal qo kyi Itz'aq'lij waj chinatal le ka'wl ye b'ixb'a'nt.

w Y Txol. Aq'un sb'ajoj te'j e'ch taqla'n ye najalsan paxe'n. Naxtxol ye tajwe'n tan telsa'n xk'ala'i'n, jeq'la'n puqlajil kyichi' xtze' mb'ikuntu junt jilwutz na'aq'on tetz paxe'n. Ye Wi'tnum tajwe'n joy puntil tan maqle'n wutz, stz'ak'b'ilil ejnin yu'pse'n puntiku'n tan taq'one'n b'a'n ye e'ch aq'une's tan b'anle'n b'a'n tetz wumaq, tetz najb'il ejnin txo'l kmon.

KA'P JATX Qapuntil

w U Txol. Ama'l tetz qetz te'j qapuntil. Kyeqil e' wunaq at ama'l tetz kyetz tan kya'te'n kyajb'ilku'n le qapuntil ejnin le txolb'il tzatzi'n txo'l kmon, ncha'tz tan kyokeye'n le ajal te'j b'ene'n swutz chusu'n ejnin ak'aj weql aq'un txo'l kmon tnum.

w I Txol. Chajo'nib' tu qapuntil. Aq'ij ama'l skyetz wunaq ejnin skyetz e' kmon tan chichajol chipuntil xomkyentu' te'j ye nakyaq' q'ej, chiyol ejnin kyeqil jilwutz chipuntil.

w O Txol. Ky'ily'le'n ejnin joyle'n tqanil qapuntil. I'tz jun tajwe'n'il, ye chin tajwe'n'in tz'elku'n te'j ye Wi'tnum tan kolche'n, stz'amle'n tqanil ejnin txole'n stzib'lal ye puntil kmon tnum, tajwe'n: weqle'n ka'wl ejnin txolb'ilil tan kyiwise'n, tokyse'n tetz ak'aj, kolche'n tqanil ejnin stz'amle'n tqanil, yuke'n ejnin ku'se'n tel ka'wlil ye txuq'e'n nab'an wi'tz chusu'n, tib'aj ncha'tz weqle'nku'n ak'aj puntil aq'un ye ya'stzun natajtz.

e P Txol. Meb'i'l Qapuntil. I'tz weqoltetz meb'i'l qapuntil le qatnumil kyeqil e'ch taqla'n ye at q'ej wi'tz tik'b'a'n b'aq, q'ajb'il ka'l tentz, yolb'il atentz ejnin txolb'il tzatzi'n tetz

k'olchb'il Wi'tnum ejnin ate' tetz ky'ik'b'e'tz Wi'tnum. At txintxal ye ltz'el majji, b'en aq'ij joylaj nqo xtx'exe'n yub'el, ntin kuntu tul e'ch puntil nakawun ka'wl te'j.

e q Txol. Ky'iky'le'n meb'i'l qapuntil. Ye e'ch ama'l qale ate't e'ch muyk, kob'ox taqla'n ye at q'ej ejnin ncha'tz ye ka'lil ye kolb'iltetz qapuntil ye at le Wi'tnum. Chiky'iky'loq tan Wi'tnum tan ky'iky'le'n chiyub'el ejnin tan kolche'n chiq'ej ye b'ixb'a'nt tetz meb'i'l qapuntil. Chokopon tq'ab' ky'iky'lometz ye b'ixb'a'ntche' tan kolche'n ye q'anil wutz chika'l qaxe', q'anil q'ajb'il, ka'l tentz qale atit ky'iwil Quiriguá ejnin b'ajxtzaj Wi'tnum, tantu' oknaq b'i' tetz meb'i'l wijtx'otx', kyeqil, cha'tznin ye e' ye cho'nku'n mu'xh tane'ntz.

e w Txol. Kolche'n wi'tz b'itz, wi'tz qapuntil ejnin kyaq'un qatanum b'ixb'a'ntkyen. Kyeqil nachajon txolb'il tzatzi'n le qatnumil, wi'tz chib'itz wunaq, ye wi'tz qapuntil ejnin kyaq'un qatanum nqo chik'a'y qatanum, tajwe'n ch'eyan Wi'tnum te'j, tan kyi tan xtx'ixpe'n. Ch'eyanq Wi'tnum tan jaqol k'a'yb'iltetz kyaq'un nab'nix kya'n k'olchb'il ama'l ejnin tzolte'jlen k'olchb'il ama'l tan k'ayxe'n kyaq'un ye e' wi'tz ajb'itz ejnin kyaq'un qatanum, tajwe'n yuke'n tan b'ena'n chik'a'y tzwutz ejnin tan xkona'n ak'aj ma'kl.

e e Txol. Ama'l tan qaq'ol stzib'lal ye mb'i nab'nix qa'n. Ye Wi'tnum nataq' q'ej ejnin ama'l tan taq'le'n stzib'lal ye mb'i nanuk'xij, xhch'eyanq ejnin tz'okpon tan pitle'nin ye wi'tz ajchusunl swutz ye xhk'a'tnaq xtxumu'n ejnin wi'tz ajb'is le k'olchb'il ama'l, tan joyle'n puntil, ye lsb'ixb'ajtib' ejnin lb'en swutz tu xhchusu'n ejnin tu ye pu'q.

e r Txol. Meb'i'l wi'tz koj'b'il. Naxtxol ye tajwe'nit tetz kyeqil tnum ye kolche'n tqanil, ky'iky'le'n ejnin jib'se'n ye meb'i'l wi'tz koj'b'il tnum. Ye Wi'tnum joya' puntil weqle'n le k'olchb'il ama'l qale kolije't yub'el wuxtx'otx', kyi lsk'ul alchoq tu tetzajkyen. At ka'wl ye nataq' q'ej ye kolche'n keyeqil jilwutz txuk ejnin jilwutz xtze' ye at swutz koj'b'il.

e t Txol. Ky'iky'le'n ejnin txhole'n stzib'lal qapuntil. Ya'stzun taq'un Wi'tnum ky'iky'le'n ejnin txhole'n stzib'lal ye txolb'ilil ye qapuntil, at weql ajkaw tan tele'nku'n te'j ejnin at xajb'il tetzkontu'.

TOXI'N JATX Kmon Qatanum

e y Txol. Kolchb'ilkyetz qatanum. Ala' jilwutz kmon qatanum najlche' Wi'tnum ye cho'n sajnaq chixe' skye'j qamamqate'. Ate' tul tajal ye Wi'tnum, ncha'tz nataq' chiq'ej ejnin na'ok tan yuke'n che'n puntil itz'e'n, chipuntil tan naja'n weqijtkyen, chipuntil tan nuk'u'nib' xo'l kmon, ye xkonsa'n ye b'e'chkyetz qatanum yaj ejnin xna'n, xkonsa'n chiyol tu jatxb'il xo'l chiyol.

e u Txol. Ky'iky'le'n tx'otx' tu e'ch ama'l tetz xkutxujb'il tetz aq'un tetz kmon qatanum. Ye e'ch tx'otx' tu e'ch ama'l tetz xkutxujb'il tetz aq'un wikojb'il tetz kmon qatanum nqo b'ikuntu' junt taqla'n at xhchiq'ab' kmon qo'q kob'ox kmon tetz aq'un wix'otx', ncha'tz ye meb'i'l jun najb'il ejnin chinajb'il wunaq, tz'aq'loq ky'iky'b'iltetz tan Wi'tnum, tz'aq'laq chik'amo'n, b'alaj ch'eya'n tan kyiwse'n ye koj'b'il ye at xhchiq'ab', tan chib'ene'n xhchiwutz, tan chich'eye'n e' wunaq tan jale'n jun b'alaj chinajb'il.

Ye e' kmon qatanum nqo kob'ox ye at chitx'otx' chiq'ab' ye tenxhchan kyajle'n xhchiq'ab' ejnin nachaq'uj swutz, kuqtu's xhchiq'ab' chitane'nin.

e i Txol. Chitx'otx' kmon qatanum. Ye Wi'tnum staq'a' chitx'otx' kmon qatanum te'j tx'otx' at kwenta' Wi'tnum, ncha'tz joya' weql ye tx'ilu'n ejnin ka'wlil ye puntiku'n tz'an tajwe'nit skyetz tan chib'ena'n swutz.

e o Txol. Kyiky'le'nin ejnin chiky'iky'le'n e' aq'unwil. Ye e'ch jilwutz aq'un witx'otx' ye nataj kyiky'le'nin e' aq'unwil tzolte'j chikmonil tajwe'n tz'aq'lij ky'iky'b'ilkyetz ejnin chokopon le ajal tan e'ch ka'wl tan taq'le'n puntil txolb'ilku'n chiky'iky'le'n tan kyi chiyob'te'n wunaq ejnin b'a'nq cha'tij txo'l kmon aq'un tan taq'le'n chichojo'n che'nku'n chij natal ye ka'wl, chich'eya'n qo na'ok xite'nku'n ye kmon ejnin kyeqil txolb'il ye natelsaj q'ej wunaq.

e p Txol. Ka'wl ye ntina'tz xak. At jun ka'wl ye tzma'lanq te'j ye txolb'ile'tz te'j jun jatxe'j.

KYAJI'N JATX Chusu'n

e Q Txol. Ama'l tan chusu'n. Kuj tz'aq'lij chusu'n chij nataj aq'oltetz ejnin chij naxtxum aq'ol chusu'n. Ye Wi'tnum ya'stzun munl tan taq'le'n chichusu'n e' tanum kyeqil, kyi'k jatxb'il xo'l. Kyajq stzib'lal ye chusu'n i'tz jun tajwa'nil skyetz kmon wunaq ye b'ixb'aje'n, weqle'nku'n tu ky'iky'le'n ye e'ch chusb'il tetz qapuntil ejnin ka'l kolb'iltetz e'ch ma'kl nqo taqla'n at tentz.

e W Txol. Ye wutznin chusu'n te'j. Ye wutznin chusu'n te'j i'tz tan b'ena'n wunaq swutz tu kyeqil mb'i tajwe'n tetz ye wunaq, tan tajsqel ye b'intzij ejnin puntil ye k'olchb'il ama'l ejnin puntil b'ena'n tzi'n wikojb'il.

Kyaq stzib'lal ye tajwe'nil ye chusu'n wik'olchb'il ama'l ye txole'n, b'ixb'aje'n kmon ejnin xhchajle'n ye weqil Wi'tz Ka'wl tetz Wi'tnum ejnin e'ch ama'l at skyetz wunaq.

e E Txol. Stzaqpe'n tqanil ye chusu'n ejnin taq'le'n ye poqil kyaq'un Wi'tnum. Tantu' ye jun najb'il cha'stzun at ye chusu'n ejnin ye e' ajkaw nqo chitaj nitxa' at ama'l tetzkyetz tan je'n chitxa'ol mb'i jilwutz chusu'n tz'aq'loq skyetz chinitxa' ye tel juy. Ye Wi'tnum staq'e' ama'lskyetz ye e'ch chusb'il ye kyetzkuntu' kob'ox wunaq ye oytu' ejnin i'tz ka'wl ma'lan te'j ye jun txolb'ile'tz. Ye e'ch chusb'il ye kyetzkuntu' kob'ox wunaq, tz'aq'loq iloltetz ye kyaq'un tan Wi'tnum, pitijche' tan nojse'n alning ye ky'iltqanil aq'un te'j jun txol chusu'n ye b'ixb'a'nt. Ye e'ch ka'la'tz tetz chusu'n tan b'ixb'aje'n wunaq kyi lchichoj ye xku'tx nqo junt jilwutz chojo'n nab'ajj.

Cho'n lkyaj xhchiwutz ye e'ch chusb'il, ye b'ixb'a'ntche' tan Wi'tnum ye kuj nqo kyi litz'aq'lij ye chusu'n tetz q'uqlik'u'lal ejnin tajwe'n cho'n tz'aq'lij le jun tquj ye b'ixb'a'nt tetz chusu'n kya'l lab'ij wutz.

Ye Wi'tnum xhch'eyanq tan kyiwise'n ye chusu'n tetz q'uqlik'u'lal kya'l jun lab'ij wutz.

e R Txol. Munl chusu'n. Kyeqil wunaq at ama'l ejnin at chimunl tan chitz'amol xe'tzb'il chusu'n, tzaq' b'ajx weql chusu'n, b'ajx weql chusu'n, ka'p weql chusu'n, le tajlal chiyob' nitxa' b'ixb'a'nt tan ka'wl.

Ye chusu'n nataq' Wi'tnum oytu'.

Ye Wi'tnum, yuka' ejnin taq'a' chojb'il chusu'n oytu' ejnin k'amo'n tetz chusu'n.

Ye chusu'n tetz wi'tz chusu'n, chusu'n tib'aj ak'aj m'akl ejnin chusu'n tib'aj wunaq i'tz wutznin Wi'tnum tan txole'n ejnin tan xhch'uyse'n tunintz.

Ye Wi'tnum tajwe'n taq'a' chusu'n cho'n xom te'j tajwe'nil ejnin jilwutz weql chusu'n ncha'tz chusu'n tzolte'j chusb'il.

e T Txol. Chusu'n skyetz tijlk'u'lal. Ye chusu'n kyetz tijlk'u'lal, naxtxol ye tajwe'nil le k'olchb'il ye ama'l ejnin i'tz munl kyeqil kmon tan b'nixe'n. Ye Wi'tnum tajwe'n tzeq ejnin syuke' tan b'ikuntu' jilwutz ch'eya'n.

e Y Txol. Weql chusu'n ejnin xhchajla'n le kob' jilwutz yol. Ye ka'wlil ye weql chusu'n tajwe'n jatxtib' ejnin ama'li'n tz'an.

Ye e'ch chusb'il ye b'ixb'a'nt chixo'l qatanumku'n, ye chusu'n tajwe'n tz'aq'lij le kob' jilwutz yol.

e U Txol. Chimunl ye e' taw maq k'a'yb'il. Ye e' taw maq k'a'yb'il b'anol taqla'n tetz wixtx'otx', skyetz txuk ejnin tetz k'ayi'n, pitijche' tan b'ixb'aje'n ejnin tan ky'iky'le'n e'ch ama'l tetz chusu'n, ky'iky'b'ilkyetz nitxa' ejnin ka'l tan xhchajle'n qapuntil skyetz e' aq'unwil ejnin skyetz e' nitxa' ajchusunl.

e I Txol. E' aq'ol chusu'n. Ye Wi'tnum syuke' ejnin joya' puntil tan chib'ena'n e' aq'ol chusu'n swutz te'j chimeb'i'l, chixo'l kmon ejnin te'j chipuntil, ncha'tz tan taq'le'n ama'l tan tu'jewen taq'un tijol lo'b'ajil ye taq'un.

Ye ama'l ye aq'ijt skyetz e' aq'ol chusu'n wikojb'il wi'tnum kob'oxintzi tqan poro kyi lsk'ul kyi ltz'aq'lij tetz. Ye ka'wl ma'lan te'j ye txolb'ile'tz.

e O Txol. Xhchajle'n chiky'iky'le'n e' awun wixtx'otx'. At tajwe'nil tan taq'le'n chusu'n tan ta'we'n xkonse'n, k'ayi'n ejnin nu'k'le'n tu telse'n joylaj ye awun wikojb'il wi'tnum. B'ixenaq jun ka'l jatxo'ntib', xhchuk b'ano'ntib', at tu'jil tan taq'le'n q'ej ejnin at meb'i'l ye tetznin ye nab'i'aj Wi'tz Ka'wl tetz Chusb'il tetz Aq'un Witx'otx' Wikojb'il Wi'tnum; tajwe'n tzweq, tky'ajnin tqanil aq'un tetz chusu'n skye'j txuk ejnin tawle'n tze', wikojb'il tnum, tk'u'l ye kyaji'n weq chusu'n, ejnin cho'n tz'a'toq jaq' ye tetz ka'wl ye weqijt ta'n, stz'aq'loq xajb'il ye kyi lkutzaj te'j o' tul o' k'al te'j xajb'il ye Wi'tz Ky'iltqanil ye Aq'un Witx'otx'.

r P Txol. Talche'n stzib'lal ye ak'aj txumu'n ejnin ak'aj puntil aq'un. Ye Wi'tnum nataq' q'ej ejnin na'ok tan yuke'n ye ak'aj txumu'n ejnin ak'aj puntil aq'un naya'tz tajwe'n tan b'ena'n ye kojb'il Wi'tnum swutz. Ye ka'wl ma'lan te'j ye mb'i natajt.

r q Txol. Techl chusu'n ejnin teb'lal weql chusu'n. Ye techl chusu'n ejnin teb'lal weql chusu'n ye Wi'tnum aq'ol tetz at q'ej tz'aqnaqku'n. Ye ama'l aq'ij tan b'anle'n jun aq'un chinaxtol ye techl chusu'n, tajwe'n tz'aq'lij q'ej ejnin kyi lsk'ul tz'aq'lij junt txumu'n tib'aj tan maqle'n wutz nqo xite'nku'n.

O'I'N JATX E'ch Ka'l tetz Wi'tz Chusu'n

r w Txol. Ye Wi'tz Aq'ol Chusu'n tetz Wi'tnum b'ano'nku'ntib'. Ye Wi'tz Aq'ol Chusu'n tetz wi'tum, i'tz jun wok'oj wunaq ye chib'ano'nku'nkyib' tu kyu'jil ye na'aq'on chiq'ej. Tantu tina'tz jun wi'tz chusb'il tetz Wi'tnum ntin i' ky'iltqanil, lweqon ejnin tz'aq'on wi'tz chusu'n tetz kojb'il Wi'tnum ejnin i' tz'aq'on q'ej wi'tz chusu'n wikojb'il Wi'tnum, ncha'tz ye txhole'n qapuntil le puntil na'aq'uj. Yuke' tul b'ikuntu e'ch puntil ye at tq'ab' ye txuq'e'n mb'i at tzolte'j ye mb'i tajwe'n na'ilin wunaq tq'ab', ejnin xhch'eyanq tan chusu'n tib'aj ejnin taq'a' jun txeq tib'aj ye e'ch tajwe'nil ye at wikojb'il Wi'tnum.

Na'aq'uj tantu Ka'wl tetzkuntu' ejnin q'ab' ka'wl ejnin weql ka'wl ye i' weqoltetz, tajwe'n tz'i'lwij ye lweqlij ye e' ky'iltqanil tan Txumu'n b'ixb'a'nt tan ta'te'n chitx'exwatz, e' aq'ol maqchusu'n, e' elnaqtzaj chichusu'n tuch' e' chusu'l.

r e Txol. Tajkawil ye Wi'tz Chusu'n tetz Wi'tnum. Ye tajkawil ye Wi'tz Chusu'n tetz Wi'tnum cho'n natajkyen te'j ye kmon wi'b'anlwi' ye wi'tzchusu'n. Qale atite't ye wi'tz ajkaw ky'iltqanil e' wi'tz aq'ol weql chusu'n, jun siky'ijtkya'n tetz chixel e' je'naqe'pon tu chichusu'n elnaqe'tzaj tul ye ka'la'tz tetz wi'tz chusu'n ye siky'ijt ejnin jun chusu'l te'j jujun weql chusu'n.

r r Txol. Xajb'il naxkon tetz ka'l tetz Wi'tz Chusu'n tetz Wi'tnum. Tz'aq'loq tetz ka'l tetz wi'tz chusu'n tetz Wi'tnum, jun xajb'il ye tetzkuntu' kyi lkutzaj te'j o' k'al te'j ye wutzile'n xajb'il te'j poq nachomxij tan Wi'tnum, tajwe'n joylij puntil ch'uyse'n ye mu'xh xajb'ile'tz xomoqkyentu' te'j kyajlal chusu'l nqo tan b'anle'n b'a'n te'j ye chusu'n.

r t Txol. Ka'wl wi'tz chusu'n ye kob'oxintzi taw. Ye e'ch ka'l tetz wi'tz chusu'n ye kob'oxintzi' taw ye i'tz jun wok'oj wunaq ye jatxo'nkyib' natajkyen skye'j ye weqle'n ejnin taq'le'n ye wi'tz chusu'n ye kob'oxintzi' taw wikojb'il tnum natantu' ye wutznin te'j, tan chib'ixb'aje'n e' wi'tz aq'unwil tan txuq'e'n ye wi'tz chusu'n tan txole'n ye qapuntil ejnin ye chusu'n tan taq'le'n jun txeq tib'aj sotzek'u'lal wikojb'il tnum.

Jetz ye lkujj tan taq'uje'n jun ka'l tetz wi'tz chusu'n stz'aq'loq tu'jil tan taq'le'n q'e'j ejnin sjaqloq tqanil tetz tan b'ixb'aje'n e' wi'tz aq'unwil tan txuq'e'n ye wi'tz chusu'n, b'anle'n kyaq'un te'j chusu'n ejnin skye'j aq'ol chusu'n. Cha'stzun che'lkuntz te'j ye ky'iltqanil ky'aq'un ejnin txolb'il chusu'n.

r y Txol. Ye kmon nakawun te'j Wi'tz Chajo'n tetz Kuntu jun Txob' Wunaq. Ye kmon nakawun te'j wi'tz chajo'n tetz kuntu jun txob' wunaq, tajwe'n ilin tan jib'se'n b'a'n chusu'n tk'u'laq wi'tz chajo'n tetz kuntu jun txob' wunaq kyi na'ela't tan telse'n q'e'j ye xhchuk te'j, ncha'tz taq'un tan chik'ulul jalse'n ka'l wi'tz chajo'n; ye tk'u'l kmona'tz xomche' kob' tetz Ka'l Wi'tz Chusu'n tetz Wi'tnum, kob' tetz ka'l wi'tz chajo'n tetz kuntu jun txob' wunaq ejnin jun siky'ij kyaq'un b'ajxom tetz kmon je'naqpon chichusu'n ye kyi na'aq'uj tul wi'tz chajo'n.

Chik'oqpon kyeqil tetz b'ajxom. Nakawun ka'wl tib'aj txolb'ile'tz.

r u Txol. Tokse'n le ajal ye e'ch weql chusu'n, techl chusu'n, teb'lal weql chusu'n tu toq'b'e'nku'n. Tzine'j le Wi'tnum chokopon le ajal ntinkuntu' ye e'ch weql chusu'n, techl chusu'n ejnin teb'lal ye weql chusu'n ye nakyaq' e' ka'l tetz wi'tz chusu'n ye alijt kuj skyetz tan kyaq'uje'n ejnin chiwequ'ntkyib' tan aq'un wikojb'il Wi'tnum ntina'tz jatxb'il xo'l tu ye e'ch txumu'n ye b'ixb'a'nt skyuch' kob'ox nimel tnum.

Ye Ka'l Tetz Wi'tz Chusu'n tetz Wi'tnum, ntina'tz jun b'ixb'a'nt tan pujle'n xo'l qo at kuj tan kyoqe'n le ajal kyaq'un e' wi'tz aq'unwil ye cho'n elnaqe'tzaj tul junt ka'l tetz wi'tz chusu'n tetz junt nimel tnum. Ye e'ch techl ye chusu'n aq'ijt kyaq'un e' wi'tz chusu'n tetz ye e' tnum ni'ky'al ye e' nimel tnum stz'aq'loq q'e'j le Wi'tnum ye ltoq'b'ejtib' ky'iltqanil ye chusu'n.

Kyi lsk'ul ye lb'ixb'ajj jun ka'wl tan taq'le'n q'e'j kyaq'un kob'ox ye b'uchunq skye'j e' ye nachaq'uj ye at techl chichusu'n nqo aq'ijt ama'l skyetz tan kyaq'uje'n.

r i Txol. Kyi'k xku'txi'n ejnin ku'sa'ntzaj nimel xku'tx. Ye e'ch ka'l wi'tz chusu'n kyi'k kyokle'n tan taq'la'n jun jilwutz xku'tx, chojo'n nqo ch'eya'n, kya'l jun ninq chojon.

Kyeqil e'ch oy nachitz'am ka'l tetz wi'tz chusu'n, e' kmon tetz qapuntil nqo tetz wi'tz chusu'n, tz'elpon mu'xh ye chojo'n te'j ye xku'tx ye at xhchojb'il tetz.

Tan kyela'nku'n e'ch ka'l tetz wi'tz chusu'n te'j ye wutzche'nin te'j, ye Wi'tnum staq'e' ch'eya'n te'j chixajb'il.

Kyi Isk'ul tantu wiq'ab' jun pujul xtisya' ye lmaqxij ejnin kyi'k kyokle'n e' wi'tz ajkaw tan stz'amlan tqanil ye ka'l tetz wi'tz chusu'n tetz Wi'tnum, ncha'tz e' ka'l tetz wi'tz chusu'n ye kob'oxintzi taw, jalenku'n chitana'n e' ka'l tetz wi'tz chusu'n ye kob'oxintzi taw, ye qo kyi nache'lku'n te'j chiyol b'nixnaq xhchiwutz wunaq, nqo xhchiwutz e' ky'iltqanil k'a'y nqo ky'iltqanil aq'un.

r o Txol. Taq'le'n ye weqlil chusu'n, techl ejnin teb'lal weql chusu'n. Ntinkuntu' e'ch ka'l tetz wi'tz chusu'n ye aq'ijt ama'l skyetz tan aq'un skyaq'e' ye e'ch weql chusu'n, ejnin techl chusu'n, ejnin e'ch teb'lal weql chusu'n ye na'aq'lij te'j wi'tz chusu'n.

r p Txol. Chikmon e' elnaqtzaj chichusu'n. Chintajwe'nkunin ye lchikmone'nkyib' ye e' elnaqtzaj chichusu'n te'j wi'tz chusu'n, ejnin ye wutznin te'j i'tz tan chib'ena'n swutz te'j ye b'a'n, wi'tz chusu'n, ak'aj puntil aq'un ejnin ma'kl te'j e'ch aq'un wi'tz chusu'n ejnin tan tik'le'nin tqanil kyaq'un.

Ye e' kmon elnaqtzaj chichusu'n, nqo e' kmon chichomo'nkyib' te'j jilwutz kyaq'un ejnin at kyu'j tan taq'la'n chiq'ej, chaq'ujq cho'n naxtoltzaj ye Ka'wl tetz Kmon ye Elnaqtzaj Chichusu'n ye at tajwe'nil ejnin e'ch weql ka'wl tetz ye jujun kmon tz'aq'loq q'ej ejnin kyi'k kyokle'n ye e' ka'l tetz wi'tz chusu'n te'j qale elnaqe'tzit e' wunaqil kmon.

Chich'eyanq tan kyiwise'n ye Ka'l tetz Wi'tz Chusu'n tetz Wi'tnum tan b'anoltib' xhchukuntu' ejnin tan chib'anol kyeqil chiwutznin te'j ye e'ch ka'l tetz wi'tz chusu'n wikojb'il wi'tnum.

Te'j kyeqil txolb'il ye ky'e'n ch'eya'n ta'n te'j weql wi'tz chusu'n ejnin ak'aj puntil aq'un te'j puntil kyaq'un e' wi'tz chusu'n, ye e' ka'l tetz wi'tz chusu'n sk'ula' chijaq ch'eya'n skyetz e' kmon elnaqtzaj chichusu'n.

QAQI'N JATX Saja'ch

r Q Txol. Xajb'il b'ixb'a'nt tetz Saja'ch. Ya'stzun munl ye tajkawil ye Wi'tnum tan tawnaje'n ejnin yuke'n ye chusu'n te'j wa'q'ib' ejnin te'j ye saja'ch. Tan tele'nku'n te'j stz'aq'loq ye xajb'il ye tetzkontu' kyi lktzaj te'j ox tul o' k'al te'j nimel ye xajb'il ye na'ok nab'antunintz tq'ab' ye Wi'tnum. Te'j jun xajb'ila'tz ka'wnaq lajuj tul o' k'al tz'iky'pon skyetz e' saqchom tz'amij chiqanil, chiq'ab' e' kmon qinoltetz chib'ixb'a'nt tul ka'wl; junaq o' tul o' k'al, tz'ik'opon te'j chusu'n tetz waq'ib', tan patzle'n wutzaj ejnin saja'ch skyetz nitxa' ye nachichusun ejnin junaq o' tul o' k'al skyetz e' saqchom kyi tz'amij chiqanil.

r W Txol. B'ano'nku'ntib' ye saja'ch. Na'ok tul ajal nin na'aq'lij q'ej ye saja'ch ye tz'amij tqanil kyaq'un Kmon Qinoltetz ye Xhchuk Nab'antib', ejnin ye Txob'olkyetz Ky'iltqanil Saja'ch ye B'ano'ntib' tetz Wi'tnum ejnin Kmon Witx'u'nche' tetz Jilwutz Saja'ch tetz Wi'tnum, ye at kyu'j tan taq'la'n chiq'ej ejnin at chimeb'i'l ye kyetznin, kyi'k kyokle'n tan taq'le'n jun jilwutz xku'txi'n ejnin chojo'n.

JUQI'N JATX B'ixb'aje'n Tzantzal, Ky'iky'le'n ejnin Xhch'eya'n Kmon

r E Txol. Ama'l tetz tzantzal. Ye tijle'n tzantzal i'tz ama'l ye chin tajwe'nin skyetz wunaq kyi'k lab'e'n chiwutz te'j.

r R Txol. Ye stzantzal ejnin xhch'eya'n kmon ya'stzun munl ye Wi'tnum. Ye Wi'tnum stz'oq tan ky'iky'le'n ye stzantzal ejnin xhch'eya'n ye kmon tetz kyeqil wunaq. Snuky'e' e'ch aq'un tan e'ch kmon b'anol b'a'n b'ixb'a'ntche', tan kyi chiyab'te'n, txole'n, talsa'n yos tuch',

xome'n tan xhch'eya'n, wi'b'aja'n ejnin kyeqil mb'i tajwe'n tan jale'n b'anl tz'aqnaqku'n te'j wanqil xtxumu'n ejnin txo'l kmon.

r T Txol. Ye tzantzal, i'tz jun b'a'n skyetz wunaq. Ye chitzantzal wunaqil i'tz jun b'a'n tetz kyeqil. Kyeqil wunaq ejnin e' kmon b'ixb'a'ntche' tan ky'iky'le'n nqo tan kyi chiyab'te'n ejnin tulse'n yos skyuch' wunaq.

r Y Txol. Ky'iky'le'n b'anl e'ch taqla'n ye nab'ajsij. Ye Wi'tnum ky'ik'leje' ye b'anl ye e'ch taqla'n ye nab'ajsij, ye b'anol tz'ak'b'il, suq'ij tz'ak'b'il ejnin kyeqil ye naky'ixpun ye chitzantzal ejnin chib'anl e' tanum. Stila' ye b'ixb'aje'n ejnin weqle'nku'n ye tajwe'n ky'iky'le'n ye stzantzal, ejnin tan b'anle'n b'a'n te'j e'ch puntil ye na'aq'on b'a'n te'j chinajb'il kmon ye kyik'chan naky'iky'lij.

r U Txol. Najb'il ejnin ma'lb'il tan xkonse'n ye at wikojb'il. Ye Wi'tnum, e' tajkawil q'ab' tnum, skyuch' e' wunaq ye najlche' wikojb'il Wi'tnum pitijche' tan joyle'n b'a'n tan b'ene'n kmon swutz tu meb'il ejnin te'j ak'aj puntil aq'un ye stz'oq tan ky'iky'le'n tan kyi b'aje'n kunse'n najb'il ejnin ma'le'n xkonse'n mb'i at wikojb'il. Stz'aq'loq kyeqil weql ka'wl ye tajwe'n tan taq'le'n q'ej ye xkonse'n ejnin chiky'iky'le'n ye jilwutz txuk, xtze', ye najal witx'otx' ejnin xe'a', tan b'aje'n xkonse'n sq'ilku'n tan kyi taq'le'n ama'l tan stzaje'n.

r I Txol. Xome'n kyaq'un kmon tul weql txolb'il tetz tzantzal. Kyeqil kmon at ama'l skyetz ejnin i'tz jun chimunl tan xome'n tan aq'o'nib' tan weqle'n, nuk'le'n ejnin ma'la'n te'j ye e'ch weql xtxob'il tetz stzantzal.

r O Txol. Txol k'a'chib' ejnin sajse'n wanqil. Ye Wi'tnum stile' puntil tan tiwle'n ye b'alajil ye chik'uxb'e'tz kyeqil wunaq tan chik'a'chalkyib' ejnin tan saje'n chiwanqil tan jale'n jun b'alaj tzantzal. Ye e'ch kmon b'anol b'a'n b'ixb'antche' taq'un Tajkawil ye Wi'tnum. Tajwe'n chijutz' ye kyaq'un skyib'ilkyib' nqo skyuch' e' kmon skyetzaq lmaq tnum ye ya'stzun kyaq'untz tan taq'le'n tzantzal, cha'stzun ljal weql ch'eya'n tetz k'a'chib' ye b'a'nin wikojb'il tnum.

t P Txol. Ky'iky'le'n kmon. Ye Wi'tnum at ta'n tul ajal ejnin nataq' q'ej ye ama'l tetz ky'ik'b'il tetz kmon tan q'uqewe'n chik'u'l kyeqil wunaq wikojb'il tnum. Ye xak b'ixb'a'nt i'tz tan b'anle'n b'a'n skyetz wunaq tetz kyeqil wikojb'il tnum, te'j jujun wunaq ejnin i'tz munl.

Ye Wi'tnum, e' aq'ol aq'un ejnin kyeqil aq'unwil ate' tk'u'l weql txol, ntin at jun jatxb'il xo'l chib'ixb'a'nt tul jun mutx' tu wajaq txol te'j ye Wi'tz Ka'wl, at chimunl tan ch'eya'n ejnin tan taq'le'n poqil jun weql txole'tz, ejnin at ama'l skyetz tan kya'ta'n tan wi'b'aja'n, kyile' tan b'anle'n b'a'n tan xhch'uya'n.

Ye xkonsa'n ye weql txol tetz ky'iky'le'n kmon cho'n wutzkyen te'j kmon ky'ik'lom stzantzal tetz kmon ye at Wi'tnum, na i'tz jun kmon xhchuk b'ano'ntib' ejnin at tu'j tan taq'la'n q'ej, at meb'il ejnin at weql taq'un tetzkuntu', aq'ij ama'l tetz tan kyi lchojona'n te'j xkutxuj, ch'eya'n ejnin e'ch chojo'n b'ixb'a'nt nqo tzb'ixb'ajoq. Ye kmon ky'ik'lom tetz stzantzal ye kmon le Wi'tnum tajwe'n xom ejnin jun chiwutz skyuch' e' kmon b'anol b'a'n tetz stzantzal.

Ye e' wi'tz ajkaw Wi'tnum tzkyaq'a' ejnin stz'oq kya'n tul ajal jun yob'nintu tul ye xajb'il ye na'oktaz ejnin na'el tetz Wi'tnum, mu'xh poq ye ntina'tz xak tan taq'ol Wi'tnum ye tetz xku'tx ye at tokle'n te'j ejnin e' aq'ol aq'un, kyi lsk'ul ninq xtx'ixpe'n ejnin qol stzajsku'n ye jun xku'txa's tul jun yob' xku'txi'na's, ejnin sb'ixb'ajoq xomkyentu' te'j chusu'n ye lb'ajij kyaq'un e' wunaq elnaq chitxum tetz ye kmon ky'ik'lom stzantzal.

Kyeqil kyi ltx'olxij te'j sq'ilku'n le puntile'tz, tz'okpon wa'qa'n tul tx'olb'il ajkaw ejnin tul weql kyetz ajkaw cho'n nataltzaj ka'wl. Ye qo chokpon chojo'n tajwe'n tz'aq'lij, cho'n tz'iky'pon swutz wi'tz pujul xtisya' tetz aq'un ejnin kmon kolol kyetz wunaq.

WAJXAQI'N JATX Aq'un

t q Txol. Ama'l Tan Aq'un. Kyeqil wunaq at ama'l skyetz te'j jun kyaq'un ejnin i'tz jun munl i' txo'l kmon. Ye weql txol te'j aq'un wikojb'il, Wi'tnum tajwe'n sweqtib' chitana'n te'j e'ch xe' txumu'n tetz xtisya' txo'l kmon.

t w Txol. Kob'ox ka'wlil ye ama'l tetz aq'un xo'l kmon. Naxtxol ye kob'ox ka'wl te'j ama'l tetz aq'un xo'l kmon ejnin te'j kyaq'un e' ajkaw ejnin wi'tz ama'l pujb'il xtisya'.

- a) Ama'l tan je'n siky'ij jun jilwutz aq'un ejnin tan je'n siky'ij jun chojo'n ye tzq'ueq k'u'l jun aq'unwil te'j ejnin ncha'tz tan jala'n jun b'alajnananl.
- b) Niky'nintu' tz'aq'loq xhchojo'n alchoq jilwutz aq'un, xtx'ixpoq ntin qo at jun ka'wl ye Naxtxoltzaj.
- c) Niky'nintu' xhchojo'n alchoq jilwutz aq'un ye Niky'nintu', b'a'n kya'n nqo ky'ixb'el, ejnin qo ala'ix yob' kya'n tan aq'un.
- d) Tajwe'nij choxij aq'unwil tan ye poq ye b'ixb'a'nt ejnin naxkon. Pono ncha'tz ye aq'unwil wikojb'il kuj stz'am kob'ox taqla'n ye nak'ux tetz xhchojo'n qo tatzku'n talma', naqa'j te'j junaqlaj tul o' k'al te'j kyeqil ye xhchojo'n. Te'j txolb'ile'tz ye aq'ol aq'un kyi lje' wi' ye jamel nimte'n tib'aj aq'b'a'n tetz e'ch taqla'n ye staq'e'.
- e) Kyi litz'el majij ye e'ch chojo'n te'j e'ch txolb'il b'ixb'a'n tan ka'wl. Ye e'ch ma'kl ye aq'ijche' te'j taq'un wunaq kyi lsk'ul che'l majij tan b'ikuntu jun txolb'ilil. Tajwe'n tz'ok tul ajal ye kolche'n najanl aq'unwil ejnin qo at jun ka'wl taq'un pujul xtisya', kuj maqlij wutz ye chojo'n ejnin tz'elkyen jatxij mu'xh chojo'n tetz ye jun natzan tan jaqla'n.
- f) Ncha'tzkuntu nataj b'ixb'aje'n ye chojo'n, che'n xom te'j ye natal ka'wl.
- g) Ye tqanil aq'un b'ixb'a'nt tul jun q'ej kyi litz'iky' tib'aj wajxaq tk'u'l q'ej, jun q'ejnintu, ncha'tz kyi litz'iky' tib'aj ka'wnaq kyaj tk'u'l q'ej le jun sman, na ela't ka'wnaq wajxaq tk'u'l q'ej tajwe'n tz'ok tul ajal tan b'aje'n chojo'n.

Ye tqanil aq'un b'ixb'a'nt tz'oq'b'al kyi lsk'ul tz'iky' tib'aj qaq tk'u'l q'ej jun q'ejnintu', qo'q junaq waqlaj le jun sman. Ye tqanil aq'un b'ixb'a'nt ye tz'amij kab'ilen kyi lsk'ul tz'iky' tib'aj juq tk'u'l q'ej jun q'ejnintu', qo'q ka'wnaq kob' tk'u'l q'ej le sman. Kyeqil aq'un ye nab'ajij tzolte'j ye tqanil aq'un b'ixb'a'nt, na'ok tetz wije' tqanil aq'un ejnin tajwe'n choxij. Ye ka'wl tz'i'lon tetz ye txolb'il at jatxb'il xo'l ye nachajontzaj, qale kya'l xkonse't ye e'ch Txumu'n ye natal tqanil aq'un.

Alchoq skyetz ye b'ixb'a'ntche' tan ka'wl, jab'ajij na'we'n te'j, qo'q nab'ixe' yol te'j skyuch' e' aq'ol aq'un ye nachaq'uj ka'wnaq kyajte'n tk'u'l q'ej le sman le tqanil aq'un tzq'ejl, junaq waqlaj tk'u'l q'ej tk'u'l tqanil aq'un tz'oq'b'al, qo'q ka'wnaq kob' te'j kab'il tqanil aq'un, at ama'l skyetz tan chitz'amol kyeqil ye chichojo'n le sman.

Na ela't b'alaj aq'un kyeqil q'ej ye na a'tij aq'unwil tzaq' ka'wl nqo tetz xkonsb'e'tz aq'ol aq'un;

- h) Ama'l tetz aq'unwil tan tu'jewe'n jun q'ej choj te'j' le jun sman nab'ajij aq'un qo'q te'j qaqqchoq q'ej aq'un ky'e'ntib'. Ye e'ch q'ej b'ixb'a'nt tetz ujla'n ye nataltazaj ka'wl ncha'tz tajwe'n chojxij;
- i) Ama'l tetz aq'unwil tan tu'jewe'n o'laj q'ej ye naxkon tetz aq'un le jun yob' tajwe'n chojxij ye ltz'iky' jujun yob' taq'un ye kyi natilkyen, at jatxb'il xo'l skyuch' e' aq'unwil maq k'a'yb'il tetz awuna'n witx'otx', ye e'a'tz at ama'l skyetz tan kyu'jewe'n lajuj q'ej ye na skon tetz aq'un tajwe'n tz'aq'lij e'ch ujle'na'tz ejnin kyi lsk'ul ye lchojxij ye jun ama'le'tz tan aq'ol aq'un tan junt jilwutz txolb'il, ntin qo sqen stz'am ye ltzaj wi' taq'un.
- j) Ye aq'ol aq'un ya'stzun munl tan taq'ol jujun yob'nintu' juy oy chojo'n ye kyi lkutzaj o' k'al tul o' k'al te'j xhchojo'n jun xawnintu', qo'q te'j ye xhchojo'n ye b'ixb'a'nt qo nimta'nku'n ye e' aq'unwil ye jachaqu'uj tul jun yob' ye kyi chipaj jun q'ej ye taxq opon q'ejlal ye ltz'aq'lij. Ye ka'wl ma'lan te'j puntil ye chojo'n. Ye e' aq'unwil ye txa'n el jun yob' kya'n tan aq'un, ye oy chojo'n tz'aq'loq skyetz xomkyentu' te'j ye jatna'ix xaw kya'n tan aq'un.

- k) Ky'ik'b'il tetz ye xna'n aq'unwil ejnin yub'se'n te'j e'ch puntil tan xkonsaltib' te'j taq'un.

Kyi lb'ixb'ajij jatxb'il chixo'l e' umlnaqe' skyuch' e' kyi umlnaqe' te'j alchoq aq'un, ye ka'wl ma'lan te'j ye ky'iky'le'n xna'n aq'unwil ye ch'iwtlentu' atit tan kyi toke'n b'uchle'n te'j jun aq'un ye at ky'ixb'el ejnin b'anong il te'j ch'onwi'il. Ye jun aq'unwil txu ni'a'tz chin tajwe'n kunin tije' jun ujla'na'tz choj te'j o' k'al tul o' k'al te'j ye xhchojo'n, te'j junaqlaj q'ej ye nach'iwan ejnin ka'wnaq o' q'ej tib'aj. Te'j kob'ox q'eja'tz ye txu'txe' ye ni' at ama'l tetz tan kob' tir ujle'n wije'tlentu' tul jun q'ej taq'un. Ye e'ch ujla'n tetz ch'iwa'n ejnin tetz txu'txa'n xhch'uyxoq xomkyentu' te'j qo txa'n siky'tib' ejnin qo nakawun ajtz'ak te'j.

- l) Ye e' juy tan kyajlaj yob' kyi lsk'ul cho'k te'j alchoq jilwutz aq'un, jalenku'n ye e'ch jatxb'il xo'l ye b'ixb'a'nt tan ka'wl. At txintxal ye lchixkonsij e' juy te'j aq'un ye ky'ik kyokle'n te'j najuye't chiwanqil nqo tz'aq'onq ky'ixb'el te'j txumu'n.

Ye aq'unwil jachiky' tib'aj ox k'al yob' tajwe'n chi'lwij puntiku'n xomkyentu' te'j tajlal chiyob'.

- m) Ky'ik'la'n ejnin kyiwe'n kyaq'un e' moyi'xh, xhnuql kuntu' chiwanqil ejnin e' wunaq at yana'sil chiwanqil, tk'u'l chiwi' qo'q e' kyi nachinachon;
- n) Atku'n chiq'ej e' aq'unwil tetz Wi'tnum xhchiwutz e' awer wunaq, nik'nintu' chi'lwij ejnin te'j ye niky'na at taq'b'il tetz ye b'ixb'a'nt tan ka'wl. Tan niky'nintu' jilwutz aq'un, kyi lsk'ul ajnaqtazaj xhchojo'n jun aq'unwil tetz Wi'tnum swutz jun awer wunaq, kyi ltz'elsij q'ej ye taq'un, ncha'tz kyi lkutzaj ye xhchojo'n, nqo mb'i junt jilwutz ch'eya'n na'aq'lij.
- ñ) B'ixb'aje'n weql ka'wl tan kyela'n te'j chimunl ye e' aq'ol aq'un ejnin aq'unwil ye nab'ixe' chiyol junal ejnin ala' xona'n tan aq'un. Ye aq'ol aq'un ejnin e' aq'unwil chijoye' puntil tan b'ena'n swutz ye meb'i'l maq k'a'y tan taq'ol b'a'n skyetz.
- o) Munl ye aq'ol aq'un tan xhchojol jun xaw chojo'n te'j jujun yob' na'aq'uj ye qo tzlajlen ye qo ky'ik xe' til nqo mb'i junt txumku'n te'j aq'unwil. Ye qo ky'ik junt ka'wl ye ltzb'ixb'aj junt puntil ye b'a'nta'nku'n staq'e' b'alaj ch'eya'n.

Tan tela'n txumaj tetz ye tik'la'nin tqanil aq'un ye kyi natx'aqxij tqanil, tz'okpon tul ajal ye tajlal q'ej ye xe'tzle'n sju' taq'un, b'ikuntu' jilwutz aq'un.

- p) I'tz munl ye aq'ol aq'un taq'la'n jun ch'eya'n ye ni'ku'n na'ela't tu jun xaw chojo'n te'j jujun yob' aq'un tetz ye xqel nqo chmil qo'q na'tzun najlij te'j; skyetz nitxa' tal juy qo'q at yana'sil tetz jun aq'unwil ye qo atku'n te'j taq'un ye lnojkyen sotze'n swutz. Ye jun ch'eya'na'tz tz'aq'loq ye lb'aj wi' jun xaw ejnin ye tajlal nq'etz juyta'n swutz ye wi'tzb'il chojo'n ye stamnaq aq'unwil.

Ye qo cho'n nojkyen kyimichil te'j junt puntil qo k'oxij tq'ab' weq txol ky'ik'lom stzantzal xo'l kmon ejnin aq'ij kyeqil ch'eya'n tetz, stzajq ye jun munl ye aq'ol aq'un. Oqtu's ye qo ye weq txole'tz ky ltaq' tirkun ch'eya'n, ye aq'ol aq'un tajwe'n xhchoj ye stz'aqsb'il.

- q) Tzaqpu'n tqanil ama'l tan chijutz'ilkyib' aq'unwil. Ye jun ama'la'tz b'a'n chib'an ejnin kyik jatxb'il xo'l ejnin kyik tajwe'nil jalenq tz'aq'lij ama'l skyetz, ntin tajwe'n che'iku'n te'j ye e'ch weqlil ye b'ixb'a'nt tan ka'wl. Ye e' aq'unwil kyisk'ul che'l laju'n qo xomche' tan weqla'n jun xe' jutz'ib', chitije' ye jun ama'la'tz jetz te'j jun tquj ye lkyaq' tzib'lal tetz wi'tz ilol tetz tqanil aq'un.

Ntin e' i'tznage' le Wi'tnum at kyokle'n te'j jun kmon chomo'nib', ky'iltqanil ejnin aq'ol ch'eya'n skye'j kmon tetz jutz'ib'. At jatxb'il xo'l te'j e'ch txolb'il ye xomche' tan xhch'eya'n tajkawil tnum ejnin b'ixb'a'nt tul oknaq chiyol te'j skyuch' kob'ox tnum nqo oknaq chitzi' te'j xo'l kmon jutz'ib' ye aq'ijt ama'l tan Wi'tz Ajkaw tetz Wi'tnum.

- r) Ye b'ixb'aje'n kmon ka'l tetz poq ejnin tetz ky'ik'lom kmon, tan ch'eyana'n te'j aq'unwil, kyaq'e' alchoq jilwutz ch'eya'n chitana'n e' xhnuqlkuntu' chiwanqil, chu'je' te'j kyaq'un ejnin ye e' pentlentu' najlche';
- s) Ye qo kyilchajon tan aq'ol aq'un ye mb'i ntq'unsaj aq'unwil ye me'l lajul, tajwe'n xhchoj jun xaw xhchojo'n tan xe' ye ch'on ejnin juchu'n ye qo ltz'eltzaj te'j tqanil le sqil le jun weql, kob' xaw chojo'n ye qo litzol ye kaws, ejnin qo lb'enlen kob' xaw xo'n te'j tan tq'unsan' tajwe'n xhchoj ka'wnaq lajuj tul o' k'al te'j ye xhchojo'n aq'unwil te'j jun xaw ye lb'alq'ij xo'n tan tq'unsan' te'j q'ejlal b'ixb'a'nt, jalen na'tzun ltzajtpont, ita'nin txolb'ile'tz te'j qaq xaw; ejnin
- t) Ye Wi'tnum xomoq tan toke'n chitzi' te'j ejnin tan toke'n chiyol te'j skyuch'aq nimel tnum nqo skyuch' q'ab' tnum, ye ya'tz nataj tetz aq'un ejnin tan kyaq'ol ky'ik'b'il kyetz ejnin b'alaj ch'eya'n skyetz aq'unwil.

Te'j txolb'ile'tz, ye lb'ixb'ajij tk'u'l ye nab'ajij yol te'j ejnin na'ok chitzi' te'j, tz'okpon tul ajal te'j nimel ama'l ye chitije' aq'unwil tetz kojib'il Wi'tnum.

t e Txol. Ky'ik'b'il tetz e'ch ka'wl tetz aq'un. Ye e'ch ka'wl ye nama'lante'j ye yol chixo'l aq'ol aq'un ejnin te'j aq'un i'tz jun moxo'n ky'ik'b'il kyetz aq'unwil ejnin chib'ane' tana'n kyeqil jilwutz ch'eya'n tan poq ejnin tu ye tajwe'n txo'l kmon. Ye aq'un ye nab'ajij wikojb'il, chin tajwe'nkunin tz'ok le ajal tan ye ka'wl ye e'ch chitajwe'nil ejnin e'ch ama'l ye na't lb'ajije't.

Kyeqil oyintzi' ye cho'n na'el te'j aq'un b'anloq tana'n kyaq'un kob'ox xone'n ye at kyokle'n te'j. Ye ka'wl b'ixb'ajej jun weql ka'wl ye ya'stzun tokb'iltz ejnin ye e' weql wunaq b'ixb'a'ntche' tan tele'niku'n kya'n te'j.

t r Txol. Ama'l tan maqo'nib' ejnin tan kyaja'n aq'un. Na'ok tul ajal ye ama'l tan maqo'nib' ejnin kyajse'nkyen aq'un, ye qo lb'ajij txolb'ilku'n cho'n natal ka'wl, ye sqen wi't b'aj wi' yool tib'aj tan moxib'. Ye ama'le'tz kuj lb'ajij ntinkuntu' te'j e'ch txolb'il chitana'n

b'ixb'aje'n chojo'n ejnin b'uchu'n xo'l kmon. Ye ka'wl b'ixb'anqtetz ye e'ch weql nqo txolb'il qale kyi lsk'ulwit ye lb'ajij ye maqo'nib' tan kyajsa'nkyen aq'un.

t t Txol. Chika'l aq'unwil. Ye Wi'tnum, xhch'eyanq tan txumle'n ejnin witx'e'n kob'ox tqan ka'wl kyaq'un kob'ox kmon ye ntina'tz chixak ye naq'uqe' k'u'l Wi'tnum skye'j tan b'ixb'aje'n puntiku'n ye poqil tan tele'nku'n te'j alchoq jilwutz weql txolb'il cha'stzun ljal jun chinajlb'il e' aq'unwil ye b'a'n chanin ejnin staq'e' ch'eya'n tetz tzantzaj.

Ye taw ye maq k'a'yb'il tajwe'n che'lku'n te'j chimunl tan taq'le'n chika'l aq'unwil chitana'n ye txolb'il ye b'ixb'a'nt tan ka'wl ye tajwe'n tz'elku'n te'j e'ch mb'i najaq le jun txole'j .

t y Txol. Kyi lkyaj koli'n ama'l at tetz aq'un. Ye ama'l b'ixb'a'nt tul jun jatxe'j kyi lsk'ul chikolkyen aq'unwil, kuj kolkyen qo b'a'nta'nku'n ch'eyan te'j ye lku' xe' chiyol jun aq'unwil qo'q ala' chixona'n, ejnin te'j puntil ye ltzb'ixb'aj ye ka'wl. Ye Wi'tnum xhch'eyanq ejnin tzkola' ye jun moxib'a'tz chixo'l ala' aq'unwil te'j jun Txumu'na'tz. Kyi'k xak kyi'k taq' ejnin kyi ltz'ok tan chipitle'n aq'unwil ye qo tz'ib'e'nt ye tajwe'n chikolkyen kyaq'un, tz'ajtzaj tqanil, je'naq tx'exo'n nqo maqij wutz e'ch ama'l ye aq'ij ye nach'eyan skye'j aq'unwil che natal le Wi'tz Ka'wl, le e'ch ka'wl, le e'ch yol b'ajinaq chixo'l kob'ox nimel tnum ye taq'naq Wi'tnum stzi' te'j, le e'ch ka'wil nqo mb'i kob'ox b'ixb'a'nt ye nakawun te'j aq'un, kyi'k nab'an mpe kyalnaq tul xe' yol kwe'naq tul u'j tetz ala' xona'n nqo xhchuk aq'unwil te'j jun oknaq chiyol te'j qo'q mb'i junt jilwutz u'jil.

Qo at tz'o'tz wutzil kyi na'el txumaj tetz, qo'q kya'l xkye' tan stz'amla'n tqanil ye ka'wil b'ixb'a'nt, ma'lb'il te'j qo'q mb'i oknaqt yol te'j tib'aj aq'un tz'eltzajku'n sqil ye tqanil tan xhch'eyana'n skye'j aq'unwil.

B'ELUJI'N JATX Aq'unwil tetz Wi'tnum

t u Txol. Aq'unwil tetz Wi'tnum. Ye e' aq'unwil tetz Wi'tnum. Cho'n nachixkon tan b'anle'n b'a'n tetz kmon ejnin kyi'k kyokle'n tetz xkonsb'e'tz jun kmon tetz pito'nib' te'j jilwutz txumu'n kob'ox, maqkmon jutzb'ib' qo'q tetz alchoq tu wunaq.

t i Txol. Weql txolb'il skyetz aq'unwil tetz Wi'tnum. Ye q'ino'nib' at chixo'l Wi'tnum skyuch' q'ab' tajkawil tnum qo'q chichuk b'ano'nkyib', skyuch' e' aq'unwil cho'n ate' tzaq' ka'wl tetz xkona'n xo'l kmon, at jatxb'il xo'l skyuch' e' cho'n ate' tzaq' ka'wl qo'q mb'i b'ixb'a'nt ye kyetzkontu' kob'ox q'ab' ajkaw.

Ye e' aq'unwil tetz Wi'tnum qo'q tetz q'ab' ajkaw ejnin e' chichuk chib'ano'nkyib' ye qo nachitz'am jun ch'eya'n ye na'iky' swutz b'ixb'a'nt tan Ka'wl tetz Xkona'n Xo'l Kmon, tzb'ixequntu' jun chiyole'tz.

t o Txol. Aq'unwil ye wi' chiq'ab' nachichojxe't. Ye Wi'tnum skyuch' e' q'ab' Wi'tnum qo'q e' chichuk chib'ano'nkyib' ye nachaq'uj tan wi' chiq'ab'tu nachichojxe't, niky'nintu' chib'ajb'en tu chichojon e'ch ch'eya'n ejnin tu ye ama'l at tetz kyetz e' aq'unwil tetz Wi'tnum.

t p Txol. Xhchojla'n ch'on ye nab'ajij laju'n. Ye e' aq'unwil tetz Wi'tnum ye qo kyi'k xe' ye lche'l laju'n, chitz'ama' jun chojo'n tan xhchojla'n ye ch'on ye nab'ajij laju'n, ye ni'ku'n na'ela't tu jun xaw chojo'n te'j jujun yob' aq'un ye kyi maqtib' te'j. Ye jun ama'l te'j jun txolb'ila'tz kyi lsk'ul tz'iky' tib'aj lajuj xaw chojo'n.

t Q Txol. Weql txolb'il skyetz q'ab' Wi'tnum. Ye e'ch q'ab' Wi'tnum ye nachaq'uj tan yuke'n ye poq che'nku'ntz **chi nachib'an** e' maq k'a'yb'il ye kob'oxintzi taw xhchikawe'kyib' te'j

tqanil kyaq'un skyuch' e' chinaqil ye nachaq'ujtz tan ye ka'wl tetz alchoq aq'un ilen ye kyi ltelsaj q'ej ye e'ch ama'l te'j aq'ijt.

t W Txol. Xtxintxal tan tq'unsan kob' jilwutz aq'un xo'l kmon. Kya'l jun wunaq ninq tz'ok sju' kob' jilwutz aq'un qo'q muni xo'l kmon ye choj te'j, at jatxb'il xo'l skyuch' e' ye nachaq'uj le e'ch ka'l tetz chusb'il qo'q kmon ka'l tetz ch'eya'n ejnin ilen qo tzatxtib' tk'u'l q'ejil aq'un.

t E Txol. Ama'l tan toke'n qb'al sju' jun aq'un qo'q jun upisyo' txo'l kmon. Ye e' wunaq najlche' wikobj'il Wi'tnum at ama'l skyetz tan kyoke'n te'j jun kyaq'un qo'q jun upisyo' txo'l kmon ejnin tan taq'le'n skyetz kyi'k tajwe'n tan kyaq'ol jun taqla'n tan taq'le'n skyetz tina'tz tajwe'n tz'ok tlajal ye b'alajil wunaq chi tana'n xhk'a'tnaqil, sqojku'n te'j tz'aq'uj ejnin ya'stzun natajtz.

t R Txol. Tajsqe'n juntir ye ujle'n tan aq'un. Qo at jun aq'unwil tetz Wi'tnum ye nastz'am ch'eya'n tetz ujla'n paqxij juntir te'j junt tpsiso' xo'l kmon ninin stzaq wi' ye jun ch'eya'na'tz tetz ujla'n, poro ye lb'ajwi' ye junt taq'un, at ama'l tetz tan toke'n tajsqe'n ye e'ch tu'j ye nataj ejnin tan taq'la'nt ye ch'eya'n ye na'ela't xhchojb'il tetz jatna' yob' nxkon ejnin jun ch'eya'na'tz cho'n xomoq te'j wi'tzb'il xhchojo'n ye stz'amnaq te'j junt ak'aj tpsiso'.

Cho'n xom te'j ye tiky'e'n ye Wi'tnum choqxo'lkuntu' tz'ok tajsqe'n ye tajlal poq aq'ijt tetz ujla'n, ch'eyb'il kyetz najal aq'unwil.

t T Txol. Ye e' ujlche' te'j kyaq'un at kyokle'n te'j ch'eya'n oytu' ye nataq' Kmon Aq'ol Ch'eya'n Txo'l Kmon tetz Witnum. Ye e' wunaq ye nachitz'am ch'eya'n tetz ujle'n te'j aq'un weq ch'eya'n qo'q ye chipu'q ye aq'ijt kya'n tetz Wi'tnum kmon ka'l tetz ch'eya'n ye chichuk chib'anonkyib' ejnin chijatxo'nyib' at ama'l tetz kyetz tan kyoke'n le ajal te'j kyeqil xkonse'n ye ajtz'ak tetz kmon aq'ol ch'eya'n txo'l kmon tetz Wi'tnum oytu'.

t Y Txol. Ma'lb'il tetz ye maqo'nib' te'j kyaq'un e' aq'unwil tetz Wi'tnum. Ye e' kmon chomo'nib', weql kmon, ejnin kmon jut'ib' weqij kyaq'un aq'unwil tetz Wi'tnum ejnin e' q'ab' Wi'tnum ye chijatxo'nyib' ejnin chib'ano'n kyib', kyi lsk'ul chixom te'j e'ch tal aq'un ye txumu'n tetz pito'nib'.

Na'aq'lij q'ej ye ama'l tetz maqo'nib' te'j aq'un skyetz aq'unwil tetz Wi'tnum ejnin q'ab' tajkawil ye chijatxo'nyib' ejnin chib'ano'nyib'. Ye ama'le'tz tzb'ajoq ntinkuntu' chinaxtxol ka'wl ye najilon tib'aj ejnin kyi lsk'ul ninq b'uchun te'j ye b'anle'n b'a'n ye nab'ajij xo'l kmon ye chin tajwa'nkunin.

t U Txol. Xtxa'le'n tan toke'n qb'al te'j taq'le'n poq tq'ab' Wi'tnum tetz ch'eya'n skyetz e' ye nachu'je' tan aq'un. Ye e' aq'unwil tetz q'ab' Wi'tnum ye chijatxo'n nqo chib'ano'nyib' ye kyina elwi' chichojo'n tan taq'le'n tetz xajb'il ye chojo'n nqo ch'eya'n skyetz e' ye nachu'je' tan aq'un ejnin kyi nachitz'am ye ch'eya'n yenataq', sk'ule' cho'k te'j weql txola'tz qo nakyaj ejnin ye e' ate' sju' ye jun xtxolb'ila'tz, tajwe'n chikujij ye qo natzan aq'unwil tan jaqle'n, ejnin stzkawunq te'j na'tzun natajwit tan tele'nkyen wi' ye xhchojo'n.

LAJUJI'N JATX

Weql txol kmon ejnin poq

t I Txol. Xe' Txumu'n te'j weql txol kmon ejnin poq. Ye weql txol poq ejnin kmon tetz kojib'il Wi'tnum cho'n b'ixb'a'nt te'j xe' Txumu'n tetz b'alaj xtisya' xo'l kmon.

Ye muni Wi'tnum i'tz tiky'le'nin tqanil poqil nimel tnum tan ta'we'n xkonsa'n e'ch tal taqla'n at wikobj'il ejnin mb'i b'a'n tan wunaq, tan xhch'uyse'n ye meb'il ejnin tan joyla'n

puntil ye niky'nintu' jalen kyaq'un ejnin niky'nintu' chib'ajb'en te'j poq nachomxij le nimel tnum.

Qo at tajwe'nil, ye Wi'tnum stz'oq tan wi'tze'nku'n ye Txumu'n, ejnin aq'un tetz kob'oxintzi taw, tan tele'nku'n te'j ye Txumu'n ye b'ixb'a'nt ye Naxtxol jun txole'j.

t O Txol. Munl ye Wi'tnum. Ye munl Wi'tnum ye chin tajwe'nkunin i'tz:

- a) B'ense'n Wi'tnum swutz tu me'b'il tan joyle'n puntil te'j e'ch jilwutz aq'un tetz wixtx'otx', tetz xtze' tu e'ch txuk, te'j e'ch b'anb'il tetz maq k'a'y, e'ch ama'l tetz xajse'n ejnin b'ikuntu' juntil.
- b) Yuke'n weqlilku'n ye jatxle'nku'n ye e'ch meb'i'l Wi'tnum, taq'un chib'ene'n wiq'ab' tnum swutz puntilku'n.
- c) Joyloq ye e'ch ma'lb'il ye chin tajwe'nku'n tan b'ixewe'n ye b'ene'n swutz ejnin tan ta'we'n xkonse'n ye e'ch mb'i' at wikojb'il puntilku'n.
- d) Tilwe'n tan yub'se'n ye chojo'n skyetz kyeqil wunaq wikojb'il tnum tan joyle'n puntil jun b'alaj najlb'il skyetz ajnajanl.
- e) Xhch'eyanq tan b'ixb'aje'n tan kolche'n ejnin tan kyaq'uje'n ye e'ch ama'l tetz xkutxujb'il tan taq'le'n ch'eya'n te'j ak'aj puntil aq'un ejnin ye poqil ye niky'ne' tajwe'n.
- f) Taq'le'n jun techl tan pitle'n sju' taq'un xomkyentu' chij natal ka'wl skyetz e' maq k'ayb'il b'amb'il e'ch taqla'n ye Ichib'ixe' sju'aqlen kojb'il Wi'tnum, ejnin nachich'eyan tan taq'le'n b'a'n te'j jun jatxo'na'tz.
- g) Kiywse'n ejnin b'ajx tz'okopon tajlal ye je'se'n e'ch ka'l ajnaqtzaj jamel tu taq'le'n weql txol ch'eya'n poq, ye puntilku'n b'antz ala' ajnajanl tetz witnum tz'oklen tetz kyetz. Ye qo i'tz kob'ox ka'l tetz kolo'nib' ye nab'ajij il qo'q ka'l tetz xkutxuji'n, ye weq txolb'il tan toke'n tetz taw xtx'ixpoq txolb'il.
- h) Kyi ltaq' ama'l tan tq'u'je'n txumu'n b'alq'naq ye natky'ajnin tan jutze'nku'n meb'i'l ejnin e'ch tel taqla'n ye naxkon tan xhch'uyse'n meb'i'l ye na'aq'on ch'on skyetz nimel kmon.
- i) Chikolche'n e' k'uxul tetz e'ch taqla'n ejnin e' naxkonsan tetz chitana'n ye ky'iky'le'n ye b'alajil e'ch taqla'n ye k'ayej sqaxo'laq ejnin ye na'el joylaj tan taq'le'n jun b'alaj ky'ik'b'iltetz tzantzaj ejnin atku'n xak sotzaj wunaq ye pu'q.
- j) Pitle'nin xhk'a'tnaqilku'n ye weql txolb'il te'j b'ene'n swutz laqaq kmon yena ch'eyan tan xhch'uyse'n ejnin tan jale'n ala' jilwutz ye nb'i' na wutzin wikojb'il tnum chi natal ye txumu'n tetz meb'i'l wunaq ejnin ky'ik'lb'il tetz meb'i'l najlb'il. Tajwe'n tz'aq'lij ch'eya'n te'j ak'aj puntil aq'un ejnin poq tetz aq'unwil wix'otx' ejnin tetz b'anol taqla'n b'ixb'a'ntkyen.
- k) Kolche'n ye jalse'n stze'el poq, molche'n poq ejnin poq na'ok tul k'a'y.
- l) Yuke'n weql ejnin puntilku'n ye lb'en swutz ye k'aye'n tk'u'l ejnin tzolte'j wi'tnum, kiywse'n ye e'ch k'ayb'il taqla'n tetz wi'tnum.
- m) B'ixeqen le txumu'n tetz poq jun xkonse'n ye poq puntilku'n te'j ye chib'amb'il Wi'tnum, kiywse'n ye e'ch k'ayb'il taqla'n tetz wi'tnum; ejnin

n) Weqle'nku'n e'ch xtxolb'il puntiku'n tan yuke'n lejensi'n te'j stze'el poq tetz wi'tnum ejnin skyetz e' awer wunaq.

y P Txol. At tokle'n tk'u'l maq k'a'yb'il ye nachixkon skyetz kyeqil wunaq. Ye qo chintajwe'n kunin, sk'ule' tz'ok Wi'tnum tk'u'l e' maq k'a'yb'il ye nachixkon skyetz wunaq ye chin tajwe'nkunin tetz kmon, ye qo lmaqliwutz tan taq'uje'n, ejnin jatoq kuntu q'ej ye Itz'el kunin te'j ye tajwe'nil.

y q Txol. Meb'i'l Wi'tnum. Ya'stzun meb'i'l Wi'tnum:

a) Ye at chiq'ab'aq wunaq.

b) Ye e'ch nimel a' pi'lij tzi'aq ye koj'b'il Wi'tnum, ye e'ch tel a' pi'lche', tzanla' ye nab'ajj xo'n tib'aj tu e'ch stzi'aq e'ch tzanla', xomb'il a' xo'laq ju'wtz ejnin e'ch tel a' ye naxon laqaq siwun yenaxkon tetz jatxb'il xo'l ye koj'b'il Wi'tnum, tu junt nimel tnum, ye e'ch txaqxla' ejnin ye e'ch b'o'm ye naxkon tan yuke'n ma'kl tetz txeqb'il ye e'ch a' at jaq' tx'otx' ejnin jujunt ye at tokb'il ka'wl tan ma'le'n te'j ejnin e'ch a' ye kya'l jun wunaq xkonsan tetz qalej na iky'aqku'nt ejnin ye weql ye lsb'ixb'aj ye ka'wl.

c) Kyeqil e' ate' tetz meb'i'l ye Wi'tnum tuml ye tetz wiq'ab' tnum ejnin tetz q'ab' Wi'tnum ye chijatxo'nkyib' ejnin chib'ano'nkyib'.

d) Ye e'ch nimel a' pi'lij tu xtx'otx'il, kyeqil k'olchb'il ye koj'b'il wi'tnum ejnin ye xekya'j ye na't natzajpont ejnin ye xtxolb'il ye nakawun ka'wl te'j nqo mb'i' oknaqt chiyol tajkawil wi'aq tnum te'j.

e) Ye ka'p weq jaq' tx'otx', e'ch ama'l ye at b'a'n tzaq' qale najale't ye e'ch taqla'n ye naku' yujj tan wenqse'n junt taqla'n ejnin e'ch b'alaj talma' tx'otx', cha'tznintz alchoq junt jilwutz q'u'm nqo nq'e'tz q'u'm tetz ka'p weq jaq' tx'o'tx'.

f) Ye e'ch teb'lal aq'un tentz ejnin e'ch ky'iwil tulaq muyk.

g) Ye e'ch poq ye nachomxij te'j chixku'tx kmon ejnin nachomxij le wiq'ab'aq tnum, ncha'tz e' ye kyilo'nkyib' ye nataq' ka'wl ama'l skyetz e' q'ab' Wi'tnum ejnin chib'ano'nkyib'; ejnin

h) Ye tqanil tz'ib'lal wikyeq'eq' .

y w Txol. Wije'il Ama'l tetz Wi'tnum. Kolijtkyen taq'un Wi'tnum tetz xkonsb'e'tz jun pixh ama'l ox ujlub' tqanilku'n nimel a' pi'lij, xe'toqnin qale naweqa'ntib' ye nimel paq'b'il a'; te'j lajuj k'al maqja' te'j stzi'aq ye e'ch tzanla' ye nab'ajj xo'n tib'aj; te'j ka'wnaq lajuj maqja' xlajaq qale na'i'tz'a't ejnin namulq'ena't a', qale na'itza't a' ye naxkon skyetzaq wunaq.

Kyi' ye e' naxtxol wije'tlentu':

a) Ye e'ch tx'otx' ye cho'n at tulaq tnum.

b) Kyeqil e'ch tx'otx' ye tz'amij tqanil le Ama'l tz'amb'il Tqanil Tx'otx', tzaq'tzaj ye b'ajx tajlal toxi'n xaw le yob' jun ston tu ka'wnaq o' k'al tu ka'wnaq waqlaj.

Ye e' awer wunaq chijaqa' tetz Wi'tz Ajkaw wi'b'anl wi'tnum, tan taq'la'n kuj skyetz tan tokle'n tetz kyetz e'ch tx'otx' cho'n natal kob' tx'il b'ajxij swutz ye xtxolb'ile'j. Ye qo i'tz e' meb'i'l ye alijt tzip'lal chitana'n teb'lal aq'un tentz tetz wi'tnum nqo cho'n ate' tul kob'ox teb'lal aq'un tentz, at ama'l tetz Wi'tnum tan tilol puntil majo'n.

y e Txol. Maqb'il wutz ye jun xhlak'aj tx'otx' qalej natzajpont ye kojb'il witnum. Ntinkuntu' e' ye che'n itz'naqe' le wi'tnum qo'q e' wunaqil jun q'u'j kmon ye ite'nin puntila'tz kyetztanin, kuj cho'k tetz taw nqo lkyetzaj e'ch tx'otx' xla'j jun xhlak'aj, ye at o'laj ujlub' wutz xla'jaq stzi' tx'otx' tetz kojb'il wi'tnum; lxe'tzaj jalen stzi' jatxb'il xo'l. **Kyi lcho'k kyetz tlajal** ye e'ch meb'il ye che'n at tulaq tnum ejnin ye e'ch kojb'il aq'ijt te'j b'ajxtzaj tajlal ye toxi'n xaw te'j jun ston tu ka'wnaq o' k'al tu ka'wnaq waqlaj yob'.

y r Txol. Majla'nlen e'ch meb'i'l tetz Wi'tnum. Ye e'ch meb'i'l tetz kojb'il wi'tnum. Kuj tz'el majij ntinkuntu' cho'n naxtxol ye ka'wl, i' b'ixb'an ye maqb'il wutz ejnin tan tela'nku'n te'j tzaq' ye jun txolbile'tz ejnin te'j ye wutznin te'j tan molche'n poq.

Ye e' q'ab' Wi'tnum nqo chib'ano'nkyib', chokopon tzaq' ye naxtxol ye ka'wl ejnin weql ka'wl.

y t Txol. Telse'ntzaj b'a'n te'j e'ch taqla'n at wikojb'il ye kyi't naxkonsij. Naxtxol ye b'alajil ejnin ye tajwe'nil skyetz wunaq, ye telse'ntzaj b'a'n te'j tan ak'aj puntil aq'un ejnin puntiku'n chitana'n ye e'ch taqla'n ye at jaq' tx'otx' ye naku' yujij tan wenqse'n junt taqla'n ejnin kyeqil ye e'ch taqla'n wikojb'il ye kyi't naxkonsij.

Ye Wi'tnum tzb'ixb'aje' ejnin staq'e' ye tetz txolb'ilil taq'un tan je'se'ntzaj tan telse'ntzaj b'a'n te'j ejnin k'ayb'iltetz.

y y Txol. Tawle'n tze'. Naxtxol ye tajwe'nil ejnin na'ojqel xo'l kmon ye tawle'n tze' wikojb'il tnum ejnin ky'iky'le'n ye txokb'en; ka'wl b'ixb'a'n tetz ye puntil ejnin ye txolb'ilil najaq ye telse'ntzaj b'a'n te'j puntiku'n te'j e'ch jilwutz tze' ejnin tx'ople'n xel ncha'tz at tul ajal ye e'ch tze' at q'olil, stz'e'b'ajil, lo'b'el tze' ye nq'etz awij tana'n ejnin kyeqil jilwutz tze' ye nataq' lo'b'ajil, ejnin xhch'eyanq te'j k'ayb'il tetz. Ye telse'ntzaj b'a'n te'j kyeqil taqla'n, ntina'tz at kyokle'n te'j ye e' wunaq tetz ye tnum, chuklal qo'q jun txob' kmon, kmon at kyu'j tan taq'la'n chiq'ej.

Ye txokb'en ejnin e'ch xtze' ye at tzi'aq tzanla' ejnin a' pi'lij, ejnin naqa'jil qale nachi'tze't a' cha'toq jaq' ky'ik'b'il kyetz.

y u Txol. Weql txolb'il tetz a'. Kyeqil a' i'tz jun meb'i'l tetz kyeqil wunaq tan xkonse'n kyi lmaqliwutz ncha'tz kyi lb'ajwi'. Ye xkonse'n ye b'alajil ejnin ye tijle'n b'alajil stz'aq'loq chixxolb'il ye b'ixb'a'nt tan ka'wl xomkyentu' tej tajwe'nil txo'l kmon. At jun ka'wl ye ntina'tz xak male' te'j ye jun weqle'tz.

y i Txol. Xkonsa'n b'alajil a', a' pi'lij ejnin e'ch tzanla'. Ye xkonsa'n b'alajil a' ye pi'lche' ejnin e' tzanla', tetz aq'un wikojb'il, aq'un skye'j txuk, ama'l tetz xajsa'n nqo b'ixkuntu junt jilwutz, ye nach'eyan tan b'ena'n swutz ye pu'q wi'tnum, cho'n at tetz xkonsb'e'tz kmon nq'etz tetz junintzi wunaq, pono ye e' xkonsal tetz pitijche' tan tawla'n tze' stzi'aq ejnin na't na'ajint, ncha'tz tan taq'le'n ama'l tetz tqamb'il a'.

y o Txol. Txeqb'il. Naxtxol ye na'ojqel ye tokse'n ye q'aq' txeqb'il wikojb'il wi'tnum cho'n lsaj xe' te'j ky'iltqanil aq'un ye txumijt taq'un ye Wi'tnum ejnin e'ch tpilta' qalej lkujwit lchixom kmon ye kyib'e' jaq' ka'wl wi'tnum.

y p Txol. Xtxintxal ye ltz'ok junintzi' tetz taw. At txintxal ye ltz'ok junintzi' tetz taw ejnin tz'aq'lij q'ej. Ye Wi'tnum jatxunku'n xo'l ye kyaq'un maq k'a'y ye txob'ol tetz nqo nakyaj chixob'e'n, ye tzjuchunq tetz xajb'il wi'tnum, ye wi'tz aq'un tetz jun nqo ala' jilwutz ka'l b'anol k'a'y nqo tetz ta'nin taq'un maq k'a'y nqo aq'un skye'j txuk. Ye ka'wl tzb'ixb'anq ye mb'i nataj te'j jun weqle'j. Ye Wi'tnum ky'ik'le' ye xajb'il ye k'a'yb'il ncha'tz maqa'

chiwutz ye e' kmon chomo'nib' ye wutzche'nin tan maqla'n wutz ye ama'l tetz k'a'yb'il nqo tzb'uchun skye'j e' wi'tzb'il loq'ol.

y Q Txol. B'a'n nakyaq' ye ch'ich' equm eqtz. Tan ye tajwe'nil tan b'ene'n xajb'il ye tajkawil tnum swutz na'ok tajlal ye b'anl ye nataq' txo'l kmon, cha'stzun tetz ky'iky'le'nche' tan Wi'tnum, kyeqil e' ch'ich' equm eqtz ejnin tetz e'ch ama'l tetz xajse'n, tetz wi tx'o'tx' wi a' nqo tkya'j, ate'kyentz tul chitana'n e' smaj u'pl. moy jatoqkuntu' taqla'n weqij ejnin ye b'a'n yenakyaq'.

Che'n naxkon skyetz wunaq kyeqil e'ch ama'l ye naxkon skyetz equm eqtz, wixtx'otx', wi a' ejnin tkya'j, ejnin che'n ate'kyen tzaq' chika'wl e' ajkaw tetz wi'tnum. Kyi lsk'ul chixkon tan poqi'n e' smajch'ich', e' moy ejnin e' ama'l ye nachixkonsaj ye tetzkontu' chixkonsb'il kmon tetz wi'tnum nqo tetz Wi'tz ky'iky'lom; pono kyi lcho'k tul jun txolb'ile'j kyeqil e' kmon tetz wi'tnum ye chijatxo'lenkyib' tu kyaq'un ejnin i'tz kyaq'un kyeqa'n wunaq nqo teqe'n eqtz.

Taq'un xe'tza'nku'n jun aq'un tetz teqa'n wunaq nqo eqtz le tnum tetz Armit nqo le ntx'aqajt tnum b'ene'ntzi'n, tajwe'nku'n tza'q'lij ama'l tan b'i' ye na'ilontetz jun xtolb'ile'j tez wi'tnum. Te'j txolb'ila'tz, jetz ye ltz'elku'n ye jaqoltetz te'j ye mb'i najaqlij tan xe'tza'nku'n jun aq'una'tz, ye iloltetz jun txolb'iltetz tetz wi'tnum, tajwe'nku'n tz'ok il te'j tan taq'le'n ye ama'l najaqlij.

y E Txol. Ye poq. Ntinkuntu' Wi'tnum at tokle'n tan ky'iky'le'n poq tan b'ixewe'nku'n tu ye jamel, pono ncha'tz tan nuky'le'n e'ch txumu'n ye ch'eyanq tan b'ixewa'nku'n jamel poq, ejnin joyle'n k'mo'n ye xhch'eyanq tan b'ene'n swutz ye meb'i'l tnum. Ye jikye'n, kolche'n ejnin taq'le'n poq, chinuky'e'kyib' jaq' weql wi'tz kolol poq, na i' naky'ik'lonetz kyeqil poq naxkon ejnin ye xtx'oq'b'e'n kmon wi'tnum. Ye Kmon llo Poq qale atkyent ye Wi'tzka'l kolol poq tetz Wi'tnum Armit, mb'en tky'al tqanil jun weqle'tz ye i'tz jun kmon xhchuk nab'antib', ye kuj ljal meb'i'l ejnin che'n xomoq te'j tetz Ka'wl ejnin Ka'wl Kmon llo poq.

Ye Kmon llo Poq weqij kyaq'un e'a'j:

- a) Ye B'ajx Ajkaw, i'te'n ajkaw tetz Wi'tzka'l Kolol Poq tetz Wi'tnum Armit; ye B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum siky'onqa'n ejnin tz'a'toq kob'ox q'ej sju' chib'ixb'a'nt tul ka'wl.
- b) Ye e' wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un te'j Pu'q Kmon, tetz Kolb'il Poq ejnin tetz Aq'un Wixtx'otx', tetz Tawle'n Lmaq Txuk ejnin Chik'a'che'n Wunaq;
- c) Jun wunaq ye siky'ij kyaq'un Wi'tz Banol Ka'wl tetz Wi'tnum.
- d) Jun wunaq siky'ij kyaq'un kmon skyetz e' maq k'a'yb'il tetz lo'q k'a'y, tetz b'anol taq'le'n ejnin tetz aq'un wixtx'otx';
- e) Jun wunaq siky'ij kyaq'un e' b'ajx ajkaw skyetz kmon kolol poq nqo kmon kolol poq ye kob'oxuntzi' taw le Wi'tnum; ejnin
- f) Jun wunaq siky'ij taq'un Wi'tz Ajkaw tetz Wi'tz Chusu'n tetz Wi'tnum Armit.

Ye ox wi'tzb'il wunaqa'tz cha'toq junintzi yob' te'j kyaq'un.

Kyeqil wunaqil ye Kmon llo Poq, tz'a'toq jun wutzkoku's, pono kyi' B'ajx Ajkaw, najeponkyen Ka'p Ajkaw tetz xel ejnin e' wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un tetz Wi'tnum, cha'toq tetz chixeltu's taq'un chika'p wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un.

Ye ka'p Wi'tz Ajkaw tetz Kmon llo Poq ejnin tetz Wi'tzka'l Kolol Poq tetz Wi'tnum Armit, ita'nina'tz ye B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum b'ixb'a'n, b'a'n tz'a'tij tul oke'n tetz Kmon llo Poq, kuj cha'tij chikab'il, kuj kyaq' kob'ox chiyol, pono kyi lku' wichiq'ab' te'j, ntin qo Itz'oken tetz xel ye b'ajx ajkaw ye at sju', at tz'anku'nt kuj ku' wiq'ab' te'j.

Ye B'ajx Ajkaw tu Ka'p Ajkaw ejnin e' b'ixb'a'ntche' taq'un Kmon Wi'tz Ajkaw tetz Wi'tz Chusu'n ejnin kyaq'un Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum, tajwe'n i'tz kob'ox wunaq ye sqojku'n te'j chaq'uj ejnin nachajon ye at chichusu'n ejnin at kyiky'e'n te'j txolb'il yuka'n poq.

Ye mb'i b'nix tu ye Ichib'ixb'aj e' Kmon llo Poq, tz'a'toq chiky'iky'le'n taq'un ky'iltqanil aq'un ejnin majtx'ex ejnin tan tajsqe'n yu'b'sb'il.

y E Txol. Kmon llo Poq. Ye Kmon llo Poq i' tz'i'lontetz ye b'ixb'aje'n txumu'n tetz poq tan xtx'exe'n ejnin tan taq'le'n kmo'n tetz wi'tnum ejnin stz'oq tan tilwe'n tan xhchojxe'n xtx'oq'b'e'n kyi'k mu'xh chitx'oq'b'e'n e' weql kolol poq wi'tnum tan chiq'uqewe'n ejnin tan kyiwx'e'n ye xkutxuj wi'tnum.

Ye wutznin te'j tan q'uqewe'n ejnin b'ixewe'nku'n ye poq, ncha'tz tan xtx'exe'n ejnin tetz kmo'n le wi'tnum, ye Kmon Kolol Poq, kyi Isk'ul ye ltaq' kuj tetz Wi'tzka'l Kolol Poq tetz Wi'tnum Armit tan taq'ol xajb'il lajluchku'n nqo kyi', taq' xel, nqo ltaq' yool tetz Wi'tnum nqo tetz q'ab' Wi'tnum ye chib'ano'nku'nkyib' mpe iq kmon kob'oxintzi taw nq'etz kolol poq. Tan ye ite'nin wutznina's te'j Wi'tzka'l Kolol Poq tetz Wi'tnum Armit ye lkyaq' nqo chik'ay le wi'tz k'ayb'il skyetz e' kmona'tz. Kyi'k Itajkyen xtxintxala'tz xajb'il te'j ye Itz'aq'lij qo lb'ajj jun il chixo'l kmon pona ilenin qo Ichikujij jun q'u'j te'j oxkuntu' che'l b'anol ka'wl ye ate' tul Kmon B'anol Ka'wl ye qo ljaq ye B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum.

Ye Wi'tz Ajkaw skyetz Ka'l Kolol Poq weqijt chinatal ka'wl, ya'stzun jun weql tz'a'toq tan xq'uqe'n nqo chixmaye'n e' kolol poq e' kmon aq'ol kmo'n, maq k'a'y tetz poq, e' kmon aq'ol poq tan tele'nku'n te'j jun txolb'il, aq'ol poq tetz ky'ixpe'n nqo tetz kyimichil ejnin b'ikuntu' ntx'aqajt ye lsb'ixb'aj ka'wl.

y R Xtxol. Jatxo'ntib' ejnin b'ano'ntib'. Ye wiq'ab' tnum ejnin e' kmon chib'ano'nkyib' ejnin chijatxo'nkyib', nachaq'uj tan ama'l aq'ij tan Wi'tnum.

Ye b'ano'nku'nib' solte'j ye e'ch txolb'il ye b'ixb'a'nt le Wi'tz Ka'wl tetz Wi'tnum, tz'aq'loq ntinkuntu' qo Itz'el txumaj tetz ye tajwe'nin tan taq'uje'n nsq'ilnin kmone'tz ejnin tan tele'nku'n te'j ye wutznin te'j. Tan chib'ixb'aje'n kmon ye chijatxo'nkyib' ejnin chib'ano'nkyib', tajwe'n kyaq' chiq'ab' tan talche'n kuj kob' q'u'j te'j oxkuntu' che'l e' Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum.

B'ixb'a'nt kob'ox chimunl e' wiq'ab' tnum ejnin kyeqil kmon chijatxo'nlenkyib' ejnin chib'ano'nku'nkyib', i'tz:

- a) Chiky'aja'nin tqanil ye txumu'n te'j wi'tz txumu'n tetz Wi'tnum ejnin, chin xom te'j na'tzun skyetz weqlil qale atkyent;
- b) Tajwe'n cha'tij xla'j ye weqoltetz txolb'il aq'un tetz Wi'tnum tan tiky'le'nin tqanil aq'un.
- c) Kyaq'a'nin tzip'lal tetz Kmon Wi'tz Ajkaw Wi'b'anlwi' Tnum ejnin tetz Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum, ye chixajb'il ye b'ixb'a'ntnin ejnin tu kyi b'ixb'a'nt, ye naxhchaj txolb'ilku'n, aq'un ye b'ixb'a'nt, jilwutz aq'un, niky'na' poq na'ok ejnin na'el. Kyi'k tajkyen te'j Wi'tz Chusu'n tetz Wi'tnum Armit.

Ye xak jun tzip'lala'tz i'tz tan talche'n kuj ye qo i'tz nab'ixb'aj ka'wl;

- d) Kyaq'a'nin tzip'lal skyetzta'nintz e' weql ajkawe'tz, jun techl e'ch kyaq'un ejnin tzip'lal ye kyaq'un ntina'tz jaqlj skyetz, pono kyi' jun jil ye at tewunil te'j e'ch poq na'okpon tan alchoq skyetz wunaq tul kolb'il poq ejnin kmon aq'ol poq tetz kyeqil;
- e) Tajwe'nku'n taq'le'n ch'eyb'il kyetz jun weqle'tz ye b'ixb'a'nt taq'un xq'uqe'n poq, kyi'ku'n maqb'iltetz taq'un ejnin b'a'nku'n tz'an; ejnin
- f) Te'j kyeqil aq'un na'el solte'j tnum, tajwe'n tz'ok tzaq' wi'tz Txumu'n ye lb'ixb'aj Kmon Wi'tz Ajkaw Wi'b'anl Wi'tnum.

Ye qo Itz'el txumaj tetz ye qo kyi Itz'aq'on b'a'n ye Itz'aq'uj jun kmon jatxo'nlentib', stjajsoq taq'un kob' q'u'j te'j oxkuntu' che'l e' Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum, ye qo lkyl kyi' tetz.

TOXI'N KOLOJ

Munl ejnin Ama'l skyetz kyeqil wunaq ejnin tetz e'ch jilwutz txumu'n tetz pito'nib'

y T Txol. Munl ejnin ama'l y at tokle'n kmon te'j. Ya'stzun munl ejnin ama'l at skyetz kyeqil wunaq tetz Wi'tnum tu ntx'aqajt txoli'nt tul weql ka'wl tetz Wi'tz ka'wl ejnin e'ch ka'wl tetz Wi'tnum tu ntx'aqajte'j:

- a) Xkone'n ejnin kolche'n koj'b'il Wi'tnum.
- b) Ele'nku'n te'j ejnin ky'iky'le'n tan tele'nku'n te'j ye Wi'tz Ka'wl tetz Wi'tnum;
- c) Taq'ujse'n tan b'ene'n swutz ye taq'le'n q'ej qapuntil, b'alaj ajtza'ql, poq ejnin ye kmon tetz kyeqil wunaqil wi'tnum.
- d) Ch'eye'n tan taq'le'n xajb'il txo'l kmon chitana'n ye b'ixb'a'ntkyen tul ka'wl.
- e) Tb'ite'n tu b'anle'n tana'n e'ch ka'wl.
- f) Taq'le'n chiq'ej e' ajkaw; ejnin
- g) Xkone'n tan kupi'n ejnin chixo'l kmon, xomkyentu' te'j chinatal ka'wl.

y Y Txol. Munl ejnin ama'l tetz pito'nib' te'j jilwutz txumu'n. l'tz ama'l ejnin chimunl e' wunaq:

- a) Ku'se'n chib'i' tul Ky'iltqanil Chib'i' Wunaq.
- b) Siky'le'n ejnin lje' siky'ij.
- c) Ky'iky'le'n tzaqpu'ntu' tqanil ejnin b'a'nku'n tz'an siky'o'n ejnin sqojku'n te'j ye xtxolb'il siky'o'n.
- d) Oke'n te'j jun pisyo' chixo'l kmon.
- e) Xome'n tan aq'un te'j e'ch jilwutz txumu'n; ejnin

f) Kolche'n xe' txumu'n tan tx'exib' ejnin kyi' ye lkyaj juntirt tan xkone'n tetz B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum.

y U Txol. Ama'l tan jaqle'n te'j weql txumu'n. Ye ama'l tan jaqle'n weql txumu'n chin natajkyen skye'j wunaqil tnum Armit.

Kyeqil ye ljaqlij te'j jun weqa'j, tajwe'n pujlij ejnin tz'aq'lij stzib'lal kyi ltz'iky' tib'a'j wajxaq q'ej. Ye qo kyi lspujku'n ajkaw tul kob'ox q'eja'tz, kyi't tz'aq'lij ama'l te'j ye natzan jaqle'n ejnin ye jaqoltetz, kuj tik'saj k'u'l tan xkonsal e'ch ama'l tetz kolo'nib' b'ixb'a'nt le ka'wl.

KYAJI'N KOLOJ

Maqb'il wutz ama'l aq'ijt tan Wi'tz Ka'wl

y I Txol. Maqb'il wutz ama'l aq'ijt tan Wi'tz Ka'wl. Ya'stzun munl ye Wi'tnum ejnin ncha'tz e' ajkaw, tan taq'le'n skyetz kyeqil wunaqil Wi'tnum tan chitijol ama'l aq'ijt taq'un Wi'tz Ka'wl. Jaltku'n, qo lcho'ktzaj awer wunaq tib'aj koj'b'il wi'tnum, ye ltz'ultzaj ta'n xite'niku'n ye tzatzi'n, jilwutz aq'un ye tzb'iyonq te'j ky'iky'b'iltetz Wi'tnum nqo b'ikuntu' ilil tz'ultzaj ye lchiky'ixpij kmon ta'n, kuj tzajwi' kob'ox q'ej ama'la'tz ye natal ye e'ch Txol 5o. 6o. 9o. 26, 33, b'ajx xhlob'ojil ye txol 35, ka'p xhlob'oj ye txol 38 ejnin ka'p xhlob'oj te'j txol 116.

Ye lb'ajij alchoq skyetz skye'j e' txolb'ile'tz ye natal le jun xhlob'oj ye b'ajxij swutz ye june'j, ye B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum, taq'e' tzb'lal weqij ka'wl ye nachib'ixb'aj kmon Wi'tz Ajkaw tetz Jatx Aq'un ejnin xkonq ye b'ixb'a'nt tul ka'wl tan B'anle'n B'a'n Xo'l Kmon. Ye qo ib'ixb'a'nib' tan ky'iky'le'nib', kyi'k tajwe'nil ye lb'ajij.

Ye weqij ka'wl txhole'tzaj:

- a) Ye mb'i eqa'n ta'n ye nweqxij;
- b) Ye e'ch ama'l kyi lq'uqlijk'u'laj tan tele'niku'n te'j;
- c) Ye koj'b'il ky'ixpoq ta'n; ejnin
- d) Jatna' q'ej tz'ana'.

Ncha'tz, ta'tzta'nintz tk'u'l weqij ka'wl, chitxokloq le toxi'n q'ej e' kmon B'anol Ka'wl tan kyajsqel tan kyalol b'intzij tajwe'nil, ttx'ixpe'n nqo maqle'n wutz. Ye qo Inojkyenku'n te'j ye chichomo'nkyib' e' kmon B'anol Ka'wl, tajwe'n kyajsqej lajqe'lnin.

Ye q'ej jun weqij ka'wla'tz kyi lb'alq'ij tib'aj junaqlaj q'ej te'j jujun tir. Ye qontaxq jepon kob'ox q'eja'tz ye b'ixb'a'nt, ye lb'ajwi' ye ila'tz ye weqonku'n ye weqij ka'wl, stzajq q'ej xkonse'n ejnin te'j jun txolb'ila'tz kyeqil wunaq at ama'l tetz kyetz tan taje'nt tan xmaye'n. Ye lb'ajwi' ye junaqlaj q'eja'tz, ninin te'j tq'uje'tz b'ixeqtkyen ye e'ch ama'la'tz ye b'ixb'a'nt tul Wi'tz Ka'wl, jaltku'n qo sqen eltzaj junt ak'aj weqij ka'wl tan ite'nin xaka'tz. Ye ltz'opon q'ejlal, ntin qo Inojkyen jun tzile'n oyintzi' swutz Wi'tnum Armit, ye ka'wla'tz kyi ltz'ok tzaq' ye maqb'iltetz ye tajlal q'ej b'ixb'a'nt te'j jun xhlob'oj ye b'ajxij swutz je'j.

Ye ltzajwi' e'ch taqlane'tz ye nxkye' tan weqle'niku'n weqij ka'wl ye natelsaj jun txhole'tz, kyeqil wunaq at ama'l tetz taq'un taq'le'n kyeqtz tz'aqnaqku'n na't natajwit, tan ye mb'i lb'ajij ye kyi'k tajwe'nil ejnin e'ch txolb'il ye kyi aq'ij ama'l tan Ka'wl tan B'anle'n B'a'n Xo'l Kmon.

y O Txol. Ka'wl tan B'anle'n B'a'n Xo'l Kmon ejnin ye jun Tquj ye Lku' Txintxal. Kyeqil ye b'ixb'a'nt te'j jun weqlaj sma'loq te'j tan Ka'wl tan B'anle'n B'a'n Xo'l Kmon.

Ye Ka'wl tan B'anle'n B'a'n Txo'l Kmon, kyi lpo'tzan skye'j e' weql Wi'tnum ejnin e' wunaqil, kyi'k tajkyen tokse'n te'j chiqan, ejnin kyeqil b'a'n aq'ij skyetz ye at tan ka'wl tul ajal; ncha'tz kyi lpo'tzan te'j aq'un te'j jilwutz txumu'n tetz pito'nib'.

Ye Ka'wl tan B'anle'n B'a'n Txo'l Kmon, sb'ixb'aje' e'ch ma'lb'ilile'j ejnin mb'i najaq tan b'nixe'n xomoqkyentu' te'j kob'ox tqanile'j.

- a) Ye Itz'aq'lij maqb'il wutz;
- b) Ye Itz'aq'lij tech stzib'lal;
- c) Ye Itz'aq'lij tzib'lal b'is txo'l kmon;
- d) Ye Itz'aq'lij tzib'lal xtxintxal xo'n tz'aq'b'al; ejnin
- e) Ye Itz'aq'lij tzib'lal oyintzi'.

TOXI'N WEQL
Wi'tnum

B'AJX KOLOJ
Wi'tnum ejnin puntil nakawun

u P Txol. Wi'tnum. Ye Wi'tnum i'tz tzaqpu'n tqanil, nuk'u'ntib' ejnin at ka'wl tuch', weqo'ntib' tan taq'la'n skyetz e' wunaqil tan tjila'n ye ama'l ejnin tzaqpu'n tqanil. Ye weq ka'wlil i'tz kmon ajkaw, xhchiwutzku'n ejnin e' elsanl chitzi' kmon.

u q Txol. Q'ej Ka'wl. Ye q'ej ka'wl, e' wunaqil tnum na'aq'on tetz tan kyaq'uje'n, e' kmon Wi'tz Ajkaw, B'anol Ka'wl, Wi'b'anlwi' Wi'tnum ejnin B'anol Tana'n Xtisy'a'. At xtxintxal ye lb'ajj lo'qch'ey chixo'lte'n.

u w Txol. Ye q'ej ka'wl tib'aj koj'b'il. Ye Wi'tnum xkonse' ka'wl tib'aj:

- a) Ye koj'b'il Wi'tnum weqo'ntib' tu b'ajx weq xtx'otx'il, ka'p weq jaq' tx'otx', a' at tk'u'l, pitz'la' tzikojb'il Wi'tnum tqanilku'n ye b'ixb'a'nt tan ka'wl ejnin xekya'j ye at tib'aj;
- b) Ye ama'l qale pi'la't a' ye ato'ktzaj xlaj tetz koj'b'il wi'tnum, tan b'anle'n jujun jilwutz aq'un ye at tul ajal taq'un ama'l kyetzaq nimel tnum; ejnin
- c) Ye e'ch taq'la'n wikojb'il ye itz'e' ejnin chin najlche' ejnin ka'p weq jaq' a' ejnin b'ikuntu' at jaq' a' naqa'jil ye stzi a' solte'jlen tetz koj'b'il Wi'tnum, ye i'tz ama'l ye ntina'tz na'aq'on poq, te'j tqanilku'n ye nab'ixb'aj ka'wl, xomkyentu' te'j xkonsa'n chixo'laq ntx'aqajt tnum.

u e Txol. Yool aq'ij q'ej. Ye yool aq'ij q'ej Armit, i'tz ye yool xhtya'n. Ye yool kyetznin qatanum cho'n atkyen tetz meb'i'l chipuntil wunaq kyeqil Wi'tnum.

KA'P KOLOJ
Nitxa'jil Wi'tnum ejnin tajlal kmon

u r Txol. Nitxa'jil Wi'tnum ye che'n nchitz'ij. E' nitxa'jil Wi'tnum ye e' chin nchitz'ij le koj'b'il Wi'tnum Armit, le smaj u'pl ejnin le smaj ch'ich', e' tetz Wi'tnum Armit ejnin chinitxa' e' nitxa'jil Wi'tnum Armit ye che'n itz'naqe' le ntx'aqajt tnum. At jatxb'il xo'l tu chinitxa' e' elsan chitzi' tnum ejnin alchoqskyetz at sju' jun pisyo' ye ya'tz natal ka'wl.

Kya'lnin jun ye che'n mitz'ij tzine'j wikojb'il Wi'tnum Armit ninq maqlij wutz tan toke'n tetz nitxa'jil Wi'tnum.

u t Txol. Nacho'ksan tetz nitxajil Wi'tnum Armit ye e' cho'n ate' le ni'ky'al Abya Yala. Ncha'tz nacho'k tetz nitxajil Wi'tnum, ye e' najlche' ni'ky'al Abya Yala ye cho'n nchitz'ij le Wi'tnum Armit ejnin qo' lkyal ejnin qo lchijaq tetz jun ajkaw at tokle'n te'j, qo nataj tz'ok tetz nitxajil Wi'tnum. Te'j ye xtxolb'ila'tz kuj lcho'k' tetz nitxa'jil Wi'tnum, kyi'knin jun jilwutz il ky'a'n ta'n ye na'ok yool te'j nqo na'ok chitzi' Abya Yala te'j.

u y Txol. Tokse'n tetz nitxa'jil Wi'tnum. E' wunaqil Wi'tnum ye e' cho'k tetz nitxa'jil Wi'tnum, xomkyentu' te'j natal ka'wl.

Ye wunaqil Wi'tnum ye pontzaj ncho'k tetz nitxajil, ita'nin ama'le'tz at tetz kyetz chikytana'n e' cho'n nchi'tzij, jaltku'n qo at maqb'il wutz ye b'ixb'a'nt le Wi'tz Ka'wle'j.

u u Txol. Tajlal Kmon. Ye e' nitxa'jil Wi'tnum nacho'k tetz tajlal kmon ye natz'aq wajxaqlaj yob' kya'n. Ye e' tajlal kmon kyi'k junt maqb'il tetz chiwutz hij b'ixb'a'nt le Wi'tz Ka'wl ejnin tul junt ka'wl.

u i Txol. Maqla'n wutz, tz'aqo'n ejnin cho'n tz'ok juntirt tetz tajlal kmon. Maqxoq wutz, ntx'aqxoq ejnin stz'aq'loq ama'l tan toke'n tetz tajlal kmon cho'n naxtxoltzaj ka'wl.

TOXI'N KOLOJ

Q'ino'nib' tan Wi'tnum skyuch' e' ntx'aqajt tnum.

u o Txol. Ye q'ino'nib' skyuch' ntx'aqajt tnum. Ye Wi'tnum Armit xkonsaje' weql txumu'n te'j q'ino'nib' skyuch' ntx'aqajt Wi'tnum, cho'n xomoqkyen te'j e'ch xe' txumu'n, weql ka'wl, ejnin ye nachixkonsaj chixo'laq tnum, ye xak i'tz tan xhch'eyane'n, tan b'ixewe'nku'n ye tzatzi'n ejnin ye tzaqpu'ntu' tqanil, te'j taq'le'n chiq'ej wunaq ejnin kolche'n ye ama'l tetz wunaq tan najewe'n, tan kyiwse'n tx'ixpa'n weql ye skawunqku'n ejnin ye e' kmon ka'l b'ene'ntzi'n ye chich'eyanq tan taq'le'n b'a'n skyib'ilkyib' ejnin niky'nintu' jatxlij chixo'laq ntx'aqajt Wi'tnum.

u p Txol. Tetz kmon niky'al Abya Yala. Ye Wi'tnum, cho'n at niky'al Abya Yala, stz'a'toq ejnin sjoya' puntil ch'eya'n ejnin jutz'ib' skyuch' e' tnume'tz ye chiweqnaq Wi'tz Kmon tetz niky'al Abya Yala; chiweqa' ma'lb'ilku'n tz'an tan b'nixe'n kyeqil nqo mu'xhinle'n, ye jutz'txumu'n nqo tan joyla'n tqanil poq skyetz niky'al Abya Yala. Tajwe'n chijoy e' ajkaw ye kyiwse'n jutz'ib' tan joyle'n poqil niky'al Abya Yala ejnin niky'nintu' chib'en.

u Q Txol. Q'ino'nib' tu ntx'aqajt Wi'tnum ye b'a'n nakyilkyib'. Ye Tajkawil Wi'tnum sjoye' puntil q'ino'nib' tan jale'n b'a'n ch'e'yib' ejnin jun ch'e'yib' skyuch' e' ntx'aqajt tnum, ye qo niky'nintu' tana'n xtxolb'ilil xhe'n nab'en swutz ye chikmon, chipu'q, ejnin ye chipuntil chitana'n tetz Wi'tnum Armit, ye xak i'tz tan jale'n jun b'e' te'j ye ya'stzun natajtz te'j e'ch tajwe'nil jilwutz txumu'n ye xhch'eyanq tan chib'ene'n e' tnum swutz.

KYAJI'N WEQL

Ka'wl Kmon

B'AKX KOLOJ
Xkonse'n Ka'wl Kmon

u W Txol. Ka'wl Kmon. Ye ka'wl cho'n nasaj txo'l kmon. Ye xkonsa'n cho'n xom tzaq' ye maqb'il wutz naxtxoltzaj ye Wi'tz Ka'wle'j ejnin ye ka'wl kya'l jun wunaq, jun txob' wunaq tetz tnum, nqo xe' ajkup nqo alchoq jilwutz txumu'n tz'iky' tib'aj ye xkonse'n.

u E Txol. Qale' nakawune't ye Ka'wl. Ye ka'wl cho'n nakawun skyib'aj kyeqil wunaq ye najlche' wijkojb'il Wi'tnum.

u R Txol. Xkona'n xo'l kmon; oke'n tzaq' ka'wl. Ye aq'unwil tetz Wi'tnum cho'n aq'ij ka'wl xhchiq'ab', e' ajb'is tan tela'nku'n te'j, cho'n chixomoq tzaq' ka'wl ejnin kyinin chiky'ta'nku'n tib'aj.

Ye e' elsanl chitzi' tnum ejnin e' aq'unwil xo'l kmon cho'n ate' tetz xkonsb'e'tz Wi'tnum ejnin kyi' tetz jun jilwutz txumu'n tetz pito'nib'.

Ye xkone'n tetz kmon nq'etz weqchupi'n, at jatxb'il xo'l tu ye b'ixb'a'nt le ka'wl, ejnin kyi lsk'ul tz'ok qb'al sju' ye qo ntaxq taq' stzi' tan tela'nku'n te'j ye Wi'tz Ka'wl.

u T Txol. B'isb'il tan xhchojle'n juchu'n ye qo lpajlij ka'wl. Qo at jun b'ajx ajkaw, elsanl stzi' wi'tnum nqo jun aq'unwil tetz tajkawil Wi'tnum ye lchipaj ye ka'wl ye lb'anon il te'j junt wunaq ye niky' ate' sju' kyaq'un ye Wi'tnum nqo ye kmon wi'b'anl Wi'tnum qalej naxkone't ya'stzun ajb'is tan xhchojle'n ye juchu'n ejnin mb'i xhch'onil staq'e'.

Ye chib'isb'il txo'l kmon e' elsanl chitzi' wi'tnum ejnin e' aq'unwil tetz kmon, chokopon tzaq' jun chojo'na'tz ye ntaxq elku'n te'j ye lb'ajwi', ye lb'aje'twi' i'tz le junaq yob'.

Ye b'isb'il tan xhchojle'n kyimsa'n wunaq, stzaq jun txolb'ile'tz ye lpaqon te'j tajlal yob' b'ixb'a'nt tan ka'wl ye lb'ajwi' ye xhchojle'n.

Kyi'k kyokle'n nitxajil Wi'tnum Armit mpe' iq e' ajwernaq tan jaqle'n tetz Tajkawil Wi'tnum ye xhchojb'iltetz ye e'ch juchu'n nqo il ye nab'ajij taq'un txumu'n oyintzi' nqo jun txumu'n tetz xuxi'n txo'l kmon.

u Y Txol. Kyi'k tokle'n qb'al tan b'anle'n jun ka'wl ye kyi'k xe' le Wi'tz Ka'wl. Kya'l jun elsanl stzi' tnum nqo aq'unwil xo'l kmon, tetz kup, ninq pitlij tan b'anle'n tana'n jun ka'wl ye kyi'k xe' le Wi'tz Ka'wl nqo naxhchajtzaj ye qo ky'a'n xe' jun il ta'n.

KA'P KOLOJ
Kmon Wi'tz Ajkaw B'anol Ka'wl

B'AJX JATX
Kmon B'anol Ka'wl

u U Txol. Ye at tokle'n tan b'anle'n ka'wl ejnin weqle'nku'n ye Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum. Ye at tokle'n tan b'anle'n ka'wl, che'n wutzkyen te'j ye Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum, weqij kyaq'un e' B'anol Ka'wl ye che'n nachije' siky'ij kya'n kmon ye nab'ajij chisky'le'n Ajkaw, ejnin ewunku'n te'j ye weql siky'o'n le q'ab'aq tnum ejnin tetz siky'o'n Wi'tnum tan kyaq'uje'n kyaj yob', kuj lchije' siky'ij juntirt.

Ye jujun q'ab' tnum tetz Wi'tnum, ya'stzun jun q'ab' siky'o'n. Ye Armit ya'stzun q'ab' xe' siky'o'n, ma ye kob'ox't wiq'ab'aq tnum tetz xe' tnum tetz Armit nacho'k tetz q'ab' siky'o'n. Te'j jujun q'ab' siky'o'n tajwe'n alq jun b'anol ka'wl lje' siky'ij. B'ixb'a'nt le ka'wl ye jatna' b'anol ka'wl tajwe'n siky'lij le q'ab' siky'o'n xomkyentu' te'j jatna' tajlal kmon ate'.

Jun tajlal ye niky'nintu' na'ele't tu junaq o' tul o' k'al b'anol ka'wl tetz siky'o'n chisiky'loq te'j b'anol ka'wl te'j b'i' kyeqil Wi'tnum.

Ye qo kyi't xhchajpontib' te'j taq'un jun b'anol ka'wl, tz'aq'loq stzib'lal ye kyi'kt taw aq'un at. Ye jun pisy'o'a'tz ye kyi'k taw cho'n xom te'j ye mb'i najaq, chaqxoq ye junt ye xomtnin wutzkok te'j siky'o'n nab'ajij le q'ab' tnum nqo siky'o'n tetz wi'tnum ye xomtzej wutzkok junt aq'ujnaq.

u I Txol. Chikmoni'n Kmon B'anol Ka'wl. Ye xo'laq tajlal q'ej ye na'ok chikmoni'n Kmon B'anol Ka'wl naxe'tij tul kyajlaj tajlal b'ajx xaw te'j jujun yob', kyi'k tajwe'nil b'ajij txoko'n. Ye Kmon B'anol Ka'wl chijutz'e'kyib' tan chikmoni'n b'ixb'a'nt le kyajlaj tajlal b'ajx xaw ejnin tzajqwi' o'laj tajlal o'i'n xaw ejnin te'j b'ajx tajlal wajxaqi'n xaw jalen junaqlaj tajlal junlaji'n xaw le jujun yob'. Chichoma'kyib' tan kmoni'n ye kyi b'ixb'a'nt ye qo lchitxoklij kyaq'un e' b'ixlche' tan tiky'le'nin tqanil nqo tan Kmon Wi'tz Ajkaw Wi'b'anlwi' Tnum taq'un kyajsqel ye mb'i taqle'nil nab'ajij txoko'n te'j. Kuj kyajsqe'j kob'ox weql ye qo lkyaq' chitzi' nimel xone'n te'j, te'j kyeqil kyajlal b'anol ka'wl ye naweqonku'n. Ye junaq o' tul o' k'al tajlal nqo lmal chixone'n b'anol ka'wl nqo at ama'l skyetz tan jaqle'n skyetz e' B'ixlche' tan Tiky'le'n Tqanil ye txoko'n tetz Kmon B'anol Ka'wl ye qo atkunin wutzil ye tajwe'nil nqo sb'anonq b'a'n txo'l kmon. Ye qo lchijaq lmalil tajlal Kmon B'anol Ka'wl, ye e' B'ixlche' tan Tiky'le'nin Tqanil tajwe'n lajqe'lnin lkyaq' stzib'lal.

u O Txol. lmalil tan taq'le'n jutzb'il stzib'lal. Ye jutzb'il stzib'lal ye nataq' Kmon B'anol Ka'wl, tajwe'n tz'ok tul ajal ta'n kyaq'ol chitzi' ye lmalil xone'n e' wunaqil weqoltetz, at jatxb'il xo'l e'ch txolb'il qale najaqwit ka'wl jun tajlal ye ya'stzun natajtz.

i P Txol. Taq'le'n kuj skyetz b'anol ka'wl tan kyaq'uje'n te'j junt chipisyo'. Ye e' b'anol ka'wl, kuj chib'an chipisyo' e' jatx aq'un nqo elsanl stzi' Wi'tnum nqo tetz alchoqtu' junt q'ab' Wi'tnum nqo xhchuk b'ano'ntib'. Te'j e'ch txolb'ila'tz, tajwe'n tz'aq'lij ama'l skyetz niky'na'kuntu' tajlal q'ej sju' aq'un tetz wi'tz ajkaw. Te'j kob'ox q'ejat'z ye lkolkyen taq'un, xomoq qb'al chij nataltaj wi'tzb'il lob'oj te'j u U Txol.

i q Txol. Kolb'ilkyetz b'anol ka'wl aq'ij. Ye e' b'anol ka'wl, e' elsanl chitzi' kmon ejnin e' b'ajxom tetz Wi'tnum, tan chikiywise'n tan kyele'nku'n te'j kyaq'un, cha'toq jaq' kolb'ilkyetz jetz ye ltz'a'lchij ye jachije' siky'ij:

- a) Q'ej wunaq tan kyi xtx'amxe'n ejnin kyi ltz'ok ma'le'n te'j, ye qo kyi ltaq' Wi'tz Pujul Xtisya' stzib'lal ye ntaxq aq'lij ama'l tan weqle'nku'n juchu'n, ye sqen ajsqij ye txolb'il stzib'lal tetz pujul xtisya' ye ltz'ajsqan joyle'n tqanil ye sb'ixb'aje' tan b'anle'n. At jatxb'il xo'l ye qo ltx'amxku'n b'anol ka'wl tan juchu'n, tajwe'n jatxlij lajqe'lchan xhchiq'ab' Kmon Wi'b'anlwi' nqo Kmon B'ixlche' tan tiky'le'n taqanil tetz Kmon B'anol Ka'wl, tan b'anle'n tana'n ye ntaxq iky' tq'ab' xtisya'.
- b) Ky'iky b'isb'il i' tantu' tajtza'ql, tantu' txumu'n ejnin xhe'n nab'an tan b'anle'n tana'n e'ch aq'un ye nataq' poq txo'l kmon, ye at i' sju' pisyo'.

Kyeqil e' ajkaw ate'kyen tzaq' wi' Wi'tnum, pitijche' tan toke'n kya'n tul ajal ye taq'le'n chiq'ej e' b'anol ka'wl. Ye kolb'ilkyetz b'anol ka'wl aq'ij, kyi ltaq' kuj tan tiky'e'n tib'aj tan b'alq'e'n wi' txumu'n nqo alchoq txolb'il aq'un ye che'n wutznin tan taq'le'n ch'on te'j xetxumu'n ye kyi lsk'ul ye lweqon junt tirt tan aq'un tetz B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum. Ntin Kmon B'anol Ka'wl ya'stzun at toke'n tan ma'le'n te'j ejnin tiwle'n b'alajil tu kachi'il ye kolb'ilkyetz b'anol ka'wl aq'ij qo nab'ajij iky'e'n tib'aj nqo nab'alq'ijtku'n ejnin tan ku'se'n ye kawsb'iltetz ye nataj.

Ye sqen aq'lij weql stzib'lal ye natelsaj ye jun tx'il a) te'j jun txole'j, ye e' xochijche' chijatxloq tq'ab' pujol xtisya' ye at toke'n te'j. Ye qo ltz'aq'lij ka'wl tan chib'ene'n xetze'

tetz kob'oxintzi q'ej, maqxoq chiwutz kob'ox q'ej te'j kyaq'un jalen ye ltz'el q'ej ye ka'wl ye ncho'ksan xetze'.

Ye qo lb'ixeku'n kaswb'iltetz ye taq'un, tz'aq'loq tzip'lal ye kyi'k taw.

i w Txol. Tajwe'nil tan toke'n jun b'anol ka'wl te'j munl. Tan siky'le'n jun b'anol ka'wl tajwe'nkunin i'tz jun nitxa'jil Wi'tnum ejnin qo i'tz jun tajlal kmon tan xkone'n ye ama'l aq'ij tetz.

i e Txol. Kmon Wi'b'anlwi' ejnin Kmon Nachib'ixekyen tan Wi'b'ajen. Ye Kmon B'anol Ka'wl, chisiky'e' e' kmon wi'b'anl chiwi' jun yob'nintu'. Ye ntaxq jopx wi' ye tqanil jun yob' kyaq'un ye b'ixb'ant tan kmoni'n, jepon chisiky'ol ye kmon, nab'ixekyen tan wi'b'aje'n, tz'a'toq sju' ye b'ajx ajkaw tetz kmon b'anol ka'wl, stz'aq'ujq tan tiky'le'nin tqanil ye niky' ntaxq chijutz'kyib' e' kmon b'anol ka'wl.

Ye wegle'nku'n ejnin ye chimunl Kmon Wi'b'anlwi' ejnin tetz kmon nab'ixekyen tan wi'b'aje'n, chib'ixb'ajoq chinatal ka'wl tetz Kmon B'anol Ka'wl.

i r Txol. Xtxintxal ejnin najop wutz ye at kyokle'n te'j. Kyi Isk'ul cho'k tetz b'anol ka'wl:

a) Ye e' elsanl stzi' wi'tz ajkaw ejnin aq'unwil tetz Kmon Wi'tz Ajkaw Wi'b'a'nlwi' Wi'tnum, B'anol Tana'n Xtisya' ejnin e' ate' le Wi'tz Pujb'il Xtisya' ejnin Wi'tz Ajsqantetz xkonsa'n poq, chitana'n e' Wi'tz Ajkaw tetz Wi'tz Ka'l tetz Siky'o'n ejnin ajkaw wi'b'anlwi' Tz'amol Tqanil Chib'i' Kmon ye at Kyokle'n tan Siky'o'n;

Ye e' ate' sju' aq'un tetz chusu'n ejnin e' wi'tz aq'unwil ye nachixkon tk'u'laq e'ch ka'l na'aq'on ch'eya'n txo'l kmon, kyi'k kyokle'n te'j jun xtxintxal ye natal ye jun lob'oj b'ajxij swutz june'j;

b) Ye e' na'ok chitzi' tan b'anle'n jun aq'un nqo maq aq'un txo'l kmon ye che'n na'eltzaj chichojo'n te'j pu'q Wi'tnum nqo tetz Wiq'ab' Tnum, e' naq'uqe' k'u'laj skye'j tan xhchoje'n ejnin nqo alchoq tz'amone't te'j aq'une'tz nqo maq aq'un txo'l kmon, ye tz'aqle't xochon ye che'n at tajwe'nil skyetz;

c) Ye e' tajwutz B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum ejnin e' tetz Ka'p Ajkaw ye e' ajwutz le kyaji'n weq joylajlen nqo ka'p ajwutz joylajlen ye najal te'j jun Imuj wunaq kyoq'b'e'nkyib'.

d) Ye e' nab'ixe' xhchoje'n kyi lb'ajij ma'l txumu'n te'j xtxolb'ilil ye lb'ixeku'n kawsb'iltetz, ye qo kyi lche'lku'n te'j xhchojb'iltetz chib'isb'il.

e) Ye e' bajxche' swutz tajwe'nil tetz jutzi' maq k'a'y nqo wunaq chuklal ye na'eltzaj b'a'n kya'n te'j taq'un kmon; ejnin

f) Ye e' kup ye ate't sju' kyaq'un.

Ye sqen je' siky'ij nqo wutzkottlen, ye qo che'n at txo'l ye e'ch xtxintxal ye b'ixb'a'nt tul jun txole'j ye juna'tz ye nje' siky'ij, tz'aq'loq tzip'lal ye kyi'k taw aq'un ye at tokb'il te'j. Kyi'k taq'naq ye siky'o'n tetz b'anol ka'wl ye qo che'n lb'aj twi' jun elsalstzi' wi'tz ajkaw ye che'n na'aq'uj le q'ab' siky'o'n ye nb'ixb'ankyen, nqo che'n aq'ujnaq ox xaw tzaq'tzajkyen ye taq'le'n stzip'lal ye siky'o'n. (7)

Ye munl b'anol ka'wl i'tz ni'ku'n taq' ye ltz'ok sju' junt munl elsan chitzi' tnum tetz kob'oxintzi q'ej nqo ala' q'ej ejnin tetz tx'exwatz Wi'tnum le kmon b'anol ka'wl laqaq ntx'aqajt tnum.

KA'P JATX
Munl Kmon B'anol Ka'wl.

i t Txol. Munl. Che'n wutzkyen te'j Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum:

- a) Xe'tze'nku'n ejnin stajse'nku'nwi' chomo'nib'.
- b) Tz'amle'nkyen tqanil chiyool B'ajx Ajkaw ejnin Ka'p Ajkaw ye che'lqku'npe' te'j chinatal ka'wl tetz Wi'tnum, ncha'tz B'ajx Ajkaw tetz Kmon Wi'tz Ajkaw B'anol Tana'n Xtisy'a' ejnin chib'ixb'aje'nkyen te'j chipisyo'.
- c) Taq'le'n kuj nqo kyi' skyetz B'ajx Ajkaw nqo Ka'p Ajkaw tetz Wi'tnum tan kyaje'n chikolil kyaq'un ye oknaq chitzi' te'j. Ye Kmon B'anol Ka'wl tz'i'lonq qo sqojku'n te'j ye Ichikolkyen kyaq'un.
- d) B'ixb'aje'nkyen ye Ka'p Ajkaw tetz Wi'tnum tetz xel B'ajx Ajkaw ye qo skolkyen taq'un, ncha'tz chitana'n qo tetz kob'oxintzi q'ej tz'el.
- e) Xtximoq te'j ye ntaxq b'ajij jun tx'exib'a'tz te'j kob'ox q'ej ye Itz'el B'ajx nqo Ka'p Ajkaw tetz Wi'tnum. Te'j ye txolb'ila'tz kyi lsk'ul ye chikab'ilku'nq che'l te'j kyaq'un. (8)
- f) Chisiky'le'n e' elsanl stzi' Wi'tnum chinatal Wi'tz Ka'wl ejnin ye ka'wl, ye Kmon B'anol Ka'wl chib'ixb'a'nkyen; ncha'tz kuje'n nqo kyi' ye kole'nkyen kyaq'un, nch'atz chisiky'le'n e' wunaq ye xhcho'qkyen tetz chixel.
- g) Telse'n q'ej ye B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum ye qo nsqen b'alq'ij ye kob'ox q'ej b'ixb'a'nt tul Wi'tz Ka'wl ejnin qo atitnin sju' tpsiso'. Ye qo ya'tz lb'ajitz ye Wi'tz Ky'iky'lom tetz Wi'tnum tz'okpon jaq' ka'wl Kmon B'anol Ka'wl.
- h) Taq'le'n stzib'lal qo kuj nqo kyi' Itz'ok te'j chiqan ye B'ajx ejnin Ka'p Ajkaw tetz Wi'tnum, B'ajx Ajkaw ejnin Wi'tz ajkaw B'anol Tana'n Xtisy'a', Wi'tz Ajkaw tetz Siky'o'n ejnin Wi'tz Ky'iky'lom tetz Xkonse'n Ka'wl, Wi'tz Ajkaw tetz Jatx Aq'un, Ka'p Wi'tz Ajkaw tetz Jatx Aq'un tetz Wi'tnum ye qo ate' sju' ye k'olchb'ila'tz, e' Tajstz'ib' ye B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum, e' Ka'p Ajtz'ib' ye lcho'kyen tetz chixel, Wi'tz Ky'iky'lom Ama'l skyetz Wunaq, Wi'tz Txuq'ltetz ejnin Wi'tz Elsanl stzi' Wi'tnum. (9)

Kyeqil taq'le'n jutzb'il stzib'lal tib'aj ye txolb'ile'j tajwe'n tz'ok tul ajal tan kyaq'ol chitzi' kob' q'u'j te'j oxkuntu' lche'l tajlal Kmon B'anol Ka'wl.

- i) Tan taq'le'n stzib'lal ye kyi't txa'aj aq'un nqo ye ltx'axij txumu'n ye B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum tan taq'uje'n te'j pisyo' tajwe'n lkyaq' chitzi' kob' q'u'j t'ej oxkuntu' lche'l ye tajlal Kmon B'anol Ka'wl. Ye weql tzb'lal tajwe'n che'n lsaj xe' te'j jun u'j ye lkyaq' o' ajtz'ak ye Ichib'ixe' tan tiwle'n qalej natalwit ye ya'stzun tana'n, b'ixb'a'ntche' tan Kmon Wi'b'anlwi' tetz Ka'l Wi'tz Kmon Ajtz'ak ye jaqo'n kmon b'anol kaw'l;
- j. Xhch'ote'n tqanil skyetz e' Wi'tz Ajkaw tetz Jatx Aq'un tetz Wi'tnum; ejnin
- j) (ka'p) Taq'le'n techl q'ej tetzte'n Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum skyetz nitxa'jil Wi'tnum ejnin e' awernaq; ejnin (0)
- k) Kyeqil ntx'aqajt ye at kyokle'n te'j ye naxtxoltzaj ye Wi'tz Ka'wl ejnin ntx'aqajt ka'wl.

i y Txol. Xch'ote'n tqanil skyetz e' Wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un. Ye e' wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un tetz Wi'tnum, pitijche' tan kyopone'n swutz Kmon B'anol Ka'wl, tan stza'we'n ye

xhch'ote'n tqanil sb'ajoj skye'j taq'un jun nqo ala' b'anol ka'wl. At jatxb'il xo'l tuch' ye che'n najilon skye'j elsan chitzi' tnum nqo jilwutz kyaq'un ky'ik'lom tx'aqlj.

Tajwe'n tz'aq'lij stzib'lal tetz nqo skyetz wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un ka'wnaq wajxaq or ye ntaxq ch'otlij chitzi'. Mpe iq Kmon B'anol Ka'wl ye chijutz'i'nyib', nqo junt ajkaw kyi lxkye' tan maqle'n chiwutz e' b'anol ka'wl tetz Kmon B'anol Ka'wl te'j ama'l tan xhch'ote'n tqanil, ma'la'n te'j ye sjaqloq nqo maqle'n wutz.

Alchoq skyetz skye'j e' b'anol ka'wl kuj sjaq jun yool tib'aj ye qo ltz'el xtxum tetz ye qo ya'tz toke'n te'j ye natzan xhch'ote'n. Ye nxe'tzanku'n ye jaqla'n tqanil ejnin qo ya'tz nataj, cho'n tz'eltzaj xe' b'ixb'aje'n txumu'n tan jaqle'n telse'n q'uqlj k'u'lal te'j nqo skye'j aq'unwil ye jun txolb'ile'j, tajwe'n alning kyaj b'anol ka'wl jaqontetz; ejnin tajwe'n tz'ok qb'al b'anle'n tana'n lajqe'lnin tk'u'l okye'na'tz nqo tk'u'l alchoqskyetz kob't xomche'tzaj.

i u Txol. Mb'i staq'e' ye xhch'ote'n tqanil. Ye lb'ixe' xhch'ote'n tqanil jun wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un, kyi lsk'ul tz'el stzoltz'j Wi'tnum nqo tzaq kuyb'il paj tan kyi ta'te'n te'j xhch'ote'n tqanil.

Ye lb'ixe' yool tan telse'n q'uqlj k'u'lal te'j taq'un jun wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un, tajwe'nkunin kyaq' chitzi' lmalil kmon b'anol ka'wl te'j, ye wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un ninin skole'kyen ye aq'un. Ye B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum b'a'n lkujj txolb'ile'j, pono qo ltz'el chitxum Kmon Wi'tz Ajkaw tetz Jatx Aq'un ye taq'un wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un ye nme'l q'uqljk'u'lal te'j, b'a'n xome't te'j tajwa'nil kmon wi'tnum ejnin chi xtxumu'n kmon ajkaw, ye jun nmo'k xhch'ote'n tqanil kuj lpaqxij xhchiwutz Kmon B'anol Ka'wl tk'u'l wajxoq q'ej lxe'tzaj te'j q'ejlal ye taq'le'n tzi'aj tan telse'n q'ej. Ye qo kyi tz'elku'n te'j tz'elepon jatxij te'j ye pisyo' tetz wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un tetz Wi'tnum , kob'ox tqan q'ej ye kyi lkutzaq te'j qaq xaw.

Ye qo jaxa'qtzaj ye wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un swutz Kmon B'anol Ka'wl, ye nsqen b'itij ye txolb'ilil ejnin y nsqen tximxij te'j ejnin nsqen aq'lij kob'ox q'ej tetz xhch'ote'n tqanil, tz'okpon junt tir yol te'j tan kyiwe'n ye txumu'n tan telse'n q'uqljk'u'lal te'j taq'un Wi'tz Ajkaw tetz Jatx aq'un ponatajwe'n tz'ok chitzi' kob' q'u'j te'j oxkuntu' lche'l ye tajlal Kmon B'anol Ka'wl tan nuk'le'n jun txolb'ile'j. Ye qo lb'ixeku'n telse'n q'ej wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un ninin tz'elepon jatxij te'j pisyo'.

Ite'nin txolb'ila'tz sb'ajoj qo ltz'elsij q'uqlj k'u'lal te'j kyaq'un ala' wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un ejnin kyi ltz'iky' kyajlal tib'aj kyaj xone'n te'j jujun txolb'il.

i i Txol. Tajwe'n tan kya'te'n e' wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un, elsan stzi' wi'tz ajkaw ejnin e' aq'unwil tetz Kmon B'anol Ka'wl. Ye lb'ajj chaqo'n ye e' wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un tetz Wi'tnum, pitijche' tan kya'te'n tul chomo'nib' tetz Kmon B'anol Ka'wl, Kmon B'anol Ka'wl ate' swutz jilwutz aq'un ejnin jun q'u'j b'anol ka'wl junit chitxumu'n. At tzb'anku'nt, kuj cha'tij tan xome'n tan kyaq'ol chiyol te'j kyeqil b'ajoj yool tib'aj te'j weqlil kyaq'un. Kuj tz'opon ka'p ajkaw tetz chixel.

Kyeqil e' elsan stzi' wi'tz ajkaw ejnin aq'unwil txo'l kmon, pitijche' tan kyopone'n tan taq'la'n tzi'b'lal tetz Kmon B'anol Ka'wl, ye qo at tajwe'nil kyilnin e' Kmon B'anol Ka'wl ate' swutz jilwutz aq'un nqo jun q'u'j b'anol ka'wl ye junit chitxumu'n.

i o Txol. Txoko'n tetz siky'o'n taq'un Kmon B'anol Ka'wl. Ya'stzun munl Kmon B'anol Ka'wl, qo'q Kmon B'ixb'a'nche'kyen tan wi'b'aje'n, chitxokonq tan kyi b'alq'e'n ye wi'tz siky'o'n chitana'n q'ejlal ye b'ixb'a'nt le ka'wl ye qo ntaxq b'an ye Wi'tz Ajkaw tetz Sikyo'n.

i p Txol. Ntina'tz munl at tokle'n te'j. Ya'stzun munl Kmon B'anol Ka'wl at tokle'n te'j:

- a) Xmaya'n te'j techl aq'un ye staq'e' Wi'tz Ajkaw tetz Sikyo'n skyetz e' b'anol ka'wl ye siky'ijche';
- b) Tokse'n ejnin chiyuke'n e' ky'iltqanil aq'unwil. Ye q'ino'nib' at chixo'l ye e' Kmon B'anol Ka'wl skyuch' chiwunaqil ky'iltqanil aq'un, aq'unwil tetz ak'aj puntil aq'un ejnin e' nachixkon, tzma'loq te'j kyaq'un jun ka'wl ye ntina'tz xak qale tzb'ixb'aje't weq txol tokse'n chichojo'n, txintxal ejnin kyelse'n te'j aq'un.

Ye b'alajil kyaq'un kyaq'unwil ye Kmon B'anol Ka'wl, qo aq'lijnaq chij natal ka'wl, oknaq chiyol te'j e'kuntu', ye jut'z'naqwi' taq'le'n tzip'lal nqo naq'altij te'j, kyi lsk'ul tz'ajtzaj k'olpij nqo tx'exa'n;

- c) Kuje'n nqo kyi' kole'nkyen aq'un ye qo lchijaq chiwunaqil.
- d) Chichaqla'n e' b'anol ka'wl ate'kyen wutzkok ye qo al kyimnaq, qo'q al tzkolkyen taq'un, qo'q tz'el q'ej ye jun siky'ijt, qo kob'ox q'ej ujle'n te'j aq'un qo'q kyi lche'l swutz tan kya'ta'n ye taw; ejnin
- e) Weqle'n ejnin taq'le'n kuj te'j chixajb'il, tan toke'n xomoq te'j tetz Wi'tnum.

i Q Txol. Kob'ox munl Kmon B'anol Ka'wl. Ncha'tz at tokle'n Kmon B'anol Ka'wl te'j:

- a) Telse'ntzaj ka'wl, wi'tze'nku'n ejnin telse'n q'ej e'ch ka'wl;
- b) Taq'le'n kuj te'j, txixpe'n mu'xhtal nqo kyi ltaq' kuj te'j ye nik'ne' na'oktzaj ejnin na'el te'j xajb'il Wi'tnum jun xaw tzaq' ye ntaxq ok tul ajal ye xajb'il. Ye kmon wi'tz ajkaw wi'b'anlwi' tnum tajwe'n tz'iky' taq'un ye weqli txumu'n tetz xajb'il swutz Kmon B'anol Ka'wl, b'ajxoqpon kyaj xaw tzaq' q'ejlal ye lxe'tij xkonse'n poq. Ye qo ntaxq aq'lij kuj te'j xajb'il taq'un Kmon B'anol Ka'wl ye lxe'tij xkonse'n ak'aj xajb'il, ite'nin tqanil xajb'il xkonq ye xkonkyen te'j yob' nb'ajkyen ejnin kuj tx'ixpij mu'xhtal nqo tz'aqsij taq'un Kmon B'anol Ka'wl;
- c) Telse'ntzaj ka'wlil xku'txi'n ye b'ixb'a'nt ejnin ye kyi b'ixb'a'nt, xomkyentu' te'j tajwe'nil Wi'tnum ejnin txole'nku'n ye xe' tan xhchamle'n;
- d) Taq'le'n kuj nqo kyi ltaq' kuj jun yob'nintu' te'j kyeqil nqo mu'xhintzi' ejnin ye ntaxq eltzaj txolb'il tzip'lal taq'un Wi'tz Ajsqanltetz Xkonse'n Poq, txolb'il kunin ye na'tzun na'oktzi't, ejnin na'tzun na'ele't ye poq txo'l kmon, staq'e' Kmon Wi'tz Ajkaw Wi'b'anl wi'tnum ye na'nxkonint poq nb'ankyen;
- e) Telse'ntzaj ka'wl tan taq'le'n chiq'ej kmon qo jab'nix jun tzila'n aq'un kya'n tetz Wi'tnum. Kyi lsk'ul tz'aq'lij tetz B'ajx Ajkaw nqo Ka'p Ajkaw tetz Wi'tnum niky' ate' tetz ajkaw mpe iq junt elsanl stzi' ajkaw ye na'aq'uj sju' pisyo';
- f) Taq'le'n stzip'lal oyintzi' ejnin taq'le'n kuj nqo kyi' te'j oknaq yol te'j tetz tzatzi'n;
- g) Telse'ntzaj ka'wlil kuyle'n pajaj tan e'ch juchu'n, tan jilwutz txumu'n ye nab'ajij pito'nib' te'j ejnin e'ch juchu'n q'ino'ntib' txo'l kmon qo ya'tz najaq tajwe'nil tetz kyeqil wunaq;
- h) B'ixb'aje'nku'n puntil jib'el poq pono staq'e' txumu'n Kmon llo' Poq;
- i) Stza'we'no'ktzaj, txixpe'n yub'el, kyewse'nku'n nqo b'anle'n kob'ox aq'un ye cho'n najilon te'j tx'oq'b'e'n kmon tk'u'l nqo tzolte'j Wi'tnum. Te'j kyeqil txolb'il tajwe'n lb'itij chitxumu'n e' Wi'tz Ajkaw Wi'b'anl Wi'tnum ejnin Kmon llo' Poq;

Tan b'aje'n wi' moxib' kyaq'un e' Wi'tz Ajkaw Wi'b'anl Wi'tnum, Wi'tz Kolol Poq nqo junt kmon tetz Wi'tnum tan stz'amleje'n kmo'n poq nqo ntx'aaajt jilwutz tx'oq'b'e'n, tk'u'l ejnin tzolte'j Wi'tnum, tajwe'n b'ajx ltaq' kuj Kmon B'anol Ka'wl ncha'tz tan b'ixb'aje'nkyen pitle'n qb'al te'j.

j) Taq'le'n kuj nqo kyi' te'j weqb'il ka'wl ye nab'ajij peyu'n te'j Wi'tnum te'j e'ch tx'oq'b'e'n ye kyi saq swutz, ye qo lsqojan kyaq'un e' Wi'tz Ajkaw Wi'tnum, ejnin b'ixb'aje'nku'n xhe'n puntil tz'an xhchojle'n nqo wa'tze'n. Tilwe'n ye xhchojxoq ku'npe' ye e'ch kmo'n at tetz Wi'tnum, ejnin e' weql kmonil ye cho'n nasaj xe' te'j Wi'tz Ka'wl pujb'il wi' xtisya';

k) Telse'ntzaj ka'wl ye qo lsjaq ye Kmon Wi'tz Ajkaw Wi'b'anl Wi'tnum, lape'n nqo xhchojle'n, qo natzan peyu'n le wi'aq tnum ye qo ntaxq b'ajij xtx'ajle'n te'j nqo xtixya' lb'ajij wi'aq tnum;

l) Taq'le'n kuj ye ntaxq aq'lij wi'b'aj te'j ye e'ch na'ok yool te'j, k'ulu'nib' nqo b'ijunt lb'ajij tana'n wi'aq tnum ye qoj:

1. Xtxiknaj e'ch ka'wl ye nachixkon ye najaqtzaj Wi'tzka'wle'j ye qo lmalilku'n kyaq' chiwi' te'j.
2. Xtxiknaj ye xhe'n nakawun Wi'tnum, qo lb'ixeku'n nuch'ib' te'j poq nqo jilwutz txumu'n skyetz e' tnum niky'al Abya Yala, kyi'k nab'an qo muxhintzi' nqo kyeqilku'n nqo at kyokle'n te'j qo'q tz'iky' kya'n wiq'ab' junt weq kmon, wok'o'j wunaq nqo mb'i b'e' tkya'j ye weqijt tk'u'l jun weqo'nib' ye at q'ej txo'l kmon txumijt tan b'anle'n ye mb'i wutznin jujun tnum nqo niky'nintu' kyajlen ye e' tnum niky'al Abya Yala.
3. Chipitle'nkyen Wi'tnum tan xhchojle'n jun xhq'ok ye ltz'iky' tib'aj jun tul o' k'al te'j Xajb'il ye Na'oktzaj ye B'ixb'a'nt nqo kyi nachajontzaj ye chojo'n pitij qb'al te'j.
4. Chaqijche' tan kawu'n tib'aj alchoq tajwe'nil nqo xtxumle'n xtisya' nqo xtx'ajle'n te'j wi'aq tnum.
5. Qo at kob'ox txumu'n tib'aj xtx'ajle'n te'j nqo tz'okyen tzaq' ye na'tzun at tokle'n te'j wi'aq tnum; ejnin

m) B'ixb'aje'n kmon sju'aq aq'un tetz txuq'e'n alchoq tajwe'nil ye ntina'tz xak, tetz ky'iltqanil aq'un txo'l kmon, ye naxtxeqtzaj il ye wutznin Wi'tnum tan b'anle'n tana'n.

i W Txol. Lmalil tan taq'le'n q'ej. Taq'la'n kuj ye ntaxq aq'lij wi'b'aj te'j, tan kyaq'ol chitzi' kob' q'u'j oxkuntu' che'l tajlal b'anol ka'wl weqoltetz Kmon B'anol Ka'wl, ye na'ok yol te'j, na'ok tzi'aj te'j nqo alchoq nuk'u'nib' wi'aq tnum, ye qo:

a) Qo cho'n najilon te'j ye nachiky'tzaj awer ky'ik'lom tnum tib'aj kojb'il Wi'tnum nqo lb'ixe' kob'ox q'ej chik'olchb'il awer ky'ik'lom tnum; ejnin

b) Qo xtxiknaj nqo xtxiknaje' q'uqlij k'u'lal Wi'tnum nqo stzajsa'nku'n jun ate'n tul oyintzi'.

i E Txol. Weql xtxolb'il jaqle'n tqanil. Ye e'ch b'e' txumu'n ye a't kunin wutzil ye at staq'e' tajwe'n tz'ok jaq' weql xtxolb'il jaqle'n tqanil skyetz kyeqil tajlal kmon.

Ye jaqle'n tqanil xhchaqonq wi'tz ajkaw tetz siky'o'n tan xtxumu'n ye b'ajx ajkaw tetz Wi'tnum nqo Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum, chib'ixb'aje' puntilku'n ye mb'i tzjaqloq skyetz kyeqil tajlal kmon.

I Wi'tz Ka'wl tetz siky'o'n ma'la'n te'j ye mb'i najaq te'j jun kmona'tz.

TOXI'N JATX
Weqle'nku'n ejnin kyiwsb'il ye ka'wl

i R Txol. Xe'xtxumb'il ka'wl. Tan weqle'nku'n jun xe'xtxumb'il ka'wl, tajwe'nku'n che'n saj xe' skye'j Kmon B'anol Ka'wl, Wi'tz Kmon Wi'b'anlwi' Tnum, Wi'tz Kmon Pujb'il Xtisya', Wi'tz Chusu'n tetz Wi'tnum ejnin Wi'tz Ajkaw tetz siky'o'n.

i T Txol. Weqlq'ej Wi'tz Ka'wl. Kyi'k junt ka'wl at tokle'n tan stzolche'n ye b'ixb'a'nt tan Wi'tz Ka'wl. Kyeqil e'ch ka'wl ye lchipaj nqo ltx'exe'n tqanil Wi'tz Ka'wl, ky'iky q'ej.

Qo nataj chiwi'tze'nku'n e'ch ka'wl ye che'n xomche' te'j Wi'tz Ka'wl, tajwa'nku'n lkyaq' chitzi' kob' q'u'j te'j oxkuntu' che'l ye tajlal b'anol ka'wl weqoltetz Kmon B'anol Ka'wl, pono te'j ye ntaxq eltazj taq'le'n stzib'la' ye nataq' wi' Wi'tz Ajkaw Ma'lanl te'j Xkonse'n Wi'tz Ka'wl te'j.

i Y Txol. Xhchajle'n ejnin yool tib'aj. Ye sqen chajlij tan b'aje'n xo'n te'j jun weql txumu'n tetz ka'wl, tz'i'lwoq weqlil naxtxoltzaj ye ka'wl ejnin che'n naxkon tk'u'lkuntu' Kmon B'anol Ka'wl. Sb'ajoq yool tib'aj tul ox tir kmoni'n ye lb'ajij tk'u'l jilwutz q'ejlal ejnin kyi lsk'ul kyaq' chiwi' te'j jalenku'n b'ajijkunin yool tib'aj le toxi'n kmoni'n. At jatxb'il xo'l junt tx'aqajt txolb'il ye ltaq' stzib'la' Kmon B'anol Ka'wl ye na'ojqel tetz Wi'tnum tz'iky'oq til ye lkyaq' chiwi' kob' q'u'j te'j ye oxkuntu' che'l tajlal ye weqoltetz b'anol ka'wl. (I)

i U Txol. Taq'le'n kuj, ku'se'n kyiwsb'il ejnin taq'le'n txolb'il txo'l kmon. Ye ltz'aq'lij kuj te'j weqb'il Txumu'n te'j jun ka'wl, ye Kmon Wi'b'anlwi' Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum, tz'iky'pon kya'n tq'ab' ye Kmon Wi'tz Ajkaw Wi'b'anl Wi'tnum, kyi ltz'iky' tib'aj lajuj q'ej, tan taq'le'n kyiwsb'il txolb'il ejnin stzib'la' txo'l kmon. (rtt)

i I Txol. Maqle'n wutz. Le o'laj q'ej ye ltz'amlij weqij ka'wl ejnin taxq ok moxib' te'j kyaq'un kmon wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un, ye b'ajx ajkaw tetz Wi'tnum, kuj spaqsnin tq'ab' Kmon B'anol Ka'wl sqen ku' weqoltetz ye mb'i nataj nme'l txum tetz, ye nataq' ama'l tetz tan maqle'n wutz tantu' taq'un. Kyi lsk'ul maqlj wutz kyeqil e'ch ka'wl.

Qo kyi lspaqsnnin Kmon Wi'tz Ajkaw Wi'b'anlwi' Tnum ye weqij ka'wl le o'lajt q'ej xomtazj tib'aj q'ejlal ye ltz'amlij, stz'aq'loq kyiwsb'il ejnin ye Kmon B'anol Ka'wl Staq'e' Txolb'il tan toke'n tetz ka'wl le wajxaqt q'ej xomtazj. Ye qo sqen stzajsajwi' kmon b'anol ka'wl chikmoni'n ye ntaxq b'aj wi' kob'ox q'ej aq'ijt qale lb'aje't aq'un tan maqla'n wutz, ye kmon Wi'tz Ajkaw Wi'b'anlwi' Tnum tajwe'n spaqsej ye weql ka'wl le wajxaqt q'ej te'j junt kmoni'n b'ixb'a'nt.(ttt)

i O Txol. Wi'tz q'ej ka'wl. Ye lpaqxijt weqij ka'wl tq'ab' Kmon B'anol Ka'wl, ye Kmon Wi'b'anlwi' tajwe'n sqojanq kya'n xhchiwutz kyeqil b'anol ka'wl le kmoni'n xomtazj, ejnin ye Kmon B'anol Ka'wl kuj tz'ok kya'n tul ajal nqo kyi lkyaq' ama'l tetz tul kob'ox q'ej ye kyi ltz'iky' tib'aj junaqlaj q'ej. Qo kyi lkujij e'ch txolb'il tan maqle'n wutz ejnin kyi ltz'ok tul ajal ye maqle'n wutz tan kmon b'anol ka'wl kyaq'un kob' q'u'j te'j oxkuntu' che'l kyeqil tajlal tetz wunaqil, ye kmon wi'tz ajkaw wi'b'anlwi'tnum pitijche' tan ku'se'n kyiwsb'il ejnin tan taq'le'n txolb'il weqij ka'wl le wajxaq q'ej ye xomtazj ye niky' stz'amle'n. Qo kyi lsb'an kmon wi'tz ajkaw wi' b'anl Wi'tnum, ye kmon wi'b'anlwi' kmon b'anol ka'wl skawunq tan taq'le'n stzib'la' tul kob'ox q'ej ye kyi ltz'iky' tib'aj ox q'ej tan xe'te'n skonse'n tetz ka'wl Wi'tnum. (ytt)

o P Txol. Tan xe'te'n xkonse'n. Ye ka'wl xe'toq xkonse'n wi kyeqil kojb'il Wi'tnum wajxaqt q'ej tib'aj ye ltz'el stzib'lal kyeqil tqanil le Wi'tz U'j Aq'ol Tzib'lal, jaltku'n qo ite'nin ka'wl pitonin kob'ox q'ej nqo lmaqonku'n kob'ox q'ejat'z nqo ye ama'l qale lb'aje't xkonse'n.(wtt)

o q Txol. Ye nab'ixb'aj Kmon B'anol Ka'wl. Kyi'k tajwe'nin jalen ltaq' Kmon Wi'tz Ajkaw wi'b'anlwi' tnum kuj te'j mb'i lchib'ixb'aj Kmon B'anol Ka'wl ye che'n nakawun tk'u'l kyetz chikmonkuntu' ejnin ye at tul e'ch txol et tt ejnin i p te'j Wi'tz Ka'wle'j.

TOXI'N KOLOJ
Kmon Wi'tz Ajkaw Wi'b'anl Wi'tnum

B'AJX JATX
B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum

o w Txol. B'ajx ajkaw tetz Wi'tnum tu weqoltetz Kmon Wi'tz Ajkaw Wi'b'anlwi' Tnum. Ye B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum Armit i'tz tajkaw ye Wi'tnum ejnin nab'an ejnin aq'un tetz Kmon Wi'tz Ajkaw Wi'b'anlwi' Tnum tan chika'wl kmon.

Ye B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum ilen stz'aq'ujq skyuch' e' wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un, ye chikmoni'nyib' nqo junalchlen tu jun nqo kob'ox skyuch' e'a'tz; ya'stzun wi'tz kyajkawil ye Wi'tz Ky'iky'lom, i' jut'iltetz Wi'tnum ejnin tajwe'n ky'iky'lej ye e'ch tajwe'nin skyetz kyeqil wunaqil Wi'tnum.

Ye B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum, skyuch' e' wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un, ka'p wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un, ejnin junt tx'aqajt elsanl stzi' wi'tz ajkaw ye ate' jaq'wi', ya'stzun weqoltetz ye kmon Wi'tz Ajkaw Wi'b'anl Wi'tnum ejnin at txintxal xom chiwi' te'j jun txumu'n tetz pito'nib'. (ett)

o e Txol. Munl ye b'ajx ajkaw tetz Wi'tnum. Ye munl b'ajx ajkaw tetz Wi'tnum i'tz:

- a) Ele'nku'n te'j ejnin tan b'anle'n tana'n tan tele'nku'n te'j ye Wi'tz Ka'wl ejnin e'ch ka'wl.
- b) Taq'le'n kolb'il ejnin ky'ik'b'il tetz Wi'tnum ncha'tz chitana'n tan b'ixe'wa'n b'alaj nuk'u'nib' chixo'l kmon.
- c) Elqku'n te'j taq'un tan chikawe'n e' wi'tz ky'iky'lom tetz Wi'tnum tu kyeqil munl ejnin e'ch ye at tokle'n te'j.
- d) Elqku'n tan chikawe'n ky'iky'lom tnum.
- e) Ku'se'n kyiwsb'il, taq'le'n txolb'il, b'anle'n txolb'il ejnin tiwle'n tan tele'nku'n b'anle'n tana'n ye ka'wl. Txole'nku'n telse'ntzaj ka'wl ye at tokle'n te'j tan Wi'tz Ka'wl, ncha'tz chitana'n ye nab'ajj k'ulu'nib' te'j weql ka'wl ejnin ye kawu'n tan tele'nkunin tan b'anle'n tana'n e'ch ka'wl ye kyi ltx'ixpij xe' talma'.
- f) Txole'nku'n ye b'ixb'a'nt ye chin tajwe'nkunin te'j e'ch taqla'n ye na'ojqel nim il tana'n nqo il nab'ajj txo'l kmom, tajwe'n taq' stzib'lal txo'l kmon b'anol ka'wl tul chikmoni'n ye lb'ajjchan.
- g) Taq'le'n xetxumu'n tq'ab' Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum.

- h) Elqku'n te'j ama'l at tetz tan maqle'n wutz ye e'ch ka'wl ye na'eltzaj kyaq'un Kmon B'anol Ka'wl, at jatxb'il xo'l tu e'ch txolb'il ye kyi'k tajwe'nil tan taq'ol kmon Wi'tz ajkaw wi'b'anlwi' Wi'tnum kyiwsb'iltetz xomoqkyentu' te'j mb'i najaq Wi'tz Ka'wl.
- i) Staq'e' txolb'il stzib'lal tz'ib'a'nt tq'ab' kmon ba'nol ka'wl tetz Wi'tnum ye lxe'tij ye b'ajx chikmoni'n b'ixb'a'nt ye xhe'nku'n tana'n kyeqil Wi'tnum ejnin te'j e'ch aq'un ye nataq' poq ye b'ajjnaq wichiq'ab'kyen le jun yob' tzaq'kyen.
- j) Staq'e'pon weqb'il txumu'n tetz xajb'il jujun yob'nintu' swutz kmon b'anol ka'wl tan taq'ol kuj te'j, kyaj xaw tzaq' q'ejlalil ye lxe'tij xkonse'n xajb'il taq'un ye wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un ye at tokle'n te'j qalej atit weqltxolb'il, txolb'ilku'n jatna' poq nastz'am ejnin jatna' nasotzaj Wi'tnum. Qo kyi chichamo'nkyib' e' Kmon B'anol Ka'wl, tajwe'n tz'ok jun kmoni'n ye nab'ajij wije'tlentu' tan tajsqel weqb'il Txumu'n.
- k) Staq'e'kyen swutz Kmon B'anol Ka'wl tan taq'ol kuj te'j ejnin ye ntaxq aq'lij wi'b'aj te'j e'ch okqnaq yool te'j ejnin nab'ajij k'ulu'nib te'j ye kyetzkuntu' wi'aq tnum ejnin e'ch tz'amol tqanil aq'un ejnin ye na'oktzaj tza'wa'n te'j e'ch aq'un txo'l kmon.
- l) Chitxokle'n e' kmon b'anol ka'wl tan b'aje'n kmoni'n wije'tlentu' qo che'n naxom te'j tajwe'nil Wi'tnum.
- m) Wi'b'aje'nwi' kmon wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un te'j b'alaj txumu'n tan b'ene'n wi'tnum swutz.
- n) Tiky'le'nin tqanil Kmon Wi'tz Ajkaw tetz Jatx Aq'un ejnin elqku'n tan kawu'n skyib'aj e' elsanl stzi' ejnin e' aq'unwil tetz kmon Wi'tz Ajkaw Wi'b'anl Wi'tnum.
- ñ) A'te'n sju' jutze'n kojib'il wi'tnum ejnin tan taq'le'n q'ej wi'tnum.
- o) Wi'b'aje'n e'ch txumu'n ejnin e'ch q'ino'nib' wi'aq tnum, ku'se'n q'ajsb'ilil, telse'nku'n yool te'j ejnin xochle'n ye b'ajinaq k'ulu'nib' te'j chinatal Wi'tz Ka'wl.
- p) Chitz'amle'n e' elsanl chitzi' wi'aq tnum, taq'le'n ejnin telse'n q'ej wutz chiq'ab' ye aq'ij skyetz.
- q) Tiky'le'nin tqanil chikojib'il kmon tu b'anle'n tana'n chinatal ka'wl.
- r) Telse'n wi' chojb'il juchu'n ejnin ye naje' wi' chojo'n skye'j e' ajchojonl tantu' kyi nachichoj ye xku'tx le e'ch q'ejlal ye najaq ngo na'ok stjajse'n ye weql tan ky'iltqanil aq'un txo'l kmon.
- s) Chib'ixb'aje'nkyen ejnin chiyuke'n e' wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un tetz Wi'tnum, ka'p wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un, e' ajtz'ib', k'ap ajtz'ib' tetz b'ajx ajkaw, xel elsanl stzi' b'ajx ajkaw le junt tnum ejnin ntx'aqajt elsanl stzi' wi'tz ajkaw ye at tokle'n i' te'j chinajaq ka'wl.
- t) Taq'le'n choj uje'n, ch'ey uje'n ejnin chomijchojo'n chij natal ka'wl.
- u) Taq'le'n techl q'ej skyetz e' nitxa'jil Wi'tnum ejnin e' awer wunaq.
- v) Ye Itz'iky'wi' o'laj q'ej ye nsqen b'aj wi' xo'n tzolte'j Wi'tnum tajwe'n txole' tetz Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum tib'aj txolb'il xo'n mb'ajij ejnin mb'i kyaj tq'ol.

w) Taq'le'nkyen swutz Kmon Ba'nol Ka'wl kyajkyajintu' xaw, tan wichiq'ab' e' wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un, jun txolb'il stzib'lal txima'nt ye mb'nix te'j xajb'il tan tajsqe'n ejnin tan tiky'le'nin tqanil.

x) Kyeqil ntx'aqajt munl ye nataq' Wi'tz Ka'wl nqo ye ka'wl. (rtt)

o r Txol. Siky'le'je'n B'ajx Ajkaw ejnin Ka'p Ajkaw tetz Wi'tnum. Ye B'ajx Ajkaw tu Ka'p Ajkaw tetz Wi'tnum, chisiky'loq tan kmon tan kyoka'n kob'ox q'ej ye kyi ltz'iky' tib'aj kyaj yob', qale nakyaq'wit wunaq chiwi' te'j kyeqilku'n ejnin ewunkuntu'.

Ye qo kya'l jun skye e' b'ajoq chisiky'la'n lkyaq' chiwi' lmalil wunaq skye'j, ma'je'nt ka'p tir siky'o'n tul kob'ox q'ej b'ixb'a'nt ye kyi ltz'iky' tib'aj ox k'al qo tzaq' ka'wnaq o' q'ej, che'n xe'tnin tajle'n te'j ye b'ajij ye b'ajx tir siky'o'n ejnin laq rmink tz'ane', che'n sb'ajoq siky'o'n skye'j kob' ye b'ajoq chisiky'la'n ye nim wunaq nkyaq' chiwi' skye'j.

o t Txol. Ttxolb'il ye najaq tan toke'n qb'al te'j pisyo' tetz b'ajx ajkaw nqo ka'p ajkaw tetz Wi'tnum. Kuj lcho'q te'j jun pisyo'a'tz tetz b'ajx ajkaw nqo ka'p ajkaw tetz Wi'tnum, ye e' nitxajil Wi'tnum ye che'n ejnin nchi'tz'ij ye jacho'k tetz tajlal kmon ejnin qo jatzaq' ka'wnaq yob' kya'n.

o y Txol. Ttxintxal tan toke'n qb'al te'j munl tetz B'ajx Ajkaw nqo Ka'p Ajkaw tetz Wi'tnum. Kyi lsk'ul cho'k tetz B'ajx Ajkaw ejnin Ka'p Ajkaw tetz Wi'tnum:

- a) Ky'ilchiqanil e' ky'iky'lom tetz Tnum, mpe iq kyajkawil ye nachitx'itonlen e' Wi'tnum, ye e' naxkon q'aq' kya'n tan ttx'ixpe'n ye kyi naku' xhchiwutz ye mb'i nab'an Wi'tnum nqo mb'i juntil nab'ajij ye che'nkunintz, qo jachiky' tib'aj weqlilil Wi'tz Ka'wl, ncha'tz e' jachijepon tetz Wi'tnum qo i'tz txolb'ile'tz nch'eyan tan kyokse'n.
- b) Ye wunaq na'aq'uj tetz b'ajx ajkaw nqo ka'p ajkaw tetz Wi'tnum ye lb'ajij siky'o'n te'j munla'tz, nqo aq'ujnaq tul kob'ox yob' tul kob'ox q'ej aq'un tetz b'ajx ajkaw ye lb'ajij siky'o'n;
- c) Ye e' ajwutz niky'nintu' chixhch'el ate'len kyaj weql joylaj te'j B'ajx Ajkaw nqo Ka'p Ajkaw tetz Wi'tnum ejnin kob' weql joylajlen te'j ajwutz te'j xqel nqo chmil ye jun at tan wi'b'aje'n Wi'tnum ye lb'ajij siky'o'n, ncha'tz e' wunaq ye naxtxol ye b'ajx xhlob'oj te'j jun txole'j.
- d) Qo alskyetz ja'aq'ujkyen tetz wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un tetz Wi'tnum, le achoq skyetz q'ejil le qaq xaw tzaq'tzajkyen ye lb'ajij siky'o'n.
- e) Ye chiwunaqil e' wi'tz ky'iky'lom tetz Wi'tnum, jaltku'n qo jache'ltzaj nqo jajepon chipisyo' alninq o' yob' tzaq'tzajkyen ye lb'ajij q'ejlal txoko'n;
- f) Ye e' wi'tz ajkaw tetz alchoq jilwutz b'e' tetz q'uqlejk'u'lal nqo taq'le'n q'ajsb'il; ejnin
- g) E' Wi'tz Ajkaw tetz Wi'tz siky'o'n.

o u Txol. Ttxintxal tan paqxe'n qb'al tul siky'o'n. Ye wunaq ye a'tijnaq sju' pisyo' tetz B'ajx Ajkaw tul alchoq yob', ye siky'ij b'anaq kayaq'un wunaq nqo aq'ujnaq kob' yob' tetz xel jun b'ixb'a'nt, kyi't sk'ul paqxijt tan wi'b'aje'n aq'une'tz.

Ye paqxe'n tul siky'o'n nqo xhqonse'nin kob'ox q'ej tan wi'b'aje'n Wi'tnum, alchoq puntul tulej, at kawsb'iltetz chinatal ka'wl. Ye kawu'n wutznin te'j tan b'anle'n, kyi'k q'ej.

o i Txol. Txoko'n tan b'aje'n siky'o'n ejnin tan toke'n qb'al sju' aq'un. Ye txoko'n tan b'aje'n siky'o'n ejnin tan toke'n B'ajx Ajkaw sju' taq'un ejnin ye ka'p ajkaw tetz Wi'tnum cho'n xomoqkyen te'j b'ixb'a'nt le Ka'wl tetz Siky'o'n ejnin skyetz e' kmon tetz pito'nib' te'j jilwutz txumu'n.

o o Txol. Ye ltx'axqij kob'ox q'ej nqo stank'lentib' B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum. Qo ltx'axqij kob'ox q'ej nqo stank'lentib' B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum, i'tz Ka'p ajkaw tz'okponkyen tetz xel. Qo l'tank'lentib' ejnin kyi't paqxijt b'ajx ajkaw, i'tz Ka'p Ajkaw jeponkyen tetz B'ajx Ajkaw tan wi'tze'nku'n kob'ox q'ej b'ixb'a'nt le Wi'tz Ka'wl ejnin qo lkyank'lenkyib' chikab'il, ye Kmon Wi'tz B'anol Ka'wl jepon chisiky'ol junt wunaq tan wi'tze'nku'n kob'ox q'ejja'tz, tajwe'n lkyaq' chiwi' kob' q'u'j te'j oxkuntu' l'tz'el tajlal b'anol ka'wl.

KA'PI'N JATX Ka'p Ajkaw tetz Wi'tnum

o o Txol. Ka'p Ajkaw tetz Wi'tnum. Ye Ka'p Ajkaw tetz Wi'tnum sb'ane' munl b'ajx ajkaw tetz Wi'tnum te'j e'ch txolb'il ejnin puntl ye naxtxol Wi'tz Ka'wl.

Cho'n siky'loq chixo'l e' nachib'ixb'ajij ye na'ok siky'o'n tuch' ye B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum, i'tzkunin puntla'tz ejnin txolb'ilil tqanil q'ejja'tz.

Ye Ka'p Ajkaw i'tzta'nin b'alajila'tz ye najaq chitana'n tetz b'ajx ajkaw tetz Wi'tnum, stz'aq'loq ita'nin kolb'iltetz, ejnin stz'a'toq le weql kawu'n tetz Wi'tnum, cho'n stz'oqkyen jaq' ka'wl ye b'ajx ajkaw.

o Q Txol. Munl Ka'p Ajkaw. Ye munl Ka'p Ajkaw tetz Wi'tnum i'tz:

- a) A'te'n tan txime'n jilwutz txumu'n chixo'l Kmon Wi'tz Ajkaw tetz jatx aq'un, tan kyaq'ol jun chiyol ejnin chiwi' te'j;
- b) Qo lsb'ixb'aj B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum tan telse'n stzi' tu kyeqil q'ej aq'ijt tetz, le e'ch jilwutz txolb'il ye at q'ej ejnin te'j xe'tzb'il txolb'il ye nab'ajij jun b'alaj q'ej nqo te'j kob'ox munl;
- c) Ch'eya'n te'j b'ajx ajkaw tetz Wi'tnum tan tiky'le'nin tqanil kyeqil jilwutz Txumu'n tetz kmon ajkaw; (q q)
- d) Xome'n tuch' b'ajx ajkaw tetz Wi'tnum tan weqle'nku'n txumu'n ye naxkon tzolte'j Wi'tnum ejnin q'ino'nib' wi'aq tnum, ncha'tz tan toke'n sju' munl tan telse'n stzi' wi'tnum nqo mb'i junt tajwe'nil tzolte'j wi'tnum;
- e) B'ajxe'nku'n xhchiwutz e' Kmon Wi'tz Ajkaw tetz jatx aq'un ye qoj kyi'k b'ajx ajkaw at.
- f) B'ajxe'nku'n swutz kmon aq'ol ch'eya'n te'j Kmon Wi'tz Ajkaw Wi' b'anlwi' Tnum ye b'ixb'a'nt le ka'wl;
- g) Wi'b'aje'n kyaq'un e' kmon wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un tetz Wi'tnum; ejnin
- h) Elqku'n tan b'anle'n ye at tokle'n te'j ye naxhchajtaz Wi'tz Ka'wl ejnin e'ch ka'wl.

o W Txol. Ye ltx'axqij Ka'p Ajkaw. Qo lskolkyen ejnin stank'lentib' Ka'p Ajkaw tetz Wi'tnum nqo lmaqtib' te'j taq'un, stz'oq junt wunaq tetz xel ye l'tzb'ixb'aj Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum, che'n lje' siky'ij chixo'l ox wunaq ye siky'ijt chib'i' taq'un B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum;

te'j xtxolb'ile'tz ye junt stz'aq'ujq tetz xel jalen b'ajwi' kob'ox q'ej ye b'ixb'a'nt, niky'nintu' chimunl ejnin chiq'ej.

TOXI'N JATX
Wi'tz Ajkaw tetz Jatx Aq'un tetz Wi'tnum

o E Txol. Wi'tz Jatx Aq'un. Le k'olchb'il tetz aq'un ye nataq' poq tetz Kmon Wi'tz Ajkaw Wi'b'anlwi' Tnum, cha'toq e' wi'tz jatx aq'un ye nab'ixb'aj ka'wl, tu kyaq'un ejnin at kyokle'n te'j ye ite'nin ka'wl na'alontzaj.

o R Txol. Munl wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un. Ye jujun wi'tz jatx aq'un stz'aq'loq tq'ab' jun wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un tetz Wi'tnum i'tz kob'ox munle'j:

- a) Eloqku'n tan kawu'n skyib'aj e' ajkaw ate'kyen jaq'wi' tetz wi'tz jatx aq'un;
- b) Chib'ixb'aje'n ejnin chiyuke'n e' elsanl stzi' ejnin e' taq'unwil ye che'n wutzkyen te'j tan b'anle'n, che'n xomoq te'j ka'wl;
- c) Taq'le'n wiq'ab' te'j weqij ka'wl, te'j e'ch k'ulu'nib' ejnin weql ka'wl ye elnaqtzaj taq'un B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum, ye che'n najilon te'j jun k'olchb'ila'tz tan taq'le'n q'ej;
- d) Taq'le'nkyen tq'ab' B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum ye ky'iltqanil aq'un ye ky'a'n ta'n ejnin jun nachb'il aq'un ye nab'nix jun yob'nintu'.
- e) Taq'le'nkyen swutz B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum jun yob'nintu', weqb'il xajb'il tetz Wi'tz jatx aq'un ye at sju' ye Itz'opon jun q'ejlala'tz;
- f) Wi'b'aje'n, xo'n te'j, pujle'n ejnin tilwe'n kyeqil e'ch aq'un ye nataq' poq ye che'n at tk'u'l ye wi'tz jatx aq'un ye at sju';
- g) A'te'n tan txime'n ye txumu'n Kmon tetz Wi'tz Ajkaw tetz Jatx Aq'un ejnin stz'ib'e'n weql ka'wl ejnin k'ulu'nib' ye i'te'n na'elsantzaj;
- h) Tzajснаq. (1 w)
- i) Xmaye'n tan tela'nku'n b'anle'n tana'n ka'wl jikyuchku'n, tetz ky'iltqanil aq'un ejnin puntiku'n xkon pu'q kmon te'j e'ch aq'un ye nataq' poq ye q'uqlij k'u'laj te'j aq'una'tz at sju'.

o T Txol. Kmon Tetz Wi'tz Ajkaw tetz Jatx Aq'un ejnin chib'isb'il. Ye B'ajax Ajkaw, Ka'p Ajkaw tetz Wi'tnum ejnin e' wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un tetz Wi'tnum, chichomo'nkyib' tul kmoni'n, ya'stzun weqoltetz Kmon Wi'tz Ajkaw tetz Jatx Aq'un kyasjqe' alchoq tajwe'nin ye na'okopon xhchiwutz taq'un B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum ye natxokon ejnin nab'ajxij tan wi'b'aje'n.

Ye e' wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un, e' ajb'is te'j jilwutz xtxolb'il ye nachib'an, xomkyentu' te'j chinatal Wi'tz Ka'wl ejnin e'ch ka'wl, ncha'tz te'j alchoq aq'un ye Itz'eltzaj ka'wlil le stzi' b'ajx ajkaw tan chib'anol. Te'j mb'i lkyajkyent txumu'n Kmon tetz Wi'tz Ajkaw tetz Jatx Aq'un jun chiwutz te'j chib'isb'il e' wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un ye nacha'tij tul kmoni'n, at jatxb'il xo'l skyuch' e' ye kyi nkyaq' chiwi' te'j.

o Y Txol. Xtxolb'il najaq tan toke'n qb'al tetz wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un tetz Wi'tnum. Tan toke'n qb'al tetz wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un tetz Wi'tnum tajwe'n:

- a) Nitxa'jil wi'tnum;

b) Ate'n le e'ch ama'l at tetz tajlal kmon; ejnin

c) Tijl k'u'lal le junaqlaj yob'.

o U Txol. Xtxintxal tan toke'n q'b'al tetz wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un tetz Wi'tnum. Kyi Isk'ul tan kyo'ke'n tetz wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un tetz Wi'tnum ye e':

a) Ye e' tajwutz B'ajx Ajkaw nqo tetz Ka'p Ajkaw tetz Wi'tnum, ncha'tz chitana'n tetz junt wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un tetz Wi'tnum ye niky'nintu' chixhch'el le kyaji'n weq ejnin le ka'p weq ye qo ajwutz tetz txqel nqo chmil;

b) Ye e' b'ixb'a'nt chojb'iltetz kyil ye nab'ajij xtisya' qo ntaxq che'lku'n tan b'anle'n tana'n chib'isb'il;

c) Ye e' mololwi' aq'un nqo lmaq k'a'y ye nachixkonsaj xajb'il Wi'tnum, e'ch chikmon q'ab' Wi'tnum chib'ano'nkyib' nqo ilenin xomij Wi'tnum tan wi'b'aje'n nqo tetz wiq'ab' tnum, e' ye naq'uqe' k'u'laj skye'j tan chojo'n ejnin e' ye tx'aqle't xochb'ilkyetz te'j kyaq'un ye nataq' poq;

d) Ye elsanl stzi' nqo kololtetz jun wunaq xhchuklal qno kob'ox kmon wunaq ajsqe'ntche' tan ka'wl ye na'eltzaj b'a'n kya'n te'j e'ch taq'un kmon; ejnin

e) Aq'unwil tetz alchoq b'e' tetz q'uqlek'u'lal nqo tetz q'ajsb'il.

Ye e' wi'tz ajkawa'tz kyi Isk'ul lkyetzaj jun wunaq xhchuklal nqo kob'ox kmon wunaq ajsqe'nt tan ka'wl, mpe iq tan xone'n te'j jun aq'un ye nataq' poq tetzkontu' jun.

o I Txol. Nachb'il aq'un skyetz wi'tz jatx aq'un. Ye e' wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un tetz Wi'tnum pitijche' tan taq'le'n jun yob'nintu' ye nachb'il tetz aq'un te'j jatx kyaq'un swutz ye Kmon B'anol Ka'wl, le lajuj q'ej xe'tzb'il ye ka'p xaw te'j jujun yob', ncha'tz xomoq tk'u'l ye xajb'il nxkon te'j wi'tz jatx aq'un.

o O Txol. Pitij qb'al tan chajo'nib' tan b'aje'n jaqle'n tqanil. Ye e' wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un pitijche' tan chajo'nponib' swutz Kmon B'anol Ka'wl ntina'tz xak tan stza'we'n ye natzan jaqle'n tqanil .

p P Txol. Ka'p Wi'tz Ajkaw tetz Jatx Aq'un tetz Wi'tnum. Te'j jujun Wi'tz Jatx Aq'un tetz Wi'tnum tz'a'toq jun ka'p wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un. Tan toke'n qb'al tetz ka'p wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un ite'nin b'alajil wunaq nataj chitana'n wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un.

Tan jalse'n junt stz'a'pl aq'un tetz ka'p wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un tajwe'n tan kyaq'ol chitxumu'n e' Kmon tetz Wi'tz Ajkaw tetz Jatx Aq'un te'j, qo ya'tz nataj.

p q Txol. Chib'isb'il e' wi'tz ajkaw ejnin e' ka'p ajkaw tetz jatx aq'un. Ye e' wi'tz ajkaw ejnin ka'p ajkaw tetz jatx aq'un tetz Wi'tnum e' ajb'is te'j ye nab'nix kya'n, xomkyentu' te'j chij nextxol ye Txol o T te'j Wi'tz Ka'wle'j ejnin ye nab'ixb'aj ye Ka'wl tetz B'isb'il.

p w Txol. E' tajtz'ib' B'ajx ajkaw tetz Wi'tnum. Ye b'ajx ajkaw tetz Wi'tnum, cha'toq tajtz'ib' ye niky'na' tajwe'n. Ye chimunl e'a'tz tzb'ixb'aje' ye ka'wl.

Ye e' wi'tz ajtz'ib' ejnin tetzkontu' B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum tajwe'n che'lku'n te'j ite'nin xtxolb'ila'tz ye najaq tan toke'n qb'al tetz wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un ejnin ita'nin chiq'eja'tz tz'aq'loq tu kolb'ilkyetz.

KYAJI'N KOLOJ
Kmon Wi'tz Ajkaw B'anol Tana'n Xtisyá'

B'AJX JATX
Wi'tz B'ixb'a'nt Tib'aj Kyeqil

p e Txol. Bano'nku'ntib' Kmon Wi'tz Ajkaw B'anol Tana'n Xtisyá' ejnin at tokle'n tan b'anle'n tana'n xtisyá'. Ye b'anle'n tana'n xtisyá' sb'ajoq chij natal Wi'tz Ka'wl ejnin e'ch kawt tetz Wi'tnum. Che'n wutzkyen te'j wi'tz ajkaw b'anol tana'n xtisyá' ye at tokle'n tan b'anle'n tana'n xtisyá' ejnin yuke'n tan tele'nku'n xtisyá' te'j ye nab'ixe'. Ye e' wi'tz kmon tajkawil Wi'tnum tajwe'n lkyaq' ch'eya'n skyetz e' wi'tz ka'l pujb'il xtisyá' qo lchijaq tan kyele'nku'n tan b'anle'n tana'n jut'z' tzip'lal.

Ye e' wi'tz ajkaw pujul xtisyá' ejnin e' pujul xo'l xtisyá' chib'ano'nku'nkyib' tan tiky'le'nin tqanil kyaqu'n ejnin ntinkuntu' at kyokb'il jaq' Wi'tz Ka'wl tetz Wi'tnum ejnin ntx'aqajt ka'wl. Alchoq skyetz ye lsplitib' txo'l kyaq'un e' Kmon Wi'tz Ajkaw B'anol Tana'n Xtisyá', ncha'tz nq'etz ntinkuntu' chikawsij chij b'ixb'a'nt le kaw'l juchu'n, maqxoq chiwutz te'j alchoq pisyó' txo'l kmon.

Ye taw munl at tokle'n tan b'anle'n tana'n tetzkontu' Wi'tz Pujb'ilwi' Xtisyá' ejnin kyetz ntx'aqajt wi'tz ka'l pujb'il xtisyá' ye lb'ixb'aj ka'wl.

Kya'l junt ajkaw at tokb'il tan tiky'le'nin tqanil xtisyá'.

p r Txol. E'ch tajwe'nin tan tiky'le'nin tqanil xtisyá'. Ye e'ch wi'tz ka'l pujb'il xtisyá' te'j kyeqil jut'z' tzip'lal nqo kawsb'il, pitijche' tan xmaye'n xe'txumu'n qale natalwit ye Wi'tz Ka'wl tetz Wi'tnum ate'ntku'n q'e'j tib'aj alchoq ka'wl nqo oknaq yol te'j.

p t Txol. Kyiwsb'ilkyetz kmon wi'tz ajkaw b'anol tana'n xtisyá'. Ya'stzun kyiwsb'iltetz kmon Wi'tz Ajkaw B'anol Tana'n Xtisyá' e'a'j:

- a) B'anonku'ntib' tan aq'un;
- b) B'ano'nku'ntib' tu poqil;
- c) Kyi lchitx'exij e' wi'tz ajkaw pujul xtisyá' ejnin e' pujul xtisyá' le b'ajx weq jaltku'n chij b'ixb'a'nt tan ka'wl; ejnin
- d) Chisiky'le'n taq'unwil.

p y Txol. Ama'l skyetz e' wi'tz ajkaw tetz xtisyá' ejnin e' pujul xtisyá' tan kyi toke'n te'j chiqan. Ye e' wi'tz ajkaw tetz xtisyá' ejnin e' pujul xtisyá' chixkonsaje' ama'l at tetz kyetz tan kyi toke'n te'j chiqan che'n xomoq te'j chij naxtxol ka'wl. Ye Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum at tokle'n tan taq'le'n tzip'lal qo sk'ula' nqo kyi' lweqlij til b'ajx ajkaw tetz kmon wi'tz ajkaw B'anol Tana'n xtisyá' ejnin e' wi'tz ajkaw Pujul Xtisyá' tetz Wi'tz Pujb'il Wi' xtisyá'.

Ntin wi'tzb'ile'j at tokle'n tan chib'anle'n tana'n e' Wi'tz Ajkaw Pujul Xtisyá' ejnin e' pujul xtisyá'.

p u Txol. Txolb'ilil najaq tan toke'n qb'al tetz wi'tz ajkaw pujul xtisyá' nqo pujul xtisyá'. Ye e' wi'tz ajkaw pujul xtisyá' nqo pujul xtisyá', tajwe'nku'n e' nitxa'jil Wi'tnum ye che'nin nchi'tz'ij, ajsqe'n chiwutz tu chib'alajil, nqo nachixkonsaj e'ch ama'l aq'ij skyetz tetz tajlal kmon ejnin tajwe'n e' tx'olol ka'wl chikmoni'nkyib', at jatxb'il xo'l tu ye naxtxol ka'wl te'j jun

wi'tzb'il txxolb'ile'j ye najaq skye'j jujun pujul xtisya' ntina'tz kyaq'ujb'il ejnin e' juy weql kyaq'un.

Ye ka'wl tzb'ixb'anq kyajlal e' wi'tz ajkaw pujul xtisya', cha'tznintz chitana'n weqb'iltetz chikmon ejnin xhe'n lchaq'uj e'ch wi'tz ka'l pujb'il xtisya' ejnin e'ch txxolb'il ye tajwe'n tz'ilwij xomkyentu' te'j weqlil najaq.

Ye munl wi'tz ajkaw pujul xtisya' nqo pujul xtisya' kyi ltky'aj ye ltz'ok te'j junt aq'un sju' junt pisyo' tetz b'ajxom tetz kmon jutzb' ejnin te'j kmon pito'nib' te'j jilwutz Txumu'n ejnin tan toke'n tetz wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un tetz alchoq b'e' q'uqlk'u'lal.

Ye e' wi'tz ajkaw tetz Wi'tz Pujb'il Xtisya' kyaq'e' chiyol tetz kmon b'anol ka'wl ye che'lqku'n ejnin cho'q il tan b'anle'n tana'n xtisya'. Ye ntx'aqajt wi'tz ajkaw pujul xtisya' ejnin pujul xtisya' che'n lkyaq'e' kyetz chiyol swutz Wi'tz Pujb'ilwi' Xtisya'.

p i Txol. Tqanil q'ej ye xhcha'toq te'j chimunl e' wi'tz ajkaw pujul xtisya' ejnin pujul xtisya'. Ye e' wi'tz ajkaw pujul xtisya', alchoq skyetz weqlil ate'kyent ejnin e' pujul xtisya' le b'ajx weql, cha'toq o' yob' sju' chimunl, kuj chijet siky'ij e' b'ajxku'n ejnin chib'ixb'ajj juntirt ye e' ka'p. Le kob'ox tqanil q'ejat'z kyi lsk'ul chiyukyej, ncha'tz kyi lmaqlij chiwutz, ye qo kyi lb'ajj chib'ixb'a'nt le ka'wl.

p o Txol. B'ixb'ilkyetz e' pujul xtisya' ejnin e' ch'e'yanlkyetz. Ye e' pujul xtisya', ajtz'ib' ejnin e' wunaq ajch'e'yanl chib'ixb'ajoq taq'un Wi'tz Pujb'ilwi' Xtisya'.

B'ixb'a'ntkyen weq chusu'n tib'aj xtisya'. Tan toke'n qb'al tk'u'l, iky'e'n le jujun jole', ejnin je'mpon le junt weq, sb'ajoq jun siky'o'n txo'l ala' xone'n. At jun ka'wl ma'lanq te'j jun weqla'tz.

p p Txol. Ka'wl tetz Txxolb'il Aq'un Xo'l Kmon Wi'tz Ajkaw B'anol Tana'n Xtisya'. Ye q'ino'nib' at te'j kyaq'un ye ajkaw ejnin aq'unwil tetz kmon wi'tz Ajkaw B'anol Tana'n Xtisya', xomoq te'j tetz ka'wl txxolb'il aq'un xo'l kmon.

Ye e' pujul xtisya' ejnin wi'tz ajkaw tetz xtisya' kyi lsk'ul che'l jatxij te'j kyaq'un, maqlj chiwutz kob'ox q'ej, chiky' tx'ixpu'n nqo tz'aq'lij choj ujla'n, ye qo kyi'k mu'xh chipaj ejnin tu e'ch kyiswb'ilkyetz ye ajsqa'nt le ka'wl.

p Q Txol. Jatxb'il weql kyeqil e'ch txxolb'il. Le jun weql txxolb'il kyi lsk'ul ye ninq cha'tij kob' jatxb'il weql ejnin ye wi'tz ajkaw pujul xtisya' nqo pujul xtisya', ye qo jatajtzej jun skye kob'a'tz ye at tokyle'n te'j, kyi lsk'ul tajtzej ye junt mpe iq stjajse'nku'n chojb'il juchu'n te'jte'nin jun txxolb'ila'tz, ejnin kyi'kq q'ab' tz'a'n te'j.

Kya'lnin jun Wi'tzka'l pujb'il xtisya' nqo ajkaw ninq sk'ul tajtzej e'ch weql txxolb'il ye tzajnaqe', jaltku'n e'ch txxolb'il ejnin puntl tan tajtze'n ye naxtxol ka'wl.

p W Txol. Ye mb'i at kyokle'n e' Wi'tzKa'l Pujb'il Xtisya' tan b'anle'n tana'n. Ye e' wi'tz ka'l pujb'il xtisya' ajsqa'ntche', b'a'n lkyajszej kyeqil ye nab'ajj loto'nib' te'j ama'l tetz sjunalenku'n, qale kuj cha'te't e' Wi'tnum, ye wiq'ab' tnum nqo alchoq junt q'ab' Wi'tnum nqo kmon b'ano'nku'ntib' tan kya'te'n tan tajsqe'n.

p E Txol. Xajb'il Kmon Wi'tz Ajkaw B'anol Tana'n Xtisya'. Ya'stzun at tokle'n wi'tz pujb'il wi' xtisya' te'j tan weqle'n xajb'iltetz qab' aq'una'tz. Te'j aq'una'tz, stj'aq'loq poqil kyi lkutzej te'j kob' tul o' k'al te'j tqanil xajb'il b'ixlij ye na'oktzej tq'ab' Wi'tnum, tajwe'n tz'aq'lij tq'ab' kolol poq tetz kmon wi'tz ajkaw b'anol tana'n xtisya', jujun xawnintu' xomkyentu' te'j tajwe'nil ejnin b'ajxoqon taq'un kmon aq'oltetz.

Ye poq ye che'n najal te'j b'anle'n tana'n xtisya', pu'qkuntu' kmon wi'tz ajkaw b'anol tana'n xtisya' ejnin che'n wutzkyen xkonse'n te'j wi'tz pujb'il wi' xtisya'. Ye kmon wi'tz ajkaw b'anol tana'n xtisya', tajwe'n taq' stzib'lal jun yob'nintu' tib'aj tetz xajb'il weqijt ejnin tajwe'n taq' stzib'lal tetz kmon b'anol ka'wl tetz Wi'tnum kyajkyaj xawi'n, tib'aj ye niky'na'ix taq'un b'nix. (e1)

KA'P JATX Wi'tz Pujb'il Xtisya'

p R Txol. Wenqse'nku'n Wi'tz Pujb'il Xtisya'. Ye Wi'tz Pujb'il Xtisya' nawenqsatib' tan oxlaj Wi'tz Ajkaw tetz xtisya' tuml ye b'ajx ajkaw, ejnin swenqsa'tib' skyuch' e' kmon ye najaqtzaj. Ye jujun kmona'tz at jun b'ajx Tajkawiltz'okponkyen.

Ye B'ajx Ajkaw tetz Kmon Wi'tz Ajkaw B'anol Tana'n Xtisya' i' ta'nin tetz Wi'tz Pubjb'ilwi' Xtisya', ncha'tz nakawun skyib'aq e' wi'tz ka'l pujb'il xtisya' le kyeqil kojib'il Wi'tnum.

Ye qo ltx'aqxij kob'ox q'ej b'ajx ajkaw tetz kmon wi'tz ajkaw b'anol tana'n xtisya' nqo xomoq te'j ka'wl ye kyi lsk'ul tz'aq'uj nqo kyi ltajsqej, jujun xla'j e'ch txolb'il, cho'kponkyen tetz xel ye e' wi'tz ajkaw tetz xtisya' tetz Wi'tz Pujb'il Wi' Xtisya' che'n xom te'j na'tzun b'ajxij. (r 1)

p T Txol. Siky'le'n wunaqil wi'tz pujb'il xtisya'. Ye e' wi'tz ajkaw tetz wi'tz pujb'il xtisya', chisiky'loq tan Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum, tan kya'te'n o' yob' te'j tqanil q'ej kyaq'un, tz'aq'loq chib'i' junaqwuqaq xone'n e' b'ajxom ye chi siky'loq kyaq'un kob'ox kmon ye ate' sju' tan chib'ixb'aje'nkyen, weqijku'n tan jun elsanl chitzi' ky'iltqanil e' ka'l tetz wi'tz chusu'n tetz Wi'tnum, ya'stzun b'ajxij xhchiwutz, e' wi'tz ajkaw tetz q'ab' chusu'n tetz jatx chusu'n tetz ka'wl, nqo txob' chusu'n tib'aj ka'wl ejnin najb'il kmon te'j jujun ka'l tetz wi'tz chusu'n tetz Wi'tnum, ite'nin kyajlala'tz ye e' elsanl chitzi' e' kmon ka'l ajtx'olol ka'wl ejnin xetz'ib' tetz ka'wl tetz Wi'tnum siky'ijche' tan chiwi'tz kmon ejnin ite'n kyajlala'tz e' elsanl chitzi' e' Wi'tz Ajkaw Yub'sanltetz Kawsb'il tetz xtisya' siky'ijtche' kyaq'un ejnin ntx'aqajt Wi'tzka'l pujb'il xtisya' ye natelsaj txol (p U) tetz Wi'tz Ka'wl.

Ye litz'ok chisiky'le'n e' b'ajxom, nataj lkyaq' chiwi' alning kob' q'u'j te'j oxkuntu' lche'l wunaqil jun kmona'tz ye ate' sju'.

Ye lb'ajij siky'o'n, chitana'n weqle'n kmon ye ate' sju' tu weqle'n chib'i' e' b'ajxom ye stz'oq chisiky'le'n kyi litz'oksij jun elsanl chitzi'.

Ye e' wi'tz ajkaw tetz Wi'tz Pujb'ilwi' Xtisya', chisiky'e' chixo'l chinaqil chib'ajxom, tajwe'n lkyaq' chiwi' kob' q'u'j te'j oxkuntu' tz'el kyajlal te'j jun txolb'ile'j, tz'a'toq jun yob' sju' munl ejnin kyi litz'ku'l ye lje' sikye'j juntirt le tqanil q'eja'tz ye tz'a'toq le Wi'tz Pujb'ilwi' Xtisya'.

p Y Txol. Txolb'ilil najaq tan toke'n qb'al tetz Wi'tz Ajkaw tetz Wi'tz Pujb'ilwi' Xtisya'. Tan toke'n qb'al tetz Wi'tz Ajkaw tetz Wi'tz Pujb'il Wi' Xtisya', nq'etz ntin najaq ye txolb'il at le txol p u te'j Wi'tzka'wle'j, mana, tajwe'n tijlk'u'lal tul ka'wnaq yob' ejnin aq'ujnaq o' yob' tetz Wi'tz Ajkaw tetz Wi'tz Ajkaw Elsanl Q'ej Ka'wl nqo kyetz e' Wi'tz Ka'l Pujb'il Xtisya' chikmoni'nkyib' ye niky'nintu' jilwutz kyaq'un, nqo aq'ujnaq' lajuj yob' te'j aq'un tetz ajtx'olol ka'wl.

TOXI'N JATX Wi'tz Ajkaw Yu'b'sanltetz kawsb'il ejnin kob'ox ka'l Pujb'il Xtisya'

p U Txol. Wi'tz ajkaw tetz xtisya'. Tan toke'n qb'al tetz wi'tz ajkaw tetz xtisya' tetz wi'tz ajkaw yub'sanltetz kawsb'il, tetz wi'tz ka'l pujb'il xtisya' chikmoni'nkyib' ejnin tetz kob'ox't ye lchiweqxij ye ite'nin chiq'ejat'z, tajwe'n tz'ok tul ajal ye naxhchajtaz txol p u, tajwe'n at le junaqlaj tu o' yob' , tajwe'n ja'aq'ujkyen tetz pujul xo'l xtisya' te'j b'ajx weq nqo aq'unjnaq o' nqo ala' yob' te'j aq'un tetz ajtx'olol ka'wl.

Ye e' wi'tz ajkaw tetz xtisya' b'ixlche' ye natelsaj jun txole'j, chisiky'loq taq'un Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum, qale atit jun txol b'i'aj napaqon wutz tu kyajlal e' chisiky'loq, aq'ijt kyaq'un e' kmon ate' sju' tan chib'ixb'aje'n, weqij tan jun elsanl chitzi' e' ky'iltqanil e' ka'l tetz wi'tz chusun tetz Wi'tnum, ya'stzun b'ajxij xhchiwutz e' wi'tz ajkaw tetz qab' chusu'n tetz jatx chusu'n tetz ka'wl ejnin txob' chusu'n tib'aj najb'il kmon te'j jujun ka'l tetz wi'tz chusu'n tetz Wi'tnum, ite'nin kyajlala'tz elsanl chitzi' e' kmon ka'l ajtx'olol ka'wl, ejnin e' xetz'ib' tetz ka'wl tetz Wi'tnum, siky'ijtche' tan chiwi'tz kmon ejnin ite'nin kyajlala'tz e' elsanl chitzi' e' wi'tz ajkaw tetz wi'tz pujb'il wi' xtisya' sikyeyj kya'n.

Ye chisiky'le'n e' b'sajxom ye stz'oq chisiky'le'n nataj lkyaq' chiwi' alning kob' q'u'j te'j oxkuntu' lche'l wunaqil jun kmona'tz at sju'.

Ye lb'ajij siky'o'n, chitana'n weqle'n kmon ate' sju' tu weqle'n chib'i' e' b'ajxom stz'oq chisiky'le'n, kyi ltz'oksij elsanl chitzi'.

p I Txol. Weqoltetztetz Wi'tz Ajkaw Yu'b'sanltetz kawsb'ill. Ye Wi'tz Ajkaw Yu'b'sanltetz Kawsb'il naweqxij tan tajlal q'ab' ka'l ye ltzb'ixb'aj Wi'tz Pujb'il Wi' Xtisya', ita'nina'tz sb'ixb'aje' na't tz'a'te't ejnin na't lkawuna't.

p O Txol. Wi'tz Ka'l Pujb'il Xtisya' skyetz Wi'tz Ky'iky'lom tetz Wi'tnum. Ye e' wi'tz ka'l tetz pujb'il xtisya' skyetz Wi'tz Ky'iky'lom tetz Wi'tnum, kyajsqe' e'ch juchu'n nqo mb'i nchipaj chiwunaqil e' wi'tz ky'iky'lom tetz Wi'tnum.

Kya'l jun tajlal kmon che'nq lb'ajij xtisya' te'j le wi'tz ka'l tetz pujb'il xtisya' tetz Wi'tz Ky'iky'lom tetz Wi'tnum.

Q P Txol. Wi'tz Ka'l Pujb'il Xtisya' Yukb'il Poq. Ye munl pujul xtisya' te'j weqla'tz tetz yukb'il poq, ye at kyokle'n tan b'anle'n, i'tz e' pujul xtisya' te'j b'ajx weql ejnin wi'tz ka'l Pujb'il Xtisya' te'j Ka'p Weql tetz Yukb'il Poq.

Tib'aj e'ch kawsb'il nab'ixe' ejnin jutze'n wi' taq'le'n tzib'lal yukb'il poq ye lstzajsku'nwi' weql txolb'il te'j e'ch txolb'il ye nim tqanil, tz'iky'pon tky'aj ye stzajse'nku'n xhchojb'il juchu'n. Ye jun stzajse'n juchu'na'tz kyi ltokb'ej qo poq b'ixekyen tajwe'nku'n chojljij.

Q q Txol. Wi'tz ka'l tetz majtx'ex ky'iltqanil aq'un. Ye munl i'tz xmaye'n xhe'nku'n nab'an xkonse'n poq txo'l kmon at jaq' ka'wl, ejnin at munl i' tan tajtzq'en qo at yajonib' nqo majonib' te'j e'ch aq'un nqo jutze'n wi' taq'le'n tzib'lal xkonse'n poq ejnin skyetz e' q'ab' tajkawil Wi'tnum ejnin e' chib'ano'nku'nkyib' tetz Wi'tnum, ncha'tz chitana'n te'j e'ch txolb'i l nab'ajij loto'nib' te'j, e'ch aq'ol q'ej tqanil aq'un ye na'aq'lij tan b'aje'n xkonse'n tan jalse'n b'a'n te'j tqanil aq'un.

Tan topone'n qb'al te'j jun wi'tz ka'la'tz, kyi'k tajwe'nil jun chojo'n nqo puntiku'n tz'ilwij ye ntaxq b'ajij.

Pono, at tzb'anku'nt, kuj tzb'ixb'aj ka'wl kob'ox't txolb'il qalej xhchojwit juna'tz ye ltz'okopon, tajwe'n xhchoj mu'xh tal tib'aj ye xku'tx ye mb'ajij yol tib'aj nqo mb'ajij stzolche'n ejnin ye chojo'na'tz tetz chomol xku'tx ye mb'alq'ij tantu' miky' qb'al le junt weq kolo'nib'.

Tan maqle'n wutz jutz'e'nwi' taq'le'n tzip'lal ejnin kyiwsb'iltetz ye lb'ixe'ku'n tan stzajse'nku'nwi' weql txolb'il, kuj xkonsij junt weql txolb'il tib'aj stzajsb'il kawsb'il nab'ixe'.

Q w Txol. E' wi'tz ajkaw tetz xtisya' ate'kyen tetz wutz chikok e' b'ixlche'. Ye e' wi'tz ajkaw tetz xtisya' tetz Wi'tz Pujb'il Wi' Xtisya' chitx'ixpoq kyaq'un e' Wi'tz Ajkaw tetz e' Wi'tz Ka'l Pujb'il Xtisya' natelsaj txol p U te'j Wi'tzka'wle'j. Xomkyentu' te'j chi tzb'ixb'aj ka'wl tetz kmon Wi'tz Ajkaw B'anol Tana'n Xtisya', ilenin tajwe'n lche'lku'n te'j txolb'ilil najaq skye'j e' chelpon.

Ye e' wi'tz ajkaw te'j e' wi'tz ka'l pujb'il xtisya' ye nataltzaj txol p U tetz Wi'tz Ka'wle'j, cha'toq wutzkok tetz chixel ye e' Wi'tz Ajkaw niky'nintu' chiq'ej ejnin siky'ijche't tan Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum.

Ye e' wi'tz ajkaw tetz xtisya' ate' wutz chikok tetz chixel e' Wi'tz Ajkaw b'ixlche', ite'nin q'ejlala'tz chisiky'loq ejnin ita'nin puntila'tz chij lchu'lij e' chib'ixekyen ejnin te'jta'nin jun txol b'i'aja'tz.

O'I'N WEQL

Weqlil ejnin Kmon Jutz'iltetz Tajkawil Wi'tnum.

B'ajx Koloj

Weql Ttxolb'il Txumu'n tetz Siky'o'n.

Q e Txol. Tzaqpu'n tqanil weqle'n ejnin tan kyaq'uje'n kmon jilwutz txumu'n nab'ajij pito'nib' te'j'. Ye Tajkawil Wi'tnum nataq' q'ej stzaqpe'n tqanil, weqle'n ejnin kyaq'un e' kmon tetz jilwutz Txumu'n nab'ajij pito'nib' te'j, ejnin ntina'tz maqb'ilkyetz ye nab'ixb'aj Wi'tz Ka'wl ejnin ye ka'wl.

Kyeqil e'ch puntil tan b'anle'n siky'o'n, ye e'ch ama'l tetz jilwutz Txumu'n, kmon jutzib' tetz jilwutz Txumu'n, e' ajkaw ejnin ye weqlnaq tetz siky'o'n ejnin weqltxolb'il tetz siky'o'n, i Wi'tz Ka'wl ma'lanq te'j jun weqla'tz.

Ye lwi't b'ajij txoko'n tetz siky'o'n at txxintxal tan kyaq'ol, b'ajx ajkaw tetz Wi'tnum, elsanl chitzi' e' kmon wi'tz ajkaw wi'b'anlwi'tnum, e' axtol ejnin elsanl chitzi' e' aq'unwil tpilta', stzib'lal tib'aj e'ch aq'un nqo mbi' nukxkyen kya'n

KA'P KOLOJ

Weqtxol Tiky'le'nin Tqanil Aq'un

Q r Txol. Jatxle'n tiky'le'nin tqanil aq'un. Tan tiky'le'nin tqanil aq'un wikojb'il Wi'tnum, jatxo'ntib' tetz q'ab'tnum ejnin tetz wiq'ab'aq tnum.

Ye tiky'le'nin tqanil aq'un jatxloq tan tilwe'n ye tajwe'nin ejnin tzb'ixb'ajoq xla'il Wi'tnum tetz b'ena'n swutz mb'i Txumu'n xkonsij te'j poq, xo'l kmon ejnin te'j e'ch qapuntl kuj lweqlij tan jun nqo ala' q'ab' tnum tan b'ena'n pitij puntiku'n tan b'ena'n swutz te'j kyeqil tajwe'nin tetz Wi'tnum.

At tzb'anku'nt qo ya'tz nawutznin Wi'tnum te'j, ye Kmon B'anol Ka'wl kuj xtx'ixpe'n mu'xhtal jatxle'nku'n tiky'le'nin tqanil aq'un le Wi'tnum, b'ixb'aje' jun weqtxol xla'il Wi'tnum, q'ab'aq tnum ejnin wiq'ab'aq tnum nqo alchoqtu' junt weql, ye kyi ltelsaj q'ej ka'wl tpilta'.

Q t Txol. Wi'tz kmon tetz Wi'tnum Nab'ensan Tulaq Tnum ejnin Tzolt'e'jaq Swutz. Tan weqle'nku'n kmon ejnin wi'b'aje'nwi' tiky'le'nin tqanil aq'un txo'l kmon, na weqxij ye wi'tz kmon tetz Wi'tnum nab'ensan tulaq tnum ejnin tzolt'e'jaq' swutz, wi'b'a'nwi' taq'un b'ajx ajkaw tetz Wi'tnum weqij, chi nab'ixb'aj ka'wl.

Ye jun kmona'tz che'n stz'a'toq jun munla'tz tan weqle'nku'n e'ch Txumu'n ye nab'ensan tulaq tnum ejnin tzolte'jaq swutz, ncha'tz tan weqle'n kojb'il Wi'tnum.

Q y Txol. Kmon tetz Xlajaq Wi'tnum Nab'ensan Tk'u'laq Tnum ejnin Tzolte'jaq Swutz. Ye e'ch xla'il Wi'tnum b'ixb'a'nt, chi natal ka'wl, tz'a'toq jun chikmon tetz xla'il Wi'tnum tan b'ensa'n swutz tk'u'laq tnum ejnin tzolte'jaq, b'ajxoqku'n swutz jun elsan stzi' b'ajx ajkaw tetz Wi'tnum ejnin weqijku'n kyaq'un e' tx'ixwatz b'ajx ajkaw tetz q'ab'aq tnum weqoltetzetz xla'il tnum, jun elsan chitzi' e' tajkawil tpilta' te'j jujun q'ab'aq tnum atkyen tk'u'lta'nintz ejnin tan elsan chitzi' e' kmon ka'l nachaq'unwij txo'l kmon ejnin e' chib'ano'nku'nkyib' nab'ixb'aj ka'wl.

Ye e' b'ajx ajkaw te'j e'ch kmona'tz, ya'stzun lweqontetz ye Wi'tz Kmon tetz Wi'tnum nab'ensan tk'u'laq tnum ejnin tzolte'jaq swutz, kyi'k ka'wil nataj tan kyokse'n.

Q u Txol. Xtx'ixwatz b'ajx ajkaw. Ye kawu'n le q'ab'aq tnum che'n tz'a'toq tq'ab xtz'ixwatz b'ajx ajkaw tetz Wi'tnum, ye ltzb'ixb'aj, ite'nin 'n balajila'tz najaq chi tana'n tetz jun wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un tetz Wi'tnum ejnin tz'a'toq tzaq' kolb'iltetz, kyi lsk'ul tz'ok te'j tqan, tajwe'n nsqen a'tij o' yob' tetz tajlal kmon tul q'ab' tnuma'tz tzaq'tzajkyen ye lb'ixb'ajij.

Q i Txol. Kmon Chomo'nib' tetz Q'ab' Tnum. Le jujun Q'ab' Tnum Tz'a'toq jun kmon chomo'nib' tetz q'ab' tnum ye xtx'ixwatz b'ajx ajkaw tetz Wi'tnum sb'ajxoqku'n swutz; weqijku'n kyaq'un e' alkal tetz wiq'ab'aq tnum ejnin e' elsanl chitzi' e' nachaq'uj txo'l kmon ejnin e' chiweqo'nkyib' tan aq'un chixo'l kmon kob'oxintzi taw, tan yuka'n tan b'ena'n swutz wiq'ab' tnum, tan tele'nku'n te'j qale wutznint.

Q o Txol. Xajb'il staq'e' wi'tnum skyetz q'ab'aq tnum. Ye e'ch kmon chamo'nib' tetz xlajaq Wi'tnum ejnin q'ab'aq tnum tajwe'n chitz'am tetz Wi'tnum chixajb'il tajwe'n tan kyaq'uje'n.

Q p Txol. Wi'tz Ky'iltqanil Tx'otx'. Ye wi'tz ky'iltqanil tx'otx', tajwe'n weqxij, cha'stzun le jujun q'ab'aq tnum nqo xlajaq Wi'tnum, b'ixb'ajoj tetz ky'iltqanil tx'otx' ejnin tajlal tqanil tx'otx' ye lb'ixb'aj ka'wl ntina'tz xak.

Q y Txol. Xlajaq xe'wi'tnum. Ye nimel ska'l tetz Wi'tnum tetz Armit, na ya'tz b'in xe' Wi'tnum ejnin ama'l ye majij wutz ta'n le tnum, ya'stzun weqoltetzetz xlajaq xe' Wi'tnum, che'n lwekxij kmon tetz xlajaq Wi'tnum ye nab'ensan swutz.

Na'ele't qale natzajpont ye kojb'il at tkwenta', weqle'nku'n tiky'le'nin tqanil aq'un ejnin xkonse'n xajb'il tetz wi'tz kmon ajkaw, tzb'ixb'ajoj tan ka'wl te'j jun weqla'tz.

TOXI'N KOLOJ

Weqtxol tan Ky'iky'le'n ejnin Xtxuq'e'n

Q W Txol. Wi'tz Ky'ik'b'il Xkonsb'il Poq. Ye wi'tz ky'ik'b'il Xkonsb'il Poq, i'tz jun wok'oj kmon te'j puntil xkonse'n aq'un jatxo'ntib', ya'stzun munl xtxuq'e'n ye poq na'oktzaj, na'el ejnin te'j kyeqil ye nataq' nqo na'oktzaj le e'ch weq kmon tetz Wi'tnum, le wi'q'ab'aq tnum, q'ab' Wi'tnum ejnin chib'ano'nku'nkyib', ncha'tz te'j alchoq wunaq nastz'am poq tetz Wi'tnum nqo naxhchom ch'eya'n txo'l kmon.

Ncha'tz at tokle'n chitxuq'e'n e' molol wi' aq'un txo'l kmon ejnin alchoq junt wunaq, ye ltzb'ixb'aj Wi'tnum tzaq'e' nqo xhchome' poq txo'l kmon.

Ye weqle'nku'n, tu ye ltz'aq'uj ejnin tu ye at tokle'n te'j, i ka'wl tzb'ixb'anq tetz.

Q E Txol. Siky'le'n Wi'tz Ky'ik'lom tetz Xkonsb'il poq. Ye tajkawil wi'tz ky'iklb'il xkonsb'il poq, siky'loq tan Imalil Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum, tan taq'uje'n kyaj yob'. Ntin yuksxoq tan Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum qo kyi Itz'elku'n te'j taq'un, qo at til ejnin qo nq'etz tzlojku'n te'j. Staq'e' txolb'il tzip'lal taq'un swutz Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum, jatna'kuntu' tir jaqlij tetz, ejnin kob' tir b'ixb'ant le jun yob'. Ite'nin ky'ik'lb'iltetza'tz tz'aq'loq, chi kyetane'n e' Wi'tz Ajkaw Yu'b'sanltetz Kawsb'il. Kyi Isk'ul ninq pajxij siky'le'n jun tirt ye wi'tz ky'iklom tetz xkonsb'il poq.

Ye Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum b'ane' siky'o'n ye nataltzaj ye txole'j, te'j qaq xone'n le jun txol b'i'aj staq'e' kmon at sju' tan chib'ixb'aje'nkyen weqijku'n tan jun elsanl chitzi' e' ky'iltanil e' ka'l tetz wi'tz chusu'n tetz Wi'tnum, ya'stzun b'ajxoq xhchiwutz, e' wi'tz ajkaw tetz chusu'n ti'b'aj yuke'n poq txo'l kmon ejnin txuq'ltetz te'j jujun ka'l tetz wi'tz chusu'n tetz Wi'tnum ejnin ita'nin kyajlala'tz elsanl chitzi' e' ky'iltanil xkonse'n poq txo'l kmon, ajtxuqil ejnin e' yukol tetz e'ch maq k'a'y siky'ijche' kya'n Wi'tz Kmon Ka'l skyetz e' Ma'lanl Te'j Xkonse'n Poq.

Tan chisiky'le'n e' b'ixb'ajoq chisiky'le'n, at tajwe'nil ye lkyaq' chiwi' alning kob' q'u'j te'j oxkuntu' lche'l tajlal jun kmona'tz at sju'.

Ye lb'ajj e'ch siky'o'n, chitana'n weqle'nku'n kmon cha'toq sju', ncha'tz tana'n ye weqle'nku'n jun txol b'i'aj b'ixb'ajoq chisiky'le'n, kyi Itz'amlj jun elsanl chitzi'.

Q R Txol. Ttxolb'ilil najaq tetz Wi'tz Ky'ik'lom Xkonsb'il Poq. Ye wi'tz ky'ik'lom te'j xkonsb'il poq, i'tz Tajkawilye wi'tz ky'ik'b'il xkonsb'il poq ejnin tajwe'n tijlk'u'lal tul ka'wnaq yob', nitxa'jil tnum, ky'iltanil xkonsa'n poq txo'l kmon ejnin ajtxuq'in, ye ajsqe'nt tz'lojku'n tz'aq'uj ejnin at q'ej wi'tz taq'un, tajwe'n ye naxkonsej ye ama'l at tetz tajlal kmon, kyi'k tajsqe'n il natzan te'j, te'j jun weqla'tz tan xkonsa'n poq ejnin qo ja'aq'ujkyen alning lajuj yob' te'j wi'tz taq'un.

Q T Txol. Ye at Tokle'n Wi'tz Ky'ik'lom tetz Xkonsb'il Poq tan B'anle'n. Ye wi'tz ky'ik'lom tetz xkonsb'il poq, at tokle'n tan chib'ixb'aje'nkyen nqo chi tx'exije'n e' elsanl stzi' ejnin e' aq'unwil skyetz e' ajkaw ate'kyen jaq'wi' te'j wi'tz ky'ik'lb'il ejnin tan chib'ixb'aje'nkyen e' ilol txuq'in, te'j e'ch taqla'n at tokle'n te'j, kyeqil jewa'tz che'n xomoq te'j ka'wl tetz ttxolb'il aq'un txo'l kmon.

Q Y Txol. B'e' Tky'aje'. Tan tzolche'n e'ch taq'un ejnin e'ch jutze'nwi' taq'la'n tzip'lal tetz Wi'tz Ky'ik'b'il Xkonse'n Poq, tzb'ajoq xkonse'n tan tiky'e'n qb'al swutz pujul xtisya' ejnin tiky'le'nin tqanil aq'un naxtxol ka'wl.

KYAJI'N KOLOJ Weqtxol tetz poq

Q U Txol. Wi'tz Tqanil Xajb'il Na'oktzaj ejnin Na'el tetz Wi'tnum. Ye Wi'tz Xajb'il Na'oktzaj ejnin Na'el tetz Wi'tnum, aq'ijt tzi'aj te'j tej jujun yob' xkonse'n poq, xomkyentu' chib'ixb'a'nt le Wi'tzka'wle'j, xomoqkyen te'j niky'na' poq at ch'iw tan toke'ntzaj ejnin ttxolb'ilku'n na't sotznint tu lejensi'n tzb'ajoq.

Ye weqb'il xajb'il, pitij qb'al te'j ejnin stze'kyb'il weqltxumu'nil. Kyeqil poq na'oktzaj tetz Wi'tnum, na'ok tetz chipu'q kyeqil kmon, kyi lku' jatxij, che'nkuntu' xkonsoq tan xhchoje'n poq na'el.

Ye e' Weq Kmon, q'ab' Wi'tnum ejnin e' chib'ano'nku'nkyib', kuj ljal chixajb'il ejnin chipu'q kyetzkuntu', qo ya'tz nab'ixb'aj ka'wl. Pitijche' tan taq'le'nin tqanil chixajb'il jun yob'nintu' swutz Kmon Wi'tz Ajkaw Wi'b'anlwi' Wi'tnum enjin tetz Kmon B'anol Ka'wl tetz

Wi'tnum tan kyajtzqel, xome'nkyen xek'u'l ye wi'tz xajb'il ejnin ncha'tz chokopon tzaq' xq'uqb'ilkyetz ejnin txuq'b'ilkyetz kyaq'un e' weq kmon b'ixlxche' tetz Wi'tnum. Sk'ula' tzb'ixb'aje' ka'wl kob'ox t jilwutz ajkaw ye lcho'kkyen jaq'wi' Kmon Wi'tz Ajkaw Wi'b'anl wi' wi'tunm, ye poqil i'kuntu' lyukin, b'antz puntiku'n xkon. Ye qo kyi ltz'elku'n qb'al te'j b'ixb'a'nt at kawsb'iltetz ejnin e'ta'nin ajb'is e' elsanl stzi' wi'tz ajkaw ye nachaq'uj tan tiky'le'nin tqanil jaq'wi' wi'tz ajkaw.

Kyi Isk'ul xomkyen le tqanil wi'tz xajb'il na'oktazaj ejnin na'el tetz Wi'tnum e'ch poq kyi jatkontu' ajsqanltetz nqo xko'nse'n poq ye kyi lchajon nqo kyi'k ltajkyen txuq'e'n. Ye june'j b'ixb'ant che'n xkonsoq te'j e'ch tqanil xajb'il tetz alchoq weq kmon, wok'oj kmon, maq k'ayb'il, nqo q'ab' tajkawil Wi'tnum nqo kmon chib'ano'nku'nkyib'.

Ye wi'tz tqanil xajb'il na'oktazaj ejnin na'el tetz Wi'tnum ejnin txime'n xkonse'n. l'tz kob'ox u'j tetz kmon, alchoqtu' naqil tz'ilontetz qo nataj tz'iky' tk'u'l, tan tele'nku'n te'j txolb'ila'tz, ye wi'tz jatx aq'un tetz xkonse'n poq txo'l kmon, tzjoye' puntil tan taq'ol xe' e'ch u'ja'tz le wi'tz ka'l kolb'il ujt'ib' tetz Wi'tnum le wi'tz kolb'il u'j skyetz e' tnum ni'ky'al Abya Yala, ejnin le e'ch kolb'il u'jt'ib' skyetz ka'l tetz wi'tz chusu'n tetz Wi'tnum, ite'nin txolb'ila'tz tajwe'n lchib'an kob'ox weq kmon tetz Wi'tnum ejnin e' q'ab' tajkawil ejnin chib'ano'nku'nkyib' nachixkonsaj xajb'il kyetzkontu'. Alchoq skyetz elsanl stzi' wi'tz ajkaw txo'l kmon qo kyi ltaq' nqo lmaq wutz xmaye'n, at kawsb'iltetz tan jun b'isb'ila'tz.

Ye e' Weq Kmon nqo kmon tetz wi'tnum, ye qo at poq xhchiq'ab' tetz chixkonsb'e'tzkuntu' pitijche' tan taq'le'n stzib'lal jun yob'nintu' txolb'il ye xhe'n nsaj xe' ejnin na't xkonint, nternin xmaye'nt te'j taq'un wi'tz ky'ik'b'il xkonsb'il poq. Ye taq'le'n stzib'lala'tz tajwe'n che'n tz'aq'lij tul wi'tz u'j aq'ol tzi'b'lal le qaqt xaw xomtaz ye lb'aj wi' jun yob' xkonse'n poq.

Q I Txol. Ka'wl tetz Xajb'il. Ye ka'wl tetz xajb'il sma'le':

- a) Ye weqle'nku'n, xkonse'n ejnin xhchojle'n wi'tz xajb'il na'oktazaj ejnin na'el tetz Wi'tnum ejnin e'ch weqlka'wl weqoltetz tetz Wi'tzka'wle'j, b'ajoq yol tib'aj ejnin taq'le'n kuj te'j;
- b) Te'j e'ch txolb'il qo lje' tx'exu'n tan tiky'e'n tq'ab' junt kyeqil poq aq'ijt tetz jujun weq kmon, junt ajkaw, q'ab' Wi'tnum nqo kmon b'ano'nku'ntib'. Ye tx'exa'n tqanil poq tajwe'n tz'aq'lij stzib'lal lajqe'lchan tetz Kmon B'anol Ka'wl ejnin tq'ab' ky'ik'b'il xkonsb'il poq.

Kyi Isk'ul tz'iky' tx'exu'n e'ch poq tetz weql txolb'il aq'un nqo weqtxolb'il yukb'il aq'un, nqo xhchojle'n tx'oq'b'e'n kmon.

- c) Ye xkonse'n poq ejnin lejens'n te'j alchoq naxtx'ak ejnin na'oktazaj atchku'nwutz;
- d) Ye e'ch weqlka'wl ejnin ma'lb'il te'j na'ok tzaq' ye natelsaj kyeqil tx'oq'b'e'n kmon tk'u'l ejnin tzolte'j Wi'tnum, wa'tze'n ejnin xhchojle'n;
- e) Ye e'ch ma'lb'il xkonq tan xq'uqe'n ejnin tan chitxuq'e'n e' kmon at poq xhchiq'ab' tetz chixkonsb'e'tzkuntu', natelsaj taq'le'n kuj te'j ejnin b'anle'nku'n xajb'il.
- f) Ye puntil ejnin tajlal xhchojla'n kyaq'un kyeqil e' elsan stzi' wi'tz ajkaw ejnin aq'unwil txo'l kmon e'kyen jun q'ab' Wi'tnum nqo kmon chib'ano'nku'nkyib'.

Ntina'tzkuntu' xak ltzma'laj te'j e'ch txolb'il qo al skyetz jun elsan stzi' wi'tz ajkaw xhchuklalkunin ejnin tantu' tajwe'nil te'j taq'un txo'l kmon, chitz'ama' poq tan b'anle'n kyaq'un.

Atkyen xtxintxal alchoqtu' kob'ox't puntil ye lb'ajij chojo'n ejnin che'n tzb'ajq twi' juna'tz ye ltaq' kuj te'j.

g) Ye puntil tan tajsqe'n poq naxkon txo'l kmon.

h) Ye e'ch puntil tan xhchamle'n poq na'oktzaj txo'l kmon.

Ye qo ltz'amlij tqanil jun aq'un nqo lb'ajij aq'un ye qo ltx'amxtzaj kob' nqo ala' yob' xkonse'n poq, tajwe'n oqku'n tul ajal ejnin puntilku'n niky'na' poq tajwe'n tan wi'tza'nku'n le e'ch tqanil xajb'ila'tz.

Q O Txol. Xetxumu'n b'ixb'a'nt tan ka'wl. Che'nkuntu' wutzkyen te'j kmon b'anol ka'wl tetz Wi'tnum, telse'ntzaj ka'wl tetz xku'tx b'ixb'a'nt ejnin kyi b'ixb'ant; chojb'il b'a'n, ejnin e'ch ch'eya'n atkunin wutzil, chi najaq tajwe'nil tetz Wi'tnum ejnin niky'nintu' sb'an ejnin lb'ajij xtisya' te'j xku'txi'n, ncha'tz tan b'ixb'aje'nku'n xe' tan molche'n poq chi nakyal e'a'j:

a) Ye b'ina jalsan na'ok qb'al tan xku'txi'n;

b) Ye kyi'k kyokb'il te'j;

c) Na'tzun wutzkyent xku'txi'n ejnin jun wutzaj te'j b'isb'ila'tz;

d) Xe' tan toke'n xku'txi'n ejnin b'ixb'aje'nku'n xku'txi'n;

e) Telse'n chojo'n tib'aj, telse'n wi' chojo'n, tajse'ntzaj chojo'n ejnin jese'n wi' chojo'n; ejnin

f) E'ch iky'e'n tib'aj ejnin kawsb'iltetz xku'txi'n.

Kyi'k q'ej, kyi'k xak e'ch b'i bixb'ajij kyi'k nimel q'ej swutz ka'wl ye qo litzol nqo xtx'exe'n weql ka'wl tz'aqnaqku'n, ma'lanltetz xe' molche'n poq tetz xku'tx. Ye e'ch b'i b'ixb'ajij tetz weql ka'wlil kyi lsk'ul ye ltx'ixpe'n xe'a'tz ejnin xhche'lqku'n tan weqle'n weq txumb'il ye natelsaj peye'n ky'iltqanil aq'un tetz xku'txi'n ejnin b'ixb'aje'nku'n e'ch weqtxolb'il xhch'eyan tan molche'nku'n.

W P Txol. Xe' jalse'n poq ejnin b'amb'il Wi'tnum. Kyeqil ka'wl naxtxol jalse'n poq ejnin b'amb'il Wi'tnum, tajwe'n txol na't lsite't xe', na't litz'eltzit poq b'ixb'a'nt tan b'anle'n.

Ye qo jalse'n poq nqo b'amb'il, qo kyi xomkyen xek'u'l ejnin kyi nachajontzaj le wi'tz xajb'il na'oktzaj ejnin na'el tetz Wi'tnum aq'ijt kuj te'j tan xkonse'n te jun yob'e'tz, ye xajb'il kyi lsk'ul ch'uysij tan Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum ye qo kyi lkyaq' jun chiyol e' kmon wi'tz ajkaw wi'b'anlwi'tnum.

Qo kyi xom chiwi' e' kmon wi'tz ajkaw wi'b'anlwi'tnum te'j, ye Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum, ntina'tzkuntu' kyaq'a' kuj te'j xhch'uysa'n wi' xajb'il ye qo lkyaq' chiwi' alning kob' q'u'j te'j oxkuntu' che'l kyajlal e' b'anol ka'wl.

W q Txol. Taq'le'n tqanil poq naxkon tan Tajkawil Wi'tnum. Ye kmon wi'tz ajkaw wi'b'anlwi' Wi'tnum staq'e' jun yob'nintu' tqanil poq naxkon tan Wi'tnum swutz Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum.

Ye wi'tz jatx aq'una'tz weqe' xhchojle'n xajb'il tetz yob'a'tz ejnin tz'iky'pon ta'n swutz wi'tz ky'ik'lb'il xkonsb'il poq tan tajtzqel, le ox xaw b'axkunin le jun yob'. Ye sqen tz'amlij chojo'n, ye wi'tz ky'ik'lb'il xkonsb'il poq staq'e' txolb'il tzib'lal ejnin tz'elu'l tu'jil qale natalwit

ya'stzun tana'n, tul kobox q'ej ye kyi ltzyky' tul kob' xaw, tajwe'n tan tiky'e'nt swutz kmon b'anol ka'wl tetz Wi'tnum, ya'stzun tz'aq'on kuj nqo kyi' te'j jun chojo'natz.

Ye qo kyi ltz'aq'lij kuj te'j, ye Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum, tajwe'n tzaq txolb'il tzip'lal nqo txole'n ye b'i nataj, ejnin qo i'tz jun txolb'il at txintxal tz'iky'aq techl tq'ab' wi'tz jatx aq'un ajtzqanl kmon.

Ye wi't aq'lij kuj te'j xajb'il, tz'aq'loq tzip'lal le wi'tz uj aq'ol tzip'lal, jun jutzb'il wi' xhe'nku'n tana'n pu'q Wi'tnum.

Ye weq kmon, q'ab' Tajkawil Wi'tnum nqo kmon b'ano'nku'ntib' tetz Wi'tnum, at chixajb'il kyetzkontu', tzkyaq'e' swutz Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum, ite'nin puntila'tz ejnin tajlal q'ej jun chojo'na'tz, tan b'aje'n tana'n ye xetxumu'n junit tz'an qb'al tan txuq'e'n poq na'oktaz ejnin na'el tetz Tajkawil Wi'tnum.

W w Txol. Poq tetz kywbs'il. Tan tele'nku'n te'j qale wutzint xhchojle'n e'ch weqtxolb'il tetz b'ena'n swutz tu poq ejnin txo'l kmon nachib'an e' kmon jutzb'il ye kob'oxintzi taw kyi nachipoqin te'j, ajsqa'ntche' le Wi'tnum, ye Wi'tnum b'ixb'aje' mu'xh poq ye ntina'tz xak tetz kywbs'il te'j kyetz chixajb'il at xhchiq'ab', tetz q'ab' Wi'tnum nqo chib'ano'nku'nkyib', te'j ch'eya'n kob'oxintzi taw qo che'n Isaj tzolte'jlen Wi'tnum. At jun ka'wl tзма'lanq te'j jun weqla'tz.

W e Txol. Xetxumu'n tan xkyewe'n qb'al tan chojo'n. ye q'ab' weql xku'txi'n tajwe'n tz'aqnaqku'n sb'an ejnin niky'nintu' lkawune't. Tan tele'nku'n qb'al te'j ye e'ch ka'wl tetz xku'txi'n kupon weqij, che'n lom te'j xetxumu'n tan xkyewe'n qb'al tan chojo'n.

At txintxal e'ch xku'txi'n ye ltz'oktu' majle'n ejnin lpaqon wutz nqo nimte'nku'n tz'iky' wi' le Wi'tnum. Napaqon nqo nimte'nku'n tz'iky' wi' xku'txin nab'an qo'q ite'nin taqle'na'tz na'aq'ontetz ta'tzte'nin na'ele't twi' ajchojonl, ye qo b'ixb'a'nku'n kob' nqo ala' tir, tan jun nqo ala' xone'n ye at ka'wl xhchiq'ab' tan b'ixb'aje'n xku'tx ejnin te'j ite'nin aq'una'tz nqo kob'ox tqanil q'ej nab'ixbajj.

Ye e'ch txolb'il napaqon wutz nqo nimte'n wi' nab'an xku'tx ye ltz'eltzaj taqle'n txolb'il txo'l kmon, ye Wi'tzka'wle'j tajwe'n cheb'kontu' tz'elkyen tan kyi b'anone'n il te'j xhchamle'n poq.

O'I'N KOLOJ Wi'tz Ky'iky'lom

W r Txol. Weqoltetzetz, Kmon Jutzb'il ejnin Chixak e' Wi'tz Ky'iky'lom. Ye e' Wi'tz Ky'iky'lom tetz Wi'tnum, i'tz jun wok'oj wunaq b'ixb'a'nt tan ky'iky'le'n b'ano'nku'ntib' Wi'tnum, q'ejka'wl ejnin q'ej Wi'tnum, jutze'nku'n kyeqil kojb'il Wi'tnum, tzatzi'n ejnin ky'iky'b'il tetz tk'u'l ejnin solte'j Wi'tnum.

Junit ejnin kyi ljaxku'ntib', ya'tzku'n wi'tz kyaq'un, kyi'k kyokle'n te'j junt jilwutz Txumu'n nab'ajj pito'nib' te'j, k'ulutxum ejnin kyi jalenq chitxim te'j.

At chikyewel weqij witz'otx', wi kyeq'eq' ejnin tib'aj pitz'a' tzikojb'il Wi'tnum.

Ye chikmon jutzb'il weqi'n tana'n q'ej ejnin che'n nachixom te'j xeTxumu'n tetz xome'n jaq' ka'wl ejnin k'ulutxumil.

W t Txol. Txintxal skyetz jun txob' wunaq ye Ichixkonsaj ma'kl kyi ajsqa'nt tan ka'wl. At kawsb'il kmon jutzb'il tetz jun txob' wunaq ye Ichixkonsaj ma'kl ye kyi nataq' ka'wl tetz Wi'tnum wi' te'j nqo kyi nataq' ama'l tetz ejnin le e'ch weql ka'wl.

W y Txol. Pisyo' ejnin munl b'ajx ajkaw tetz Wi'tnum chixo'l e' Ky'ky'lom. Ye b'ajx ajkaw tetz Wi'tnum i'tz wi'tz ajkaw tetz Wi'tz Ky'iky'lom ejnin staq'e'nin ka'wl xhchiwi' e' wi'tz ky'iltqanil e' Wi'tz Ky'iky'lom nqo ka'p ky'ilchiqanil nqo junt niky'nintu' at q'ej le Wi'tz Kyewel Wi'tnum wi'a' tetz oyintzi', ye na'aq'uj sju' pisyo' tetz wi'tz ajkaw tetz jatx aq'un tetz kolb'il Wi'tnum.

Te'j jun xlaja'tz at munl ye naxhchajtzaj ka'wl ejnin ya'tzku'n xak te'j jun tx'aqaje'j:

- a) Telsa'ntzaj ka'wlil tan kyoqe'n Wi'tz Ky'iky'lom tan oyintzi' ejnin tan chipaqxe'nt le chikulb'il; ejnin
- b) Tokse'n chiq'ej e' b'ajxon tetz Wi'tz Ky'iky'lom tetz Wi'tnum chitana'n at tzatzi'n ejnin qo natzan oyintzi', ncha'tz taq'la'n techl q'ej ejnin q'ej chib'alajil e' Wi'tz Ky'iky'lom le e'ch txolb'il ejnin puntil b'ixb'a'ntkyen tan Wi'tz Ka'wl kyetz Wi'tz Ky'iky'lom ejnin junt tx'aqajt ka'wl ejnin weql ka'wl tetz Wi'tz Ky'iky'lom. Ncha'tz kuj ye taq' ch'eychojo'n kyi b'ixb'a'nt.

W u Txol. Ttxolb'il najaq tan toke'n qb'al tetz Ajkaw tetz Wi'tz Ky'iky'lom. Tan toke'n qb'al tetz ajkaw tetz wi'tz ky'iky'lom tetz Wi'tnum tajwe'n nitxajil Wi'tnum, che'n mi'tz'ij ejnin kye kunin oknaq tetz nitxajil junt tnum tzolte'j wi'tnum.

W i Txol. Ttxintxal. Ye e' weqoltetz Wi'tz Ky'iky'lom Wi'tnum ye nachaq'uje't, kyi'k ama'l skyetz tan kyoqe'n tan siky'o'n, ejnin kyi'k ama'l skyetz tan chijaqol te'j jun weql Txumu'n nab'ajij pito'nib' te'j. Ncha'tz kyi'k ama'l skyetz tan je'n chik'ub'ulkyib' tan jaqle'n mb'i nakyaj.

W o Txol. Ch'eya'n staq'e' Wi'tz Ky'iky'lom. Ye Wi'tz Ky'iky'lom staq'e' ch'eya'n te'j e'ch txolb'il na'ojqel nqo e'ch il nanojkyen txo'l kmon.

W p Txol. Weqtxol ka'wl skye'j e' Wi'tz Ky'iky'lom. Ye Wi'tz Ky'iky'lom tetz Wi'tnum che'n chixomoq te'j b'ixb'a'nt le Wi'tz Ka'wl tetz Wi'tnum, ye kyetz chiWi'tz Ka'wl ejnin junt tx'aqajt ka'wl ejnin weql ka'wl tetz Wi'tz Ky'ikylom.

QAQI'N KOLOJ

Wi'tz Jatx aq'un ajsqanl kmon ejnin Wi'tz Elsb'il Tzi'aj tetz Wi'tnum

W Q Txol. Wi'tz jatx aq'un ajsqanl kmon. Ye wi'tz jatx aq'un ajsqanl kmon i'tz jun wok'oj naq tajtx'amij ky'iltqanil aq'un txo'l kmon ejnin skyetz e' wi'tz ka'l pujb'il xtisya' ba'no'nku'ntib' kyaq'un, ye wi'tz xak i'tz tan tiwle'n tan tele'nku'n qb'al te'j e'ch ka'wl tetz Wi'tnum. Ye weqb'il ejnin puntil tz'aq'uj, che'n xomoq tzaq' tetz ka'wl.

Ye Tajkawil wi'tz jatx aq'un ajsqanl kmon i'tz ye Wi'tz ajtxuq'inlt ejnin che'n wutzkyen te'j tan b'anle'n aq'un tan tokse'n te'j tqan kmon qo ljuchun. Tajwe'n ajtx'olol ka'wl tetz chikmon ka'l ejnin ite'nin b'alajila'tz najaq te'j chij najaq skye'j e' wi'tz ajkaw tetz xtisya', ejnin sb'ixb'ajoj taq'un b'ajx ajkaw tetz Wi'tnum, che'n siky'loq chixo'l qaq b'i'aj b'ixb'a'ntche' taq'un kmon at sju' tan b'ixb'aje'nkyen chib'i', weqijku'n taq'un b'ajx ajkaw tetz wi'tz pujb'il wi' xtisya', ya'stzun jutltetz, ye e' wi'tz ajkaw tetz q'ab' chusu'n tetz jatx chuusu'n tetz ka'wl, nqo txob' chusu'n tetz ka'wl ejnin tetz chusu'n tib'aj najlb'i kmon, skyetz e' ka'l tetz wi'tz chusu'n tetz Wi'tnum, ye b'ajx ajkaw tetz kmon wi'b'anlwi' kmon ka'l skyetz e' ajtx'olol ka'wl ejnin e' xe'tz'ib' tetz ka'wl tetz Wi'tnum ejnin b'ajx ajkaw tetz wi'tz ka'l ye na'aq'on q'ej jun kmon ka'la'tz.

Tan b'aje'n siky'o'n skye'j e' b'ixb'ajoj chisiky'le'n at tajwe'nil lkyaq' chiwi' te'j alning kob' q'u'j te'j oxkuntu' che'l tajlal jun kmona'tz ate' sju'.

Ye Itz'ok siky'o'n, chitana'n weqle'n kmon cha'toq sju'; ncha'tz chitana'n weqle'nku'n kob'ox b'i'aj b'ixb'ajoq chisiky'le'n, kyi lk'ulchij jun elsanl chitzi'.

Ye Wi'tz Ajtxuuq'inl tz'a'toq kyaj yob' sju' taq'un tan b'anle'n munl, ite'nin q'ej i'a'tz ejnin kyi'k tokb'il te'j tqan chikytane'n e' wi'tz ajkaw tetz wi'tz pujb'il wi' xtisya'. Ye b'ajx ajkaw tetz Wi'tnum, kuj ye ltx'exe'n tantu' jun txolb'il atkunin wutzil b'ixb'a'ntkyen.

W W Txol. Wi'tz Elsb'il Tzi'aj tetz Wi'tnum. Ye wi'tz elsanl stzi' Wi'tnum, ye tetz pisyo' i'tz munl tan taq'le'n ch'eya'n ejnin aq'ol kyajta'ql e' weqlwunaq ejnin kmon tetz tjkawil Wi'tnum. Ye tetz kmon jut'ib' ejnin taq'un, che'n xomoq tzaq' tetz ka'wl.

Ye Wi'tz Elsanl Stzi' Wi'tnum, i' na'elsan stzi' Wi'tnum ejnin i'tz tajkawil wi'tz elsb'il tzi'aj tetz Wi'tnum. Tzb'ixb'ajoq taq'un b'ajx ajkaw tetz Wi'tnum, ncha'tz kuj tx'x'axa'n tantu' jun txolb'il atkunin wutzil b'ixb'a'ntkyen.

Tan toke'n qb'al tetz Elsanl Stzi' Wi'tnum tajwe'n i'tz jun ajtx'olol ka'wl le chikmon ka'l ejnin ita'nin b'alajil i'a'tz nataj chi najaq te'j jun wi'tz ajkaw tetz wi'tz pujb'il wi' xtisya'.

Ye Wi'tz Elsanl Stzi' Wi'tnum, tz'a'toq kyaj yob' tan aq'un sju' ye munl ejnin ita'nin q'ej i'a'tz ejnin kyi'k tokb'il te'j tqan chikytane'n e' wi'tz ajkaw tetz wi'tz pujb'il wi' xtisya'.

JUQI'N KOLOJ Weqtxolb'il Tpilta'

W E Txol. B'ano'nku'ntib' Tpilta'. Ye e'ch wiq'ab'aq tnum tetz Wi'tnum, i'tz kob'ox kmon chib'ano'nku'nkyib'.

Txo'l kob'ox chimunl, natajtkyen skye'j:

- a) Siky'le'n kyetz kyajkawil;
- b) Stz'amle'n ejnin i' tz'i'lon tetz pu'q; ejnin
- c) B'anle'n b'a'n txo'lte'nin kmontz, weqle'nku'n tetz tx'otx' at tq'ab' ejnin tan tele'nku'n te'j tetz wutzin te'j.

Tan tele'nku'n te'j tajwe'nil, tzkyaq'e' ka'wlil ejnin weql ka'wl nataj.

W R Txol. Kmon ajkaw tetz tpilta'. Ye kmon ajkaw tetz tpilta', tzb'ajoq taq'un jun kmon weqijku'n, qale atit alkal elsanl chitzi' kmon ejnin e' ch'eytxumu'n te'j, che'nin siky'ijche' le siky'o'n naq'altij qb'al te'j ejnin ewunku'n tan kyaq'uje'n kyaj yob' te'j tqanil kyaq'un, kuj chije't siky'ij.

W T Txol. Xajb'il wiq'ab tnum. Ye e' kmon naq tetz Tpilta', tajwe'n chijoy puntiil kyewse'n xajb'il wiq'ab' chitnumil, cha'stzun lb'nix e'ch aq'untz ejnin tan chixkone'n te'j e'ch tajwa 'nil.

Ye xhchamle'n, poq che'n xomoq tzaq' xeTxumu'n b'ixb'a'nt le txol Q O le Wi'tzka'wle'j, te'j ka'wl ejnin te'j chitajwe'nil e' wiq'ab' tnum.

W Y Txol. Tzajснаq.

W U Txol. Xajb'il skyetz Tpilta'. Ye kmon wi'tz ajkaw wi'b'anl Wi'tnum tzaq'e' lajuj tul o' k'al te'j wi'tz xajb'il skyetz kyeqil tpilta' tetz Wi'tnum, xomoqkyen le wi'tz xajb'il ye nab'ixb'ajij jun yob'nintu' te'j ye na'oktzej b'ixb'a'nt tetz Wi'tnum. Ye poqa'tz tajwe'n jatxlij chi puntil naxtxol ka'wl ejnin xkonsoq alning jun mutx' tu lajuj tu o' k'al tetz e'ch weqltxolb'il ejnin weqlil Txumu'n tetz chusu'n, ky'iky'le'n tzantzal weql aq'un txo'l kmon ejnin tan b'anle'n aq'un txo'l kmon tan b'nixewe'n mu'xht b'alajil najlb'il wunaq. Ye lajujt tul o' k'al at tzwi', kuj xkonsaj tan xhchojle'n b'i nataj tetz tan taq'uje'n.

At txintxal Itz'ok pitij ntx'aqajt xajb'il le wi'tz xajb'il na'oktzej nqo na'el tetz Wi'tnum tan taq'le'n skyetz e'ch tpilta' ye nq'etz che'n nasaj xe' te'j txolb'il jatxle'n poq ye ka'wlnin na'alontzej tan taq'le'n skyetz tib'aj e'ch xku'tx ntina'tz xak.

W I Txol. Ama'l tan kyi toke'n te'j chiqan e' alkal. Ye e' alkal, kyi lsk'ul chitz'amxij qo'q tokse'n te'j chiqan qo ntaxq eltzej weq tzip'lal tan ajkaw tetz xtisya' at tokle'n te'j qo jataq' ama'l tan weqle'nku'n til, jaltku'n e'ch txolb'il qo ltx'amxku'n tan b'anle'n il.

W O Txol. Ma'lb'il te'j Alchoq Tajwe'nil tetz Tpilta'. Tan b'anle'n tana'n tetz ka'wl ejnin tan tele'nku'n te'j tzb'ixb'aj, kyeqil Tpilta', kuj chib'ixb'aj ma'lb'il te'j, alchoq tajwe'nil tetz Tpilta', che'n lxiom te'j ka'wl ejnin wunaqil tan chixkone'n tetz xhk'ul, che'n lxiom qo at xajb'il ejnin tajwe'nil, che'n chaq'uj jaq' ka'wl alkal.

E P Txol. Wi'tz q'ej ejnin kyiwsb'iltetz e'ch meb'i'l wiq'ab' tnum. Ye meb'i'l, aq'ol poq, chojb'il b'a'n ejnin b'ixlchojo'n ya'stzun meb'i'l tatzkuntu' wiq'ab' tnum ejnin tz'atoq ita'nin kyiwsb'ilkyetza'tz ejnin wi'tz chiq'ej chitana'n meb'i'l Wi'tnum.

E q Txol. Txintxal telse'n b'ixlchojo'n nqo chojb'il b'a'n tetz wiq'ab' tnum. Kya'lnin jun weqkmon tetz Tajkawil Wi'tnum at tokb'il taq'un telse'n wi' b'ixlchojo'n nqo chojb'il b'a'n tetz wiq'ab' tnum, tetz junintzi' wunaq nqo kmon ajtzqa'nt tan ka'wl, jaltku'n qo e' Tpilta' lb'anontetz ejnin qo nab'ixb'aj Wi'tzka'wle'j.

E w Txol. Ka'wlil aq'un tetz tpilta'. Ye kyaq'un e' elsanl stzi' wiq'ab' tnum ejnin e' aq'unwil tetzaj Tpilta', chixomoq jaq' weql ka'wl tetz aq'un Tpilta'.

QAQI'N WEQL

Kyiwsb'il nataq' Wi'tz Ka'wl ejnin kolche'n b'alaj nuk'u'nib' le Wi'tz Ka'wl

B'AJX KOLOJ

Chajo'n tan kolo'nib'

E e Txol. Ama'l tan chajo'n tan kolo'nib'. Alchoq skyetz kyeky wutzil jopij xetze', kyi'k paj tz'amij nqo maqij wutz tan b'ikuntu' junt puntil ama'l tetz tan tele'n tzaqpu'n, oqnaq techl tan tx'aqxe'n ama'l at tetz i' nqo natzan tan tijle'n b'uchb'iltetz, petzunq atkunq xe' til tul ka'wl mo'k xetze', nqo tz'amij, at ama'l tetz tan jaqol chajo'n tan kolo'nib' lajqe'lchan xhchiwutz wi'tz ama'l pujb'il xtisya', ye xak i'tz tan telse'ntzej nqo lkyewsij ama'l, ye ama'l at tetz, Itzajsij wi' b'uchle'n nqo tzajse'n b'uchxel at i' tq'ab'.

Ye qo Itz'eltzej ka'wl taq'un wi'tz ama'l pujb'il xtisya' tan stzaqpe'nlen wunaq tz'amij ye kyi'k xe' til, tz'elpon tzaqpu'n te'j jun tquja'tz ejnin le ama'la'tz.

Ye chajo'n tan kolo'nib' natzan jaqle'n, che'n tzb'ajoq le ama'l qale atit wunaq tz'amij, kyi'k tajwe'nil tz'a'lxij nqo tz'aq'lij stzip'lal qo ya'tz tzaq pujul xtisya' nqo wi'tz ama'l pujb'il xtisya' ye lma'lanq te'j wunaq.

Tajwe'n tz'aq'lij chajo'n tan kolo'nib' te'j wunaq tz'amij, nach'eyan ejnin natzan jaqle'n te'j.

E r Txol. Chib'isb'il e' ajuchunl. Ye e' ajkaw Ichikawun tan tewa'nku'n wunaq tz'amij nqo kyi Isk'ul lxhchajon ta'n swutz wi'tz ama'l pujb'il xtisya', nqo alchoq puntil saqchij te'j jun kyiwsb'ile'tz, ncha'tz chikyetane'n e' lb'anontetz, chijuchunq te'j jun il talq'e'n wunaq ejnin chikawsoq chi naxtxol ka'wl.

Ye nsqen b'ajij xo'n te'j tan joyle'n ejnin kyi ljal tqanil wunaqa'tz ye maq'lij u'j tan jaqle'n chajo'n tan kolo'nib', ye wi'tz ama'l pujb'il xtisya' ninin tzkawunq lajqe'lchan tan txuq'e'n txolb'ile'tz, jalenku'n tz'eltzajkunin le sqil.

KA'P KOLOJ

Ch'eyb'il

E t Txol. Qale Isit xe' ch'eyb'il. B'ixb'a'ntkyen ch'eyb'il, ye xak i'tz tan chikolche'n wunaq tq'ab' ye na'ok kyechl, ye napajlij ama'l at tetz skyetz nqo tan paqxe'n xkonse'n ama'l at skyetz qo nsqenkyen b'ajij pajle'n ama'la'tz. Kyi'k mu'xh ama'l kyi'kq ltajkyen ch'eyb'il te'j ejnin ilenin sb'ajoq te'j mb'i lb'ajij, tz'aq'lij jut' tzib'lal, b'i lb'ixb'ajij nqo ka'wl tetz jun ajkaw ky'a'n taq'le'n tokse'n techl wunaq ta'n, maqle'n wutz nqo pajle'n e'ch ama'l ye nakyewsaj Wi'tz Ka'wl ejnin kob'ox't ka'wl.

TOXI'N KOLOJ

Tzolb'il kye'j e'ch ka'wl

E y Txol. Tzolb'il Kye'j e'ch ka'wl te'j e'ch txolb'il lajluchku'n nab'ajij. Te'j e'ch txolb'il lajluchku'n nab'ajij, le kyeqil weqtxolb'il te'j alchoq at tokb'il te'j nqo na'tzun lkawun te'j, te'j alchoq jatxb'il weq ejnin te'j stjasa'nku'n chojb'il juchu'n ejnin ye ntaxq eltaz u'j qale natalwit kaws nab'ixe', ye e' xhchib'anonq il ta'n, kuj chaq'uj tan tokse'n, maqle'n wutz tan b'ena'n xhqom kob'ox't q'ej nqo na'ultzaj tib'aj ye tzolb'il te'j kyeqil nqo jalajintzi xla'j ka'wl. Ye Wi'tzka'l pujb'il xtisya' tajwe'n taq'e' yol tib'aj.

E u Txol. Tzolb'il kye'j ka'wl najop wutz kyeqil. Ye e'ch aq'un ye na'ok tan pajle'n e'ch ka'wl, weqka'wl nqo b'i' b'ixb'a'nt ye najop wutz kyeqil, jatzolchij nqo jab'ajij iky'e'n tib'aj jalajintzi' nqo kyeqil, cha'nin tz'opon chajol tetz swutz wi'tz ama'l pujb'il xtisya' nqo wi'tz ajkaw ma'lanl te'j xkonse'n Wi'tz Ka'wl.

KYAJI'N KOLOJ

Wi'tz Ky'ik'lom tetz Xkonse'n Ka'wl

E i Txol. Munl Wi'tz Ky'ik'lom Tetz Xkonse'n Ka'wl. Ye Wi'tz Ky'ik'lom tetz Xkonsa'n Ka'wl i'tz jun wi'tz ka'l b'ixlij b'ano'nku'ntib' tan kawu'n, ye munl i'tz kolche'n b'alaj xkonse'n Wi'tz Ka'wl; na'aq'uj chitana'n jun wi'tz ka'l tetz kmon ka'l jatxo'nlentib' skye'j junt tx'aqaj weql kmon tetz Wi'tnum ejnin nab'an tetz munl ntina'tz at tokle'n te'j ye nab'ixb'aj Wi'tz Ka'wl ejnin ka'wl te'j weqle'tz.

Ye xajb'il wi'tz kawb'il ma'lanl te'j xkonse'n Wi'tz Ka'wl b'ano'nku'ntib', skyiwsoq tan jun tajlal poq te'j ye na'oktaz tq'ab' Kmon Wi'tz Ajkaw B'anol Tana'n Xtisya'.

E o Txol. Weqle'nku'n Wi'tz Ky'ik'lom Tetz Xkonse'n Ka'wl. Ye Wi'tz Ky'ik'lom Tetz Xkonse'n Ka'wl, weqijku'n kya'n o' wi'tz ajkaw tetz xtisya' b'ixlche'. Te'j jujuna'tz tz'a'toq jun wutzkok tetz xel. Ye ltajtzqej alchoq txolb'il ye nastzol q'ej Wi'tz Ka'wl xhchiq'ab' e' wi'tz pujb'il wi' xtisya', ye Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum, ye b'ajx ajkaw nqo ka'p ajkaw tetz Wi'tnum, ye tajlal wunaqil jupon tan juq xone'n; sb'ajoq tx'ilo'n tan chisikyle'n kob't wi'tz ajkaw tetz xtisya' chixo'l e' ate'kyen wutz chikok tetz chixel.

Ye e' wi'tz ajkaw tetz xtisya', cha'toq o' yob' sju' chimunl ejnin chib'ixb'ajoj tan xtxolb'ile'j;

- a) Jun wi'tz ajkaw tetz tajlal Kmon tetz Wi'tz Pujlb'ilwi' Xtisya';
- b) Jun wi'tz ajkaw tetz xtisya' te'j tajlal Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum;
- c) Jun wi'tz ajkaw tetz xtisya' tetz b'ajx ajkaw tetz Wi'tnum le Chikmon Ajkaw tetz Jatx aq'un;
- d) Jun wi'tz ajkaw tetz xtisya' tetz Wi'tz Kmon Ajkaw tetz Wi'tz Chusu'n tetz Ka'l tetz Wi'tz Chusu'n tetz Wi'tnum; ejnin
- e) Jun wi'tz ajkaw tetz xtisya' tetz kmon ka'l skyetz e' ajtx'olol ka'wl.

Ite'nin tquje'tz ye lb'ixe' jun ye b'ixeqkyen, siky'loq junt ye tzkyajq wutzkok tetz xel, swutz Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum.

Ye b'ixb'aje'nkyen Wi'tz Ky'ik'lom Tetz Xkonse'n Ka'wl, b'ajoj chib'ixb'aje'n ox xaw tib'aj ye Ichib'ixe'kyen kmon b'anol ka'wl tetz Wi'tnum.

E p Txol. Xtxolb'il najaq te'j wi'tz ajkaw tetz xtisya' tan toke'n te'j Wi'tz Ky'ik'lom Tetz Xkonse'n Ka'wl. Tan toke'n qb'al tetz wi'tz ajkaw tetz xtisya' te'j Wi'tz Ky'ik'lom Tetz Xkonse'n Ka'wl, at tajwe'nil ye Itz'elku'n qb'al te'j najaq:

- a) Tajwe'n nitxa'jil Wi'tnum che'n mi'tz'ij;
- b) Tajwe'n ajtx'olol ka'wl at le kmonil;
- c) Tajwe'n ajsqe'nt wutz ejnin sqojku'n te'j tz'aq'uj; ejnin
- d) Tajwe'n nsqen el alning o'lajix yob' stz'amol wi'tz taq'un.

Ye e' wi'tz ajkaw tetz xtisya' te'j Wi'tz Ky'ik'lom Tetz Xkonse'n Ka'wl, ite'nin b'a'na'tz tz'aq'loq skyeetz, kyek tokyle'n te'j chiqan chi kyetane'n e' wi'tz ajkaw tetz xtisya' tetz wi'tz pujb'il wi' xtisya'.

E Q Txol. Bajx ajakaw tetz Wi'tz Ky'ik'lom Tetz Xkonse'n Ka'wl. Ye b'ajx ajkaw tetz Wi'tz Ky'ik'lom Tetz Xkonse'n Ka'wl, e'te'nin wi'tz ajkaw tetz xtisya' b'ixlche' tan weqle'n, tan kya'ta'n tan wi'b'aje'n xonqlen xhchiwutz jun yobnintu' tqanil kyaq'un tetz jujun, che'n lxe'tzaj te'j jun jatelaji'n, xomche'tkyen e' xomtnin tajlal chiyob' wutzkok.

E W Txol. E'ch Munl Wi'tz Ky'ik'lom Tetz Xkonse'n Ka'wl. Ye Wi'tz Ky'ik'lom Tetz Xkonse'n Ka'wl at kob'ox munle'j;

- a) Tajsqe' ntina'tz jun jatxb'il weql, te'j e'ch tzolo'n nab'ajij te'j e'ch ka'wl nqo mb'i lb'ixb'ajij tib'aj kyeqil, ye napajlij mu'xh nqo kyeqilku'n tzolijt te'j;
- b) Tajsqe' ntina'tz jun jatxb'il weql at q'ej chi tana'n wi'tz ka'l pujb'il xtisya' at q'ej wije'tlen tetz kolb'ilib'aj te'j e'ch xtxolb'il tetz kolo'nib' nachiku' aq'ij tan b'anle'n Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum, wi'tz pujb'il wi' xtisya', b'ajx ajkaw ejnin ka'p ajkaw tetz Wi'tnum;
- c) Tajsqe'n ye najaqlij telse'n q'ej te'j kyeqil e'ch kolo'nib' na'ok aq'ij swutz alchoq wi'tz ka'l tetz xtisya'. Ye qo che'n tz'ok jaqla'n telse'n q'ej tan b'anle'n jun jutza'n wi'

taq'le'n tzip'la' tetz kolo'nib' tetz wi'tz pujb'il wi' xtisya', ye Wi'tz Ky'ik'lom Tetz Xkonse'n Ka'wl, jepen kob't wi' wunaqil ajch'eyum chi b'ixb'a'nt le txol E i;

- d) Tajsqe'n ye najaqlj telse'n q'ej te'j kyeqil e'ch tzolo'n na'ok tan b'anle'n e'ch ka'wl natzan pajle'n te'j e'ch txolb'il stz'elqku'n tzolche'n ka'wl le alchoq xtisya', le stjajsb'il chojb'iljuchu'n, nqo te'j e'ch txolb'il nab'ixe' tan ka'wl te'j weqle'tz;
- e) Taq'le'n Txumu'n tib'aj puntiku'n xkonsij Wi'tz Ka'wl te'j oknaq yol te'j, k'ulu'nib' ejnin weqb'il Txumu'n tetz ka'wl, ye Ichijaq alchoqtu' weqkmon tetz tajkawil Wi'tnum;
- f) Tajsqe'n ejnin pujle'n wi' ye natelsaj alchoq oyuntzi' qale lkawune't te'j weqle'tz tan xkonse'n puntiku'n Wi'tz Ka'wl;
- g) Jutz'e'nku'n b'alaj chusu'n ejnin xeTxumu'n tetz Wi'tz Ka'wl ye xak i'tz tan b'ixewe'nku'n jutz' tzip'la' te'j xhch'eyb'il ejnin tetz tzolb'il kye'j e'ch ka'wl, tajwe'n tz'a'tij kya'n jun q'ejnintunin aq'ol tqanil nqo u'jtzip'la' tetz jutz' Txumu'n tetz wi'tz ka'l tetz xtisya';
- h) Taq'le'n Txumu'n tib'aj tzolche'n e'ch ka'wl maqijt wutz tan kmon wi'tz ajkaw Wi'b'anl Wi'tnum nachi'ilin ta'n nastzol Wi'tz Ka'wl; ejnin
- i) Tq'unse'n, Txumu'n, txole'nku'n nqo tajsqe'n e'ch taqla'n at tokle'n te'j b'ixb'a'nt le Wi'tz Ka'wl tetz Wi'tnum.

O'I'N KOLOJ

Kmon B'ixlij sju' ejnin Wi'tz Ky'ik'lom Ama'l Skyetz Wunaq

E E Txol. Kmon B'ixlij tetz Ama'l Skyetz Wunaq ejnin Wi'tz Ky'ik'lom te'j kmon. Ye Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum, tzb'ixb'ajej jun kmon tan kolche'n Ama'l Skyetz Wunaq tan weqxe'n, tajwe'n at jun b'anol ka'wl skyetz e' jilwutz Txumu'n tetz pito'nib' tan telse'n stzi' le kob'ox yob'a'tz. I jun kmona'tz b'ixlij tz'okopon tq'ol ox ye b'ixb'ajoq chisiky'le'n tetz jun wi'tz ky'ik'lom Ama'l Skyetz Wunaq ite'nin tajwe'nile'tz najaq te'j chi najaq te'j jun wi'tz ajkaw b'anol tana'n xtisya' ejnin ite'nin q'ej i'a'tz nin kyi'k tokb'il te'j tqan. At jun ka'wl ye kawunq te'j kyaq'un ye kmona'tz b'ixlij ejnin tetz wi'tz ky'ik'lom te'j Ama'l Skyetz Wunaq yenaxtxoltzaj jun txole'j.

E R Txol. Wi'tz Ky'ik'lom te'j Ama'l Skyetz Wunaq. Ye wi'tz ky'ik'lom te'j Ama'l Skyetz Wunaq i'tz jun chaqij taq'un Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum tan ky'iky'le'n Ama'l at Skyetz Wunaq ye nataq' Wi'tz Ka'wl kyiwsb'il tetz. At tokle'n tan ky'iky'le'n tqanil aq'un; tz'aq'ujq o' yob' sju' jun pisyoe'tz, ejnin taq'e' jun txolb'il tzip'la' jun yob'nintu' swutz Kmon B'anol Ka'wl, jun chiwutz tz'ane' tuch' ye kmon b'ixlij tetz Ama'l Skyetz Wunaq.

E T Txol. Ye at tokle'n Wi'tz Ky'ik'lom Ama'l Skyetz Wunaq te'j. Ye Wi'tz Ky'ik'lom Ama'l Skyetz Wunaq at tokle'n te'j kob'ox txolb'ile'j:

- a) Yuke'n b'alaj xkonse'n ejnin tan tojgele'n ye nab'ajj xo'n te'j tqanil aq'un t'k'u'laq ama'l tetz Wi'tnum te'j weql Ama'l Skyetz Wunaq.
- b) Xtxuq'e'n ejnin xochle'n puntil tqanil aq'un ye kyi nab'nix kyaqun ye tajwa'nkunin skyetz wunaq .
- c) Xtxuq'e'n kyeqil jilwutz xocho'n ye na'okopon swutz tan alchaq wunaq ye napajlij Ama'l at Skyetz Wunaq.

- d) Tab'naje'n ewunku'n nqo lajluchku'n skyetz elsal stzi' ajkaw ye xtx'ixpe'n mu'xh tal jun puntil tqanil aq'un ye natzan tzolche'n.
- e) Taq'le'n Txumu'n swutz kmon te'j e'ch b'inab'nix nqo puntil ye napajlij ye ama'l aq'ij tan Wi'tz Ka'wl.
- f) Yuke'n ye aq'un nqo ama'l tan tiky'e'n qb'al swutz xtisya' nqo swutz ky'iltqanil aq'un te'j e'ch xtxolb'il ye ya'stzun najaq; ejnin.
- g) Ye kob'oxt munl ejnin ye at tokle'n te'j ye nab'ixb'aj ye ka'wl.

Ye Wi'tz Ky'ik'lom te'j Ama'l Skyetz Wunaq ye qo i' xe'tzanku'n nqo at jaqol tetz, xe'toq tan aq'un chinajaq, b'antz maqx wutz ye weq txol tz'aq'lijkunin kyiwsb'il tetz e'ch ama'l ye tajwe'nkunin ye kyi maqij wutz xkonse'n. Tan tele'nku'n te'j munl kyeqil q'ej ejnin tk'u'l q'ej kuj tz'aq'uj.

QAQI'N KOLOJ

Ka'wl tetz Ch'eyb'il chajo'n tan kolo'nib' ejnin puntiku'n xome'n
te'j Wi'tz Ka'wl

E Y Txol. Weql ka'wlil xkonse'n Wi'tz Ka'wl. Jun ka'wl cho'n nasaj xe' te'j Wi'tz Ka'wl tzb'anonq ye natelsaj ch'eyb'il, te'j chajo'n tan kolo'nib' ejnin te'j puntiku'n xkonse'n e'ch ka'wl.

JUQI'N WEQL

Stz'a'pe'n Wi'tz Ka'wl

JUNIT KOLOJ

Stz'a'pe'n Wi'tz Ka'wl

E U Txol. Xe'txumu'n. At tokle'n tan taq'le'n xe'txumu'n tan stz'a'pe'n Wi'tz Ka'wl:

- a) Ye B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum ye chijutz'u'n kyib' tu Kmon Tetz Jatx Aq'un.
- b) Lajuj nqo ala' xone'n e' B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum.
- c) Ye Wi'tz Ka'wb'il Ma'lanl te'j Xkonse'n ye Wi'tz Ka'wl; ejnin
- d) Ye kmon wunaq ye Ichijaq swutz Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum ye kyi lkutzaj wi' tajlal te'j o' ston tajlal wunaq ye nachitzan tan jaqle'n ye tz'amij chiqanil taq'un ye Tz'amol Tqanil Kmon ye at kyokle'n tan siky'o'n.

Te'j alchoq skyetz te'j kyaj xtxolb'ile'tz ye Kmon B'anol Ka'wl tajwe'niku'n tz'ok il te'j, kyi lsb'atztib' te'j xtxolb'il natzan tan jaqle'n.

E I Txol. Wi'tz Kmon B'anol Xtxu' Ka'wl. Tan stz'a'pe'n ye jun txola'j nqo xtx'exe'n alchoq txol te'j tz'ib'a'nt le b'ajx koloj tetz ka'p weql te'j Wi'tz Ka'wl, chin tajwe'nkunin ye Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum chitxokon tan weqle'niku'n Wi'tz Kmon B'anol Xtxu' Ka'wl, ye tajwe'n kyaq' chiwi' kob' q'u'j te'j oxkuntu' che'l wunaqil ye weqoltetz Kmon B'anol Ka'wl. Le weqij ka'wl tetz txoko'n xhchaja'tzaj ye txol nqo e'ch q'a'l ye tajwe'n tz'i'lwij ejnin tz'aq'loq tzip'al swutz Wi'tz Ajkaw tetz Siky'o'n tan b'ixb'al ye q'ejlal ye lb'ajij siky'o'n tul o' k'al tu junaq q'ej ye tz'aq'loq tan b'aje'n, b'ajoq b'anle'n ye ntx'aqajt xomoqkyen te'j Ka'wl tetz Siky'o'n ye nasaj xe' te'j Wi'tz Ka'wl.

E O Txol. B'anol Ka'wl tetz Wi'tz Kmon B'anol Xtxu' Ka'wl. Ye Wi'tz Kmon B'anol Xtxu' Ka'wl ejnin ye Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum kuj ite'nin tquja'tz nqo q'ejlal b'a'n chaq'uj. Ye b'alajil ye najaq tan toke'n qb'al tetz B'anol Ka'wl tetz Wi'tz Kmon B'anol Xtxu' Ka'wl tetz Wi'tnum, ite'nin i' e'tz chinajaq te'j jun B'anol Ka'wl tetz Kmon B'anol Ka'wl ejnin ye e' Wi'tz B'anol Xtxu' Ka'wla'tz, tz'aq'loq ite'nin chiq'ēja'tz tu ky'ik'b'ilkyetz.

Kyi Isk'ul tz'ok qb'al te'j ite'nin tquje'tz tetz Wi'tz B'anol Xtxu' Ka'wl ejnin tetz Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum.

Ye e'ch siky'o'n tetz B'anol Ka'wl tetz Wi'tz Kmon B'anol Xtxu' Ka'wl tetz Wi'tnum ye tajlal e' B'anol Ka'wl ye nataj chisiky'le'n ejnin ye ntx'aqajt taqla'n ye che'n xomij te'j weql txumu'n ye naxkonsij te'j chisiky'le'n ye Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum.

R P Txol. Stz'a'pe'n tan Kmon B'anol Ka'wl ejnin wi'tz jaqle'n xo'l kmon. Te'j alchoq junt stz'a'pe'n ye nasaj xe' te'j Wi'tz Ka'wl, at tajwe'nil ye ltaq' wi' te'j kob' q'u'j ox kuntu che'l ye Kmon B'anol Ka'wl. Ye e'ch stz'a'pe'ne'tz kyi lxe'tij xkonse'n jalen tz'elku'n yol te'j tan wi'tz jaqle'n xo'l kmon ye natelsaj ye Txol 173 te'j Wi'tzka'wle'j.

Ye qo at b'a'n te'j wi'tz jaqle'n xo'l kmon tan tele'nku'n b'anle'n tana'n stz'a'pe'n, tz'okpon tul ajal kob' xaw tib'aj ye ltaq' wi'tz ajkaw tetz siky'o'n tzib'lal ye xhe'n mb'ankeyen ye wi'tz jaqle'n xo'l kmon.

R q Txol. E'ch txol ye kyi'k rmeril xtx'ixpe'n. Kyi'k kuj tan xtx'ixpe'n e'ch txol 140,141,165 le tx'il g), 186 ejnin 187 mpe iq junt xtolb'il te'j txumu'n ye che'n wutzkyen te'j alchoq puntil kawu'n tan kolche'n ye txumu'n ye kyi Isk'ul paqxijt le siky'o'n tan taq'uje'nt tetz B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum qo'q telse'n wi' ye kob'ox q'ej taq'un nqo stzajse'n ye kob'ox txol ye nab'ixb'anku'n ye tx'exib' te'j jun aq'un tetz B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum ejnin ncha'tz kyi lmaqij chiwutz nqo b'i junt puntil ye ljetx'b'aj nqo tx'ixpij ye tqanil.

WAJXAQI'N WEQL

B'ixb'a'nt tetz kob'ox q'ej ejnin wi'tzb'ilil

JUNIT KOLOJ

B'ixb'a'nt tetz kob'ox q'ej ejnin wi'tzb'ilil

q Txol. Ka'wlil Aq'un tetz Wi'tz Kmon B'anol Ka'wl. Ye ka'wl ntina'tz nama'lan te'j ye taq'un Wi'tz Kmon B'anol Ka'wl skyuch' e' taq'unwil, tajwe'n ye lb'anlij le junaqlaj q'ej xomtazj ye chib'ixe'kyen ye Kmona'tz.

w Txol. Ama'l tetz pujb'il xtisya' juy q'ej. Kya'l jun ajkaw tetz tpilta' tz'ok sju' e'ch muni tetz xtisya'; cha'stzun tetz tajwe'n sjatxa'ltzajtib' le tpilta' ye e'ch Ama'l tetz pujb'il xtisya' juy q'ej, le kob'ox q'ej kyi ltz'ik' tib'aj kob' yob' jetz ye lxe'tij xkonsa'n ye Wi'tzka'wle'j, ejnin ye Kmon Wi'tz Ajkaw B'anol tana'n Xtisya' ch'ib'ixb'aje' ye e' ajkaw ye ya'tznin nataj, jatxiche' len lejaq Wi'tnum ejnin chib'ixb'ajoq pujul xo'l xtisya' qale natajwit. Le kob'ox tqan q'ēja'tz tajwe'n xtxola'nku'n e'ch ka'wl ejnin kob'ox tajwe'nil ye lb'ixb'ajj tan tele'nkunin te'j ye jun txola'j.

e Txol. Ky'ikb'iltetz nitxa'jil wi'tnum. Ye e' ye jachikamb'aj tankyokye'n tetz nitxa'jil Wi'tnum ye che'n i'tznaqe' nqo pontzaj mo'k tetz nitxajil Wi'tnum, atku'n ama'l tan chi ky'ik'lal ye Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum tz'elu'l jun ka'wl kya'n ye nakawun tib'aj ye nitxa'jil Wi'tnum lajqe'lchan.

r Txol. Kmon ajkaw ye nq'etz siky'ijt. Ye Kmon Ajkaw tetz Wi'tnum weqo'ntib' cho'n natal Xeka'wl tetz Kmon Ajkaw ejnin tu e'ch stz'a'pb'il tetz, tz'a'toq sju' muni jalen ye lstz'am te'j taq'un ye junt wunaq ye siky'ijt te'j upisyo' tetz B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum.

Ye xeka'wl tetz Kmon Ajkaw ye at tul weqij ka'wl 24-82 le tajlal q'ej junaquq tajlal xaw awril te yob' 1982, 36-82 te'j tajlal q'ej b'eluj tajlal xaw junyo le yob' 1982, 87-83 le wajxaqi'n q'ej le tajlal xaw awost le yob' 1983 ejnin kob'ox t'z'a'pl tetz, stz'a'toq xkonse'n jalen te'j junt quj ye lxe'tij xkonse'n ye Wi'tzka'wle'j.

t Txol. Wi'tz Siky'o'n. Ye ox tajlal xaw nowyemr te'j yob' 1985 xe'toq xkonse'n wi'tz siky'o'n tetz B'ajx Ajkaw ejnin Ka'p Ajkaw tetz Wi'tnum ejnin kmon ajkaw tetz tpilta' le kyeqil Wi'tnum cho'n xomoq te'j b'ixb'a'nt tan Ka'wl tetz Siky'o'n ye ntina'tz xak, elnaqtzaj tan Ajkaw tetz Wi'tnum taq'un b'aje'n tana'n ye wi'tz siky'o'na'tz.

Ye qo i'tz nataj sb'ajoj junt ka'p tir siky'o'n tetz B'ajx ejnin Ka'p Ajkaw tetz Wi'tnum le wajxaq tajlal xaw t'isyemr le yob' 1985 xomoqkyen te'jta'nin ka'wl.

Ye Wi'tz Ajkaw tetz Siky'o'n sweqe' ye e'ch siky'ona'tz ejnin xmaye' te'j ye xhe'n sb'ankyen, taq'e' stzib'lal na'tzun skyetz wunaqil ye ntx'akon.

y Txol. Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum. Ye Wi'tz Kmon B'anol Xtxu' Ka'wl tetz Wi'tnum e' chib'ixb'anq sju' chimunl e' b'anol ka'wl ye aq'ij chitzib'lal ye jachitx'akon tan ye Wi'tz Ajkaw tetz Siky'o'n le q'ej kyajlaj tajlal xaw ener le yob' 1986.

Ye e' b'anol ka'wl ye jachisiky'lij tetz Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum stz'oq chikmoni'n tan b'ixb'a'nib' cha'szun tetz ite'nin tquja'tz ye Ichitz'am te'j chipisyo' ncha'tz chib'ixeqkyen Kmon Wi'b'anlwi' ye Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum, weqxoq chij xtxolb'il ye b'ixb'a'nt tan Wi'tz Ka'wl.

u Txol. Xite'nku'n Wi'tz Kmon B'anol Xtxu' Ka'wl. Ye lwi't che'lku'n te'j ka'wl tan chib'ixb'aje'nkyen e' b'anol ka'wl siky'ijche't tetz Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum ejnin ye lb'ixe'kyen ye Kmon B'anol Ka'wl le kyajlaj tajlal xaw enero le yob' 1986, ye Wi'tz Kmon B'anol Xtxu' Ka'wl tetz Wi'tnum Armit ye siky'ijche't tetz Kmon B'anol Ka'wl le kyajlaj tajlal xaw ener le yob' 1986 ye Wi'tz Kmon B'anol Xtxu' Ka'wl tetz Wi'tnum ye siky'lij le tajlal xaw julyoj le yob' 1984, stzajse' wi' ye munl ejnin stzajq wi' chiq'ej inte'nin q'eja'tz kupon chixitul kyib'. Ye niky' ntaxq chixit kyib', tz'okpon ma'le'n te'j kyaq'un ejnin ltz'aq'lij ama'l skyetz ye qo b'an kyaq'un.

i Txol. B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum. Ye lwi't b'ixe'kyen Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum cho'n natal weq txumu'n ye b'ixb'a'nkyen, pitijche' tan b'ixb'aja'nkyen sju' upisyo' ye jun wunaq ye aq'ijt tzip'lal ye tx'akonaq tan toke'n tetz B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum taq'un ye Wi'tz Ajkaw tetz Siky'o'n ejnin ye je'wa'tz tzb'ajoj le jun chomo'nib' ye i'tznin xak, ye tzb'ajoj jalen kyaj ch'ich' kulb'il q'ej le kyajlaj tajlal xaw ener le yob' 1986. Te'j xtxolb'ile'tz, ye Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum tzb'ixb'aje'kyen sju' upisyo' ye wunaq aq'lijnaq tzip'lal ye tx'akonaq tan ye Wi'tz Ajkaw tetz Siky'o'n tetz Ka'p Ajkaw tetz Wi'tnum.

Le e'ch kmoni'n tan b'ixb'aje'nib' tetz Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum, tzb'ane' ejnin tzweqe' ye q'ajsb'il ye nataj.

o Txol. E'ch Tpilta'. Ye e'ch kmon ajkaw tetz tpilta' ye siky'ijche't, chitz'ame' ju' chipisyo' ncha'tz chixe'toq te'j kob'ox yob'e'tz , ye xak chije'n siky'ij le o'laj tajlal xaw ener le yob' 1986.

Ye Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum tajwe'n tz'eltzaj jun ak'aj Tu'jil Ka'wl ta'n tetz Tpilta', ye Ka'wl tetz Aq'un Tpilta', Ka'wl ye ntaxq chimolkib' xlajaq tnum ejnin jun Tu'jil Ka'wl tetz Xku'txi'n Tpilta', xomkyen te'j b'ixb'a'nt le Wi'tz Ka'wl kyi lb'en xhqon tib'aj jun yob' ye ltz'aq'lij tan weqle'n, chin xe'tnin tajle'n ye lb'ixe'kyen Kmon B'anol Ka'wl.

p Txol. Wi'tz Pujb'il Wi' Xtisyá'. Ye e' Wi'tz Ajkaw B'anol Tana'n Xtisyá' ejnin junt tx'aqajt Elsanl Stzi' Wi'tz Ajkaw cho'n wutzkyen chib'ixb'aje'nkyen te'j Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum te'j jun tire'j, chib'ixb'ajoq ejnin chitz'ama' te'j kyaq'un sju' chipisyo' le o'laj q'e'j tajlal xaw ener le yob' 1986 jalen kyajlaj tajlal xaw pewrer te'j ite'nin yob'e'tz. Ye tqanil kyaq'un sb'aqwi' le tajlal q'e'j ye b'ixb'a'nt le Wi'tz Ka'wl ejnin le Ka'wlil Aq'un tetz Xo'l Kmon tetz Kmon Wi'tz ajkaw B'anol Tana'n Xtisyá'.

Ye sqen iky' qaqix xaw ye chitz'amol chipisyo' ye e' wunaqil ye Kmon Wi'tz Ajkaw B'anol Tana'n Xtisyá', tan taq'uje'n xtxume' tetz kaw'l, tajwe'n tz'opon ta'n i' swutz Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum ye weqb'il Txumu'n tetz ka'wl ye cho'n snuky'tib' ye Kmon Wi'tz Ajkaw B'anol Tana'n Xtisyá'.

Q Txol. Kmon Wi'tz Ajkaw Wi'b'anlwi' Tnum. Le b'ajx yob' ye lxe'tij xkonse'n ye Wi'tzka'wle'j, ye B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum, xtxume' tetz ka'wl, tan taq'uje'n, ejnin tajwe'n lb'en taq'un swutz Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum, ye weqlil txumu'n tetz ka'wl tetz ye Kmon Wi'tz Ajkaw Wi'b'anlwi'tnum.

W Txol. Xajb'il. Jetz ye lxe'tij xkonse'n ye Wi'tz Ka'wl, ye Kmon Ajkaw tetz Wi'tnum sk'ula' chajon ta'n swutz ye Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum ye Wi'tz Xajb'il ye na'oktzaj ejnin na El Tq'ab' Wi'tnum ye xkonaq tan Kmon Ajkaw b'anaqkyen. Ye qo kyi ltx'ixpij, ite'nin i'a'tz xkonsoq ye lxe'tij xkonse'n poq te'j yob' 1986.

E Txol. Xajb'il chusu'n tetz tijl k'u'lal. Tz'aq'loq jun tul o' k'al te'j ye Wi'tz Xajb'il ye na'oktzaj ye b'ixb'a'nt tetz Wi'tnum, tan taq'le'n chusu'n tetz tijl k'u'lal b'antz kyi'kt wunaq kyi b'a'n chiwutz te'j u'j xo'l kmon nachaq'uj tan taq'le'n pwoq, wi chiq'ab' ox jole' kmon ajkaw ye nsaj chixe' te'j Wi'tzka'wle'j, ye xajb'ile'tz te'j kob'ox yob'a'tz cho'n tz'elu'l te'j tajlal pwoq b'ixb'a'nt le txol 91 te'j Wi'tzka'wle'j.

R Txol. Wi'tz Wi'b'anlwi' Chusi'n skyetz **Tij IK'u'lal**. Ye taq'la'n kuj te'j xajb'il ejnin weq txolb'il chusu'n tetz tijl k'u'lal, ye xtxuq'e'n ejnin xmaya'n tan b'ena'n swutz, cho'n stz'a'toq tq'ab' jun wi'tz wi'b'anlwi' chusu'n tetz tijl k'u'lal, weqij kyaq'un e' nachaq'uj xo'l kmon ejnin ye e' kyetzkuntu' aq'un, tz'iky'pon jun wi' tajlal ye e' nachaq'uj xo'l kmon. At jun Ka'wl tetz Chusu'n tetz Tijlk'u'lal tz'elu'l taq'un Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum le qagt xaw xomtzaj ye lxe'tij xkonsa'n Wi'tzka'wle'j.

T Txol. Tokse'n le Ajal ye Petén. Natzan taq'le'n tzib'lal ye na ojquel le kyeqil Wi'tnum ye kyewse'n ejnin b'ense'n swutz ye q'ab' tnum Peten tu meb'i'l tan tele'nku'n te'j ye tokse'n le ajal txo'l aq'ol meb'i'l Wi'tnum. Ye ka'wl b'ixb'aje' ye ma'lb'ilil ejnin e'ch aq'un ye najaq jun txumuna'tz.

Y Txol. Weqij Ka'wl-E'ch Ka'wl. Na ajsqij, Na'aq'lij q'e'j tan kawune'n ye e'ch weqij ka'wl-e'ch ka'wl ye na'eltzaj kya'n Kmon Ajkaw tetz Wi'tnum lxe'tzaj le junaqox tajlal xaw martz le yob' 1982, ncha'tz kyeqil jilwutz tqanil aq'un ejnin puntil kawu'n b'ajinaq ye cho'n xomij te'j ka'wl xe'tzaj te'j tajlal q'eja'tz.

U Txol. Xajb'il skyetz Kmon Pito'nib' te'j Jilwutz Txumu'n. Ye e' kmon pito'nib' te'j jilwutz txumu'n tz'aq'loq chi xajlb'il, jetz ye lb'ajij wi'tz siky'o'n le ox tajlal xaw nowiembr le yob' 1985, ma'lxoq te'j, tan ye Ka'wl tetz Siky'o'n ye nasaj xe' le Wi'tz Ka'wl.

I Txol. Puk'le'n Tzib'lal Wi'tz Ka'wl. Tk'u'l ye jun yob'e'tz ye lb'ajij xkonse'n ye Wi'tz Ka'wle'j tajwe'n kunin puk'lij tzib'lal le e'ch yol K'iche', Mam, Kaqchikel ejnin Q'eqchi'.

O Txol. Belice. Ye Wi'b'anlwi' Tnum kyajq aq'ij tq'ab' tan xone'n te'j, ye cho'n wutznin tan pujle'n ye xhe'nin tana'n ye ama'l at tetz Wi'tnum Armit tib'aj Belice, cho'n lxm te'j

tajwe'nil tetz Wi'tnum. Kyeqil k'ulu'nib' nqo moxib' tajwe'n tz'iky' tan Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum te'j jun weql tan jaqle'n swutz kmon ye b'ixb'a'nt le txol 173 te'j Wi'tz Ka'wl.

Ye Kmon Ajkaw tetz Wi'tnum sjike' b'alaj q'ino'nib' xo'l kmon b'alaj q'ino'n ibb' te'j meb'i'l b'alaj q'ino'nib' te'j qapuntil skyuch' wunaq tetz Belice.

Tan tele'nku'n te'j chi natal te'j nitxa'jil Wi'tnum ye najlche' Belice ye che'nin nachit'zijt cha'toq tzaq' ye weql txol b'ixb'a'nt tan Wi'tzka'wle'j skyetz e' ye i'tznaqe' le k'ob'ox tnum niky'al Abya Yala.

q P Txol. Jutz'ilwi'. Ye jutz'ilwi' ye b'ajxche' swutz e'ch txol te'j Wi'tz Ka'wle'j, kyi'k q'ej tu b'ina ela't ejnin kyi lsk'ul si'lij tib'aj ye natelsaj kyeqil ye tz'ib'a'nt ejnin qale natzajpont te'j ye weql ka'wl ye nasaj xe' te'j Wi'tz Ka'wl.

q q Txol. Xe'tij Xkonse'n Wi'tz Ka'wl. Ye xtxolb'ilil Wi'tz Ka'wl tetz Wi'tnum Armit xe'toq xkonse'n le kyajlaj tajlal xaw ener le yob' 1986 ye lb'ixe'kyen ye Kmon B'anol Ka'wl ejnin kyi ltz'el q'ej ejnin skonse'n mpe atq alchoq po'tzltetz, tetz kob'ox q'ej ye cho'n nasaj xe' te'j alchoq taqle'nil.

At jatxb'ilxo'l tu q'ejlal ye lxe'tij xkonse'n ye jun txole'j ejnin e' txol 4, 5,6,7,8,17 ejnin 20 ye b'ixb'a'nt tetz kob'ox q'ej ejnin wi'tzb'il te'j Wi'tzka'wle'j ye e' txole'tz xe'toq xkonse'n le b'ajx tajlal xaw junyo le yob' 1985.

q w Txol. Telsb'il q'ej. Tz'elpon chiq'ej kyeqil e'ch Wi'tz Ka'wl tetz Wi'tnum Armit ejnin stz'a'pb'il kyetz ye at xe' te'j Wi'tz Ka'wl ye elnaqtzaj ka'wlil tzaq'tzajkyen ye june'j, ncha'tz alchoqtu' ka'wl ejnin ye b'ixb'ajinaq ye jab'ajj xkonse'n.

q e Txol. Tajwe'n tan xome'nkyen ye Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum tan stz'a'pe'n ye Wi'tz Ka'wl ye aq'ijnaqt kuj te'j le xaw nowyembrtzaj te'j yob' 1993, cho'n chib'ane' tan b'anle'n ne'j:

- a) Le o'laj q'ej ye xomtzaj te'j q'ejlal ye lxe'tij xkonse'n stz'a'pb'il ye aq'ijt kuj ta'n ye Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum te'j, ye Wi'tz Ajkaw tetz Siky'o'n tajwe'n ltxokon tan toke'n siky'o'n skye'j e' b'anol ka'wl tetz Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum. Ye siky'o'na'tz kyi lb'ajj ye qo ntaxq iky' o' k'al tu junaq q'ej tib'aj ye taq'le'n tzip'al siky'o'n.
- b) Ye e' b'anol ka'wl ye lchi tx'akon chi tz'ame' te'j kyepisyo' junaqlaj q'ej tib'aj ye lb'ajj siky'o'n q'ejlal ye lb'aj wi' kb'ox q'ej ejnin chimunl e' b'anol ka'wl tetz Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum ye ib'ixb'ajinaq le o'laj tajlal xaw ener le yob' 1991.
- c) Ye Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum ye lchib'ixb'ajj chinatal ye q'ab' txol a) ejnin b) te'j ye jun txole'j, b'ajq wi' chimunl le kyajlaj tajlal xaw ener le yob' 1996. lte'nin q'ejlale'tz chitz'ame' te'j kyaq'un e' b'anol ka'wl ye lchitx'akon le wi'tz siky'o'n le yob 1995.

q r Txol. Tan xome'nkyen Wi'tz Pujb'il Wi' Xtisya' ejnin jun tx'aqajt Wi'tz Ama'l Pujb'il Xtisya' ye natelsaj ye Txol 217 te'j Wi'tzka'wle'j, te'j Wi'tz Ajsqan tetz Xkonse'n Pwoq ejnin tetz Wi'tz Jatx Aq'un Ajsqan Kmon ye lb'ajj stz'a'pe'n Wi'tz Ka'wl ye aq'ijt kuj te'j cho'n tzb'ane'a'j:

- a) Ye Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum ye lb'ixe' ye cho'n xomij te'j txol b'ixb'a'nt tetz kob'ox q'ej tzaq'kyen june'j, le oxt q'ej xomtzaj txokonq skye'j kmon cha'toq sju' tan chib'ixb'aje'n chi natal le e'ch Txol 215, 217 ejnin 233 te'j ye Wi'tzka'wle'j, tzkyaqkyen o'laj q'ej xhchiwutz ye kyi ltz'iky' tib'aj tan chixe'ta'n chib'ixb'aje'n ye e' ye nataj.

- b) Ye Kmon B'anol Ka'w tetz Wi'tnum ye cho'n xomij te'j txol b'ixb'a'nt tetz kob'oxintzi q'ej, tzaq'kyen june'j, tajwe'n chisiky'e'n e' Wi'tz Ajkaw tetz Xtisya' tetz Wi'tz Ka'wl B'anol Tana'n Xtisya' ejnin te'j jun tx'aqajt wi'tz ama'l pujb'il xtisya' ye natelsaj txol 217 te'j Wi'tzka'wle'j ma ye Wi'tz Ky'ik'lom tetz Xkonse'n Pwoq siky'loq le junaqlajt q'ej ye sqen b'ixe'kyen ye ak'aj Kmon B'anol Ka'wl, ya'stzun q'ejlal ye Ichitz'am te'j kyaq'un ye e' jachitx'akon le siky'o'n ejnin qale lb'aje'twi' kob'ox q'ejat'z ejnin chimunl ye e' wi'tz ajkaw tetz xtisya' ejnin wi'tz ky'ik'lom tetz xkonse'n pwoq ye chokponkyen tan chitx'ixpe'n.
- c) Tan tele'nku'n te'j ye b'ixb'a'nt tzaq'tzajkyen ye june'j, ye Kmon B'anol Ka'wl chijutz'e' kyib' tan kmoni'n wije'tlen qo at tajwe'n.
- d) Tajwe'n b'ixb'ajkyen B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum ye Wi'tz Elsanl Stzi' Wi'tnum tk'u'l junaqlajt q'ej xomtaz ye xe'tle'nix xkonse'n ye stz'a'pb'ila'tz, ya'stzun q'ejlal ye Istz'am te'j taq'un tan ttx'ispe'n ye Wi'tz Elsanl Stzi' Wi'tnum ye jab'ajwi' kob'ox tqan q'ej munl.
- e) Ye B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum tajwe'n tzb'ixb'aje' wi'tz ajtxuq'inl le junaqlajt q'ej ye xomtaz ye lxe'tij xkonse'n ye stz'a'pb'il; ya'stzun q'ejlal ye Istz'am te'j taq'un.
- f) Ye Wi'tz Elsanl Stzi' Wi'tnum tzwi'tzaje't tq'unse'n ye upisyo' tetz tajkawil ye Wi'tz Jatx Aq'un Ajsqan Kmon jalen ye Istz'am te'j taq'un ye wi'tz ajtxuq'inl.

q t Txol. Ye e'ch b'ixb'a'nt le e'ch txol 23 ejnin 24 le junit koloj tetz wajxaq koloj te'j Wi'tz Ka'wle'j at kunin wutzil kyetz chiq'ej ejnin nakawun tib'aj alchoq kob'oxt ye ala' jopij wutz ta'n.

q y Txol. Tan yub'saje'n ejnin tan b'nixa'n nsq'ilku'n ye tik'la'nin tqanil aq'un xo'l kmon, ye Kmon Wi'tz Ajkaw Wi'b'anlwi'tnum, tan xkone'n ye kyetz chixe' Txumu'n te'j ka'wl, tajwe'n mb'en kya'n tetz Kmon B'anol Ka'wl tetz Wi'tnum, jun xe' Txumu'n tetz ka'wl qale atita't ye Ka'wl tetz Kmon Wi'tz Ajkaw Wi'b'anlwi'tnum, ye kyi lb'alq'ij tib'aj wajxaqlaj xaw xe'tnin tajla'n te'j q'ejlal ye lxe'tij xkonse'n te'j stz'a'pb'ile'j.

q u Txol. Ye xak tan b'aje'n siky'o'n tetz tajkawil wiq'ab' tnum ye junit q'ej lb'ajje't tuch' siky'o'n tetz b'ajx ajkaw ejnin ka'p ajkaw tetz Wi'tnum ejnin e' b'anol ka'wl te'j jujun wi q'ab' tnum, ye chitz'amnaq te'j kyaq'un ye kyajkawil le xaw julyo le yob' 1993 tetz o' yob' tqanil kyaq'un, le ye siky'o'n ye xomtaz, chokpon ejnin sb'ajq wi' tqanil kyaq'un le o'laj tajlal xaw ener te'j yob' 2000.

Tan tele'nku'n te'j ye Wi'tz Ajkaw tetz Siky'o'n tzjoye' ye ma'lb'il ye nataj.

CHE'N ME'LTZAJ LE NIMEL KA'L TETZ KMONI'N TETZ WI'TZ B'ANOL XTXU' KA'WL LE K'OLCHB'IL WI'TNUM, JUNAQLAJ TU JUN TAJLAL XAW MAY TE'J JUN STON TU KOB'LAJ MU'TX TU JUNAQ O' YOB'.

ROBERTO CARPIO NICOLLE
B'ajx Ajkaw naxtx'ixpujtib'
B'anol Ka'wl siky'ijt tetz Wi'tnum

HECTOR ARAGON QUIÑONEZ
B'ajx Ajkaw naxtx'ixpujtib'
B'anol Ka'wl siky'ij le xe' Wi'tnum

RAMIRO DE LEON CARPIO
B'ajx Ajkaw naxtx'ixpujtib'
B'anol ka'wl siky'ijt tetz Wi'tnum

GERMAN SCHEL MONTES
B'ajx Ajtz'ib'
B'anol Ka'wl tan Xelu'

JUAN ALBERTO SALGUERO CAMBARA
Ka'p Ajtz'ib'
B'anol Ka'wl tan Jutiapa

TOMAS AYUSO PANTOJA
Toxi'n Ajtz'ib'
B'anol Ka'wl tan Retalhuleu

ANTONIO ARENALES FORNO
Kya'ji'n Ajtz'ib'
B'anol Ka'wl siky'ij le xe' Wi'tnum

JULIO LOWENTHAL FONCEA
O'i'n Ajtz'ib'
B'anol Ka'wl kisky'ijt tetz Wi'tnum

AIDA CECILIA MEJIA DE RODRIGUEZ
Qaqi'n Ajtz'ib'
B'anol Ka'wl siky'ijt tetz Wi'tnum

CARLOS ARMANDO SOTO GOMEZ
B'anol Ka'wl siky'ijt tetz Wi'tnum

ALFONSO ALONSO BARILLAS
B'anol Ka'wl siky'ijt tetz Wi'tnum

JOSE FRANCISCO LOPEZ VIDAURRE
B'anol Ka'wl siky'ijt tetz Wi'tnum

ROBERTO ADOLFO VALLE VALDIZAN
B'anol Ka'wl siky'ijt tetz Wi'tnum

JORGE SKINNER-KLE
B'anol Ka'wl siky'ijt tetz Wi'tnum

TELESFORO GUERRA CAHN
B'anol Ka'wl siky'ijt tetz Wi'tnum

FERNANDO LINARES BELTRANENA
B'anol Ka'wl siky'ijt tetz Wi'tnum

MARIO TARACENA DIAZ-SOL
B'anol Ka'wl siky'ijt tetz Wi'tnum

CARLOS ROBERTO MOLINA MENCOS
B'anol Ka'wl siky'ijt tetz Wi'tnum

ROBERTO JUAN CORDON SCHWANK
B'anol Ka'wl siky'ijt tetz Wi'tnum

RUDY FUENTES SANDOVAL
B'anol Ka'wl siky'ijt tetz Wi'tnum

DANILO ESTUARDO PARINELLO BLANCO
B'anol Ka'wl siky'ijt tetz Wi'tnum

RAFAEL ARRIAGA MARTINEZ
B'anol Ka'wl siky'ijt tetz Wi'tnum

AQUILES FAILLACE MORAN
B'anol Ka'wl siky'ijt tetz Wi'tnum

ALEJANDRO MALDONADO AGUIRRE
B'anol Ka'wl siky'ijt tetz Wi'tnum

GRACIELA EUNICE LIMA SCHAUL
B'anol Ka'wl siky'ijt tetz Wi'tnum

JOSE ADAN HERRERA LOPEZ
B'anol Ka'wl siky'ijt tetz Wi'tnum

RENE ARENAS GUTIERREZ
B'anol Ka'wl siky'ijt tetz Wi'tnum

LUIS ALFONSO LOPEZ
B'anol Ka'wl siky'ijt tetz Wi'tnum

PEDRO ADOLFO MURILLO DELGADO
B'anol Ka'wl q'ab' siky'ijt le xe' Wi'tnum

JOSE ALFREDO GARCIA SIEKAWIZZA
B'anol Ka'wl q'ab' siky'ijt le xe' Wi'tnum

LUIS ALFONSO CABRERA HIDALGO
B'anol Ka'wl q'ab' siky'ijt le xe' Wi'tnum

ANA CATALINA SOBERANIS REYES
B'anol Ka'wl q'ab' siky'ijt le xe' Wi'tnum

CARLOS ALFONSO GONZALEZ QUEZADA
B'anol Ka'wl q'ab' siky'ijt le xe' Wi'tnum

GABRIEL LARIOS OCHAITA B'anol Ka'wl wiq'ab' xe' Wi'tnum	B'anol Ka'wl tan Xelu'
RICHARD ALLAN SHAW ARRIVILLAGA B'anol Ka'wl tan wiq'ab' xe' Wi'tnum	MIGUEL ANGEL VALLE TOBAR B'anol Ka'wl tan Xelu'
CARLOS BENJAMIN ESCOBEDO RODRIGUEZ B'anol Ka'wl tan wiq'ab' xe' Wi'tnum	MAURICIO QUIXTAN B'anol Ka'wl tan Xelu'
EDGAR DE LEON VARGAS B'anol Ka'wl tan wiq'ab' xe' Wi'tnum	MILTON ARNOLDO AGUIRRE FAJARDO B'anol Ka'wl tan Zacapa
VICTOR HUGO GODOY MORALES B'anol Ka'wl tan wiq'ab' xe' Wi'tnum	ELDER VARGAS ESTRADA B'anol Ka'wl tan Zacapa
JOSE FRANCISCO BARCIA BAUER B'anol Ka'wl tan Sacatepéquez	BOANERGES ELIXALEN VILLEDA MOSCOSO B'anol Ka'wl tan Chiquimula
JOSE AMANDO VIDES TOBAR B'anol Ka'wl tan Sacatepéquez	JUAN CESAR GARCIA PORTILLO B'anol Ka'wl tan Chiquimula
ANDRES COYOTE PATAL B'anol Ka'wl tan Chimaltenango	JOSE SALVADOR CUTZ SOCH B'anol Ka'wl tan Totonicapán
JOSE ADALBERTO GONZALEZ LOPEZ B'anol Ka'wl tan Chimaltenango	FERMIN GOMEZ B'anol Ka'wl tan Totonicapán
EDGAR FRANCISCO GUDIEL LEMUS B'anol Ka'wl tan Progreso	ELIAN DARIO ACUÑA ALVARADO B'anol Ka'wl tan Suchitepéquez
JULIO CESAR PIVARAL Y PIVARAL B'anol Ka'wl tan Progreso	CAMILO RODAS AYALA B'anol Ka'wl tan Suchitepéquez
WALTERIO DIAZ LOZANO B'anol Ka'wl tan Escuintla	MARCO VINICIO CONDE CARPIO B'anol Ka'wl tan Retalhuleu
CESAR DE PAZ DE LEON B'anol Ka'wl tan Escuintla	MIGUEL ANGEL PONCIANO CASTILLO B'anol Ka'wl tan San Marcos
JOAQUIN ARTURO LOPEZ ROCA B'anol Ka'wl tan Escuintla	JORGE RENE GONZALEZ ARGUETA B'anol Ka'wl tan San Marcos
MARCO ANTONIO ROJAS DE YAPAN B'anol Ka'wl tan Santa Rosa	VICTOR HUGO MIRANDA GODINEZ B'anol Ka'wl tan San Marcos
EDGAR ROLANDO FIGUEREDO ARA B'anol Ka'wl tan Santa Rosa	OSBERTO MOISES OROZCO GODINEZ B'anol Ka'wl tan San Marcos
WENCESLAO BAUDILIO ORDOÑEZ MOGOLLON B'anol Ka'wl tan Sololá	RAMON ALVAREZ CAMPOLLO B'anol Ka'wl tan San Marcos
RAFAEL TELLEZ GARCIA B'anol Ka'wl tan Sololá	OCTAVIO ROBERTO HERRERA SOSA B'anol Ka'wl tan Chumpul
GILBERTO RECINOS FIGUEROA	OSCAR LORENZO GARCIA B'anol Ka'wl tan Chumpul

ABEL MARIA ORDOÑEZ MARTINEZ
B'anol Ka'wl tan Chumpul

MAURO FILIBERTO GUZMAN MORALES
B'anol Ka'wl tan Chumpul

JORGE ANTONIO REYNA CASTILLO
B'anol Ka'wl tan Baja Verapaz

ELDER GABRIEL SESAM PEREZ
B'anol Ka'wl tan Baja Verapaz

FRANCISCO CASTELLANOS LOPEZ
B'anol Ka'wl tan Petén

GUILLERMO PELLECEC ROBLES
B'anol Ka'wl tan Petén

CARLOS ENRIQUE ARCHILA MARROQUIN
B'anol Ka'wl tan Izabal

AMILCAR OLIVERIO SOLIS GALVAN
B'anol ka'wl tan Izabal

NERY DANILO SANDOVAL SANDOVAL
B'anol Ka'wl tan Jutiapa

JOSE ROBERTO ALEJOS CAMBARA
B'anol Ka'wl tan Jutiapa

JOSE RAUL SANDOVAL PORTILLO
B'anol ka'wl tan Jalapa

ROLANDO AGAPITO SANDOVAL SANDOVAL
B'anol Ka'wl tan Jalapa

EDGAR ARNOLDO LOPEZ STRAUB
B'anol ka'wl tan Quiché

SILVERIO DE LEON LOPEZ
B'anol Ka'wl tan Quiché

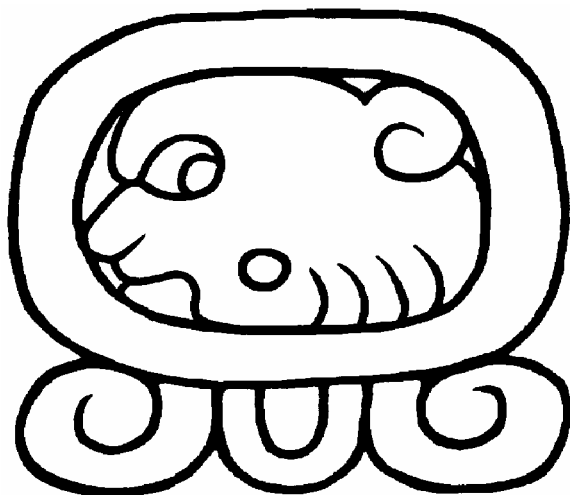
JOSE FRANCISCO MONROY GALINDO
B'anol Ka'wl tan Quiché

FRANCISCO WALDEMAR HIDALGO PONCE
B'anol Ka'wl tan Alta Verapaz

ERIC MILTON QUIM CHEN
B'anol Ka'wl tan Alta Verapaz

OLIVERIO GARCIA RODAS
B'anol Ka'wl tan Alta Verapaz

(DISEÑO DE LA CONTRAPORTADA)

NA'SKYETZ JUN TNUM YE LTZ'EL Q'EJ JILON
NQO JUN TNUM
KYI LTAQ' Q'EJ YE XE'IL,
NQ'E'TZ JOYLAJ ATIT TAN
TELE'N YAB' XTXUMU'N
TE'JTA'NINTZ
EJNIN TZ'ELPON STZAQPUL TQANIL
EJNIN TZ'ELPONKU'N SWUTZ
NA'SKYETZ I'IL

UN PUEBLO QUE DESCUIDA SU LENGUA
ES COMO UN PUEBLO
QUE DESCUIDA SU HISTORIA,
NO ESTA DISTANTE
DE PERDER EL SENTIMIENTO
DE SI MISMO
Y DEJAR DISOLVERSE
Y ANULARSE
SU PERSONALIDAD

(José Enrique Rodó)

TAQNYOL TETZ WI'TZ KA'WL
Constitución Política

Abya Yala	
Ajkaw pujul xtisya'	
Ajkaw skyetz e' ky'iky'lom	
Ajkaw xtisya'	
Ajkolpin	
Ajuchunl	
Ajxtisya'	
Ama'l skyetz Wunaq	
Ama'l tetz Jujun	
Ama'l tetz Kmon Kyeqil	
Ama'l tetz Wunaq	
Aq'ol stzib'lal txo'l kmon	
Aq'un txo'l kmon	
Aq'unwil tetz tnum	
Armit	
B'ajx Ajkaw tetz Wi'tnum	
B'uchle'n	
Chaquum/ajkaw tetz tnum	
Elsanl chitzi' tnum	
Elsanl stzi' tnum	
Ka'p Ajkaw tetz Wi'tnum	
Ka'wl Kmon	
Ka'wl tan B'anle'n B'a'n xo'l Kmon	
Kmon B'anol Ka'wl	Congreso
Kmon llo Poq	Junta Monetaria
Kmon Ka'l B'ene'ntzi'n	Instituciones Internacionales
Kmon Pito'ntib' te'j e'ch Jilwutz Txumu'n	Partido Politico
Kmon Wi'txl Txumu'n	Asamblea Nacional Constituyente
Kmon Wi'tz Ajkaw tetz Jatx Aq'un	Consejo de Ministros
Koloj	Capítulo
Kololtetz	Defensor
Ky'iky'lom tetz xetze'	Custodio
Lab'en wutz	Discriminar
Majtx'etx	Contecioso Administrativo
Niky'al Abya Yala	Centroamérica
Pujol Xtisya'	Autoridad Judicial
Pujul Xtisya'	Juez
Tajkawil Tnum	Estado
Tajkawil Wi'tnum Armit	Estado de Guatemala
Telse'n yab' txumu'n	Torturas psíquicas
Weqij Ka'wl	Decreto
Weql xetze'	Sistema penitenciario
Weql	Título
Wi'tnum	Estado
Wi'tnum	Guatemala
Wi'tz ajkaw pujul xtisya'	Autoridad judicial
Wi'tz ajxtisya'	Tribunal
Wi'tz Ama'l	Estado
Kmon Wi'tz Banol Ka'wl	Congreso de la República
Wi'tz Ch'otwil	Ministerio Público
Wi'tz Ka'wl tetz Wi'tnum	Constitución Política de la Rep. de Guatemala
Wi'tz Ka'wl	Constitución Política

Wi'tz Kmon tetz Niky'al Abya Yala	Federación Centroamericana
Wi'tz pujul xtisya'	Juez
Wi'tz pujul xtisya'	Tribunal
Wi'tz Pujul Xtiysa' Ewu'n nachaq'uj	Tribunales Especiales o Secretos
Wi'tztajkawil Tnum	Estado
Wutz Paq'lunl Wi' Xtisya'	Corte Suprema de Justicia
Xhlob'oj	Pàrrafo
Ye b'nixnaqkyen taq'un jun wunaq	Antecedentes penales y policiacos
Ye Najanl	La Familia
Wi'tz Ka'l Kolol Poq tetz Wi'tnum Armit	Banco de Guatemala
Wi'tz Ajkaw tetz Jatx Aq'un te'j Pu'q Kmon	Ministros de Finanzas Pùblicas
Wi'tz Ajkaw tetz Jatx Aq'un tetz Kolb'il Poq	Ministros de Economía
Wi'tz Ajkaw tetz Jatx Aq'un tetz Aq'un Witx'otx'	Ministros de Agricultura
Wi'tz Ajkaw tetz Jatx Aq'un tetz Tawle'n Imaq Txuk	Ministros de Ganadería
Wi'tz Ajkaw tetz Jatx Aq'un tetz Chik'a'che'n Wunaq	Ministros de Alimentación
Ka'l Kolol Poq	Banco
Wi'tz Ajkaw skyetz Ka'l Kolol Poq	Superintendencia de Banco
Wi'tz Chusu'n tetz Wi'tnum Armit	USAC (Universidad de San Carlos de G.)

América
 Juez
 Autoridades policiales
 Autoridad judicial
 Abogado
 Infractor Funcionario
 Derechos Humanos
 Derechos Humanos
 Derechos Sociales
 Derechos Individuales
 Medios de comunicación social
 Empleo público
 Empleados públicos
 Guatemala
 Presidente de la República
 Tratos crueles
 Funcionarios públicos
 Funcionarios diplomáticos
 Funcionarios
 Vicepresidente de la República
 Poder Público
 Ley de Orden Público